

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra primární pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Historický vývoj školy Bedřicha Hrozného v Lysé nad Labem
na pozadí vývoje regionu**

**Historical development of the Bedrich Hrozny School
in Lysa nad Labem within the regional development**

Lenka Minaříková

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jana Uhlířová, CSc.

Studijní program: Učitelství pro základní školy (M7503)

Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

2017

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Historický vývoj školy Bedřicha Hrozného v Lysé nad Labem na pozadí vývoje regionu vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 26. 6. 2017

Podpis

Poděkování:

Ráda bych poděkovala vážené paní doc. PhDr. Janě Uhlířové, CSc., vedoucí mé diplomové práce, za její odborné vedení, cenné rady, velikou trpělivost a čas, který mi věnovala. Mé poděkování patří také zaměstnancům Státního okresního archivu Nymburk, se sídlem v Lysé nad Labem, a to především paní Vladimíře Jiříčné a dále panu Mgr. Igoru Votoupalovi. Děkuji také paní ředitelce Základní školy Bedřicha Hrozného v Lysé nad Labem PaedDr. Ireně Jarešové a paní zástupkyni Ing. Pavle Strnadové za jejich vstřícný přístup. Poděkování patří i mé rodině za její podporu, obětavost a trpělivost během mého studia.

Abstrakt:

Práce se zabývá vývojem školství v obci Lysá nad Labem s přihlédnutím k historickému vývoji města a daného regionu. V práci je popsána rovněž historie města Lysé nad Labem s důrazem na školství. Cílem práce je zmapovat historický vývoj nejstarší lyské základní školy. Hlavními prameny, o které se práce opírá, jsou školní kroniky a pamětní knihy, které uchovává ve svém depozitáři Státní okresní archiv Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem. Práce se zabývá historickým vývojem této školy v konkrétním období, a to v letech 1878–1945. Práce je historického charakteru, při její tvorbě byly proto využívány původní prameny a dokumenty archivní povahy. Metodologicky je práce opřena o historickosrovnávací metodu, taktéž analýzu i syntézu. Historická práce není dělena na teoretickou a praktickou část, ale je převážně teoretického charakteru.

Klíčová slova:

Historický vývoj, základní vzdělávání, primární dokumenty (kroniky, pamětní knihy, dokumentace školy, dobové materiály), zákonné normy, Lysá nad Labem a regionální dějiny.

Abstract:

The thesis deals with the development of education in the town of Lysá nad Labem, taking into account the historical development of the town and the region. The thesis also describes the history of Lysá nad Labem with an emphasis on education. The aim of the thesis is to map the historical development of the oldest elementary school in Lysá nad Labem. The main source of the work are school chronicles and memorial books, which are kept in the depository of the State district archive – Nymburk, located in Lysá nad Labem. The work deals with the historical development of this school in a particular period namely the years 1878–1945. The work is of a historical character, and the original sources and archival documents were used in its creation. Methodologically, the thesis is based on the historical comparative method, as well as the analysis and synthesis. Historical work is not divided into a theoretical and practical part, but is predominantly theoretical in its character.

Keywords:

Historical development, basic education, primary documents (chronicles, memorial books, school documentation, periodicals), statutory norms, Lysá nad Labem and regional history.

Obsah

I Teoretická část	7
1 Úvod	7
2 Metody	8
3 Vývoj školství v českých zemích 1700–2016	10
3.1 Situace ve školství v ČSR po roce 1918	14
3.2 Školská soustava po roce 1989	15
4 Charakteristika okresu – Nymburský okres	17
4.1 První školy na okrese	19
5 Historický vývoj Lysé	20
5.1 Lysá za Šporků	24
5.2 Lysá na přelomu 19. a 20. století	26
5.3 Významní rodáci města Lysé	28
5.4 Prvopočátky školství v Lysé	32
6 Základní škola Bedřicha Hrozného	35
6.1 Masarykova škola v Lysé	39
6.2 Kroniky školy Bedřicha Hrozného	41
6.2.1 Oslavy školy a významné dny	44
6.2.2 Akce školy (školní výlety)	52
6.2.3 Zdravotní stav mládeže	56
6.2.4 Vybavení školy	65
6.2.5 Školní pomůcky	67
6.2.6 Zajímavosti ze školních porad	74
II Praktická část	83
7 Projekt	83
7.1 Průběh projektu	86
7.2 Závěrečné hodnocení projektu	90
8 Závěr práce	91
9 Seznam použitých zdrojů	93
10 Seznam příloh	95

I Teoretická část

1 Úvod

Město Lysá nad Labem sice patří k menším polabským městům, ale i přesto má svou poměrně bohatou historii. Ve své diplomové práci se zabývám souvislým historickým vývojem konkrétní lokální instituce s dlouhou tradicí, historií města Lysá, stručnými regionálními dějinami a celkovým vývojem školství na našem území. Ústředním tématem je historický vývoj základní školy Bedřicha Hrozného, která má bohatou historii. Na základě studia archivních dobových materiálů je zřejmé, že historie školy byla v místních kronikách zaznamenána skutečně pečlivě a to od roku 1878, v zápisech nechybí ani záznamy z období během obou světových válek a písemné zprávy lze dohledat do roku 2012, kdy zápisy ve školní kronice končí. Vzhledem k rozsahu a množství studijního materiálu báda la autorka převážně v kronikách chlapeckých škol. Práce je zaměřena na všeobecnou historii školy s přihlédnutím na důležité a zajímavé okamžiky její existence. V souvislosti s danou školní institucí je práce kromě samotného historického vývoje školy podrobněji zaměřena na tato témata: oslavy školy a významné dny, akce školy, zdravotní stav školní mládeže, vybavení školy, školní pomůcky a zajímavosti ze školních porad. Autorku vedl k výběru tématu osobní vztah ke škole v této obci, zájem o její historii a tradice.

2 Metody

Práce je historického charakteru, v její teoretické části byly převážně zkoumány prameny a dokumenty primární povahy. Metodologicky je práce opřena o historické metody, tj. práci s prameny, historickosrovnávací metodu, progresivní metodu, analýzu pramenů primární povahy i archiválií a syntézu.

Historická metoda

Historická metoda umožňuje získávání faktů z pramenů archivní povahy. Při této metodě je použit souhrn pracovních postupů a prostředků využitých k získání poznatků o minulosti. *„Skutečné poznání pedagogických jevů a procesů předpokládá, že budou vysvětleny z hlediska svého vzniku, vývoje i zániku, tedy ve svém historickém vývoji. Proto se oprávněně metoda historická řadí k základním metodám pedagogického výzkumu.“* (Skalková, 1983, s. 131)

Progresivní metoda

Progresivní metoda nám umožňuje sledování a zachycování dějinných událostí v pořadí, ve kterém po sobě následovaly. Od těch nejstarších až po současnost. *„O progresivní metodě tedy hovoříme tam, kde historik sleduje a zachycuje minulé události tak, jak po sobě následovaly od doby starší k době novější.“* (Hroch, 1985, s. 208)

Historicko-komparativní metoda

Metoda komparativní (historicko-srovnávací) – *„Představuje takové zkoumání pedagogických jevů, které sleduje a srovnává ve vývoji. Vede k poznání jednotlivých vývojových etap, ať téhož jevu nebo různých jevů, existujících zároveň v rozličných vývojových stádiích.“* (Skalková, 1983, s. 131)

Analýza

„Analýza pedagogických jevů a procesů znamená myšlenkové rozčleňování těchto celků na jednotlivé části. To umožňuje odhalovat různé stránky a vlastnosti jevů a procesů, jejich stavbu, vyčleňovat jejich různé etapy, rozporné tendence aj.“ (Skalková, 1983, s. 118)

V pojetí vědeckého poznávání představuje analýza rozbor celku na jednotlivé malé části, tento rozbor umožňuje odhalit různé vlastnosti a stránky jevů i situací a různých procesů či protikladných tendencí. Zároveň tím umožní i lepší pochopení současnosti a propojení s ní.

„Přitom historicko-srovnávací analýza kategorie vzdělání, prohlubující představy o minulém vývoji, obohacuje i chápání současné problematiky vzdělávacích obsahů.“ (Skalková, 1983, s. 131)

Syntéza

Syntéza jakožto protiklad analýzy představuje proces opětovného skládání a spojování částí v celek. *„Po určitém analytickém postupu se opět snažíme plynule dostat k původnímu celku. Dochází zde k syntéze, tj. k myšlenkovému spojování částí stránek vyčleněných prostřednictvím analýzy. Utváří se nová myšlenková jednota, v níž se upevňuje podstatné, typické pro analyzovaný jev nebo proces. Analyzované jevy a procesy jsou upřesňovány, jsou obohaceny a prohloubeny znalostí o předmětu jako celku.“* (Skalková, 1983, s. 118)

Analýza a syntéza jsou dva vzájemně podmíněné a propojené procesy.

3 Vývoj školství v českých zemích 1700–2016

V Čechách neexistoval před reformou školství Marie Terezie v zásadě žádný organizovaný školský systém. Převážná většina lidí byla negramotná. Soukromá výchova, vzdělání a školy byly určeny pouze pro urozené a bohaté vrstvy obyvatelstva. Školy se dělily na klášterní, ve kterých probíhalo vzdělávání mnichů a jeptišek, a na latinské, kde se přednášely humanitní předměty. První školy byly zakládány poblíž farností, na malých městech a vsích vznikaly školy až v **18. století**. *„Rozhodujícím mezníkem ve vývoji českého počátečního školství je tzv. tereziánská reforma ze 70. let 18. století. Do té doby elementární školy v českých zemích de facto neexistovaly, respektive existovaly ojediněle – byly zakládány některými církvemi, event. jejich řády, později i městy – protože nebyly objektivní důvody pro všeobecné zřízení těchto škol.“* (Váňová, 1986, s. 3) Učitelé byli tehdy chudí a potýkali se s bídou, byli proto nuceni přivydělávat si různými způsoby. Ve městech vedl školu rektor, který řídil několik učitelů a jejich pomocníky. Žákovská docházka ve školách byla velmi slabá. Výuka žáků na školách probíhala hlavně přes zimu, když děti nemusely vypomáhat s pracemi na polích. Učilo se hlavně čtení, psaní, počty a náboženství, ovšem bez jakéhokoli systému. Děti byly nuceny učit se z paměti různé texty, aniž by jim rozuměly. Jak uvádí Váňová, počínaje národním obrozením se úsilí o vybudování české národní školy opíralo především o poznatky, práci a velké dílo J. A. Komenského. *„Východiskem přitom bylo nejen Komenského pojetí počáteční školy, ale i jeho názory didaktické a pedagogické vůbec.“* (Váňová, 1986, s. 3) Komenského pojetí vzdělávání bylo později uplatňováno rovněž v Evropě. *„Některé Komenského didaktické a organizační principy byly uplatněny při zřizování elementárního školství v Evropě v 18. století princip hromadného vyučování, šestiletá školní docházka, organizace školního roku apod.“* (Váňová, 1986, s. 3)

Jak dále uvádí Váňová, pro realizaci Komenského opravných návrhů nebyly v Čechách po skončení třicetileté války (1618–1648) podmínky. Předpoklady pro rozvoj školství na našem území vznikly až o několik desítek let později v souvislosti s rozvojem výroby. V průběhu 18. století náležely české země k Habsburské monarchii. *„Zhruba od poloviny 18. století byly v Rakousku zakládány manufaktury a ty vyvolaly tlak na vznik škol připravujících pracovní sílu.“* (Váňová, 1986, s. 29) Nebyly to však školy v pravém slova smyslu, protože u žáků rozvíjely pouze manuální dovednosti, nezaměřovaly se na výuku čtení a psaní a žáci je navštěvovali jen krátkou dobu. Brzdou ekonomického rozvoje byla negramotnost poddaného lidu. Školství se stalo věcí státního zájmu a zásadní školská reforma

byla nezbytná. Roku **1759** zřídila Marie Terezie (vláda 1740–1780) dvorskou studijní komisi, ke které měly být podávány návrhy na reformu. „*Všechny návrhy se shodovaly v názoru, že je třeba provést reformu veškerého školství, přičemž nejdříve je nutno věnovat pozornost školství nejnižšímu, které umožní všeobecnou gramotnost. Teprve pak měly být uskutečněny reformy vyšších stupňů.*“ (Váňová, 1986, s. 31) Příznivá situace pro rozvoj rakouského školství nastala zrušením jezuitského řádu (1773). „*Pro dějiny školství má převratný význam zrušení jezuitského řádu papežem dne 21. července 1773. Po převzetí jezuitských škol státem byly vytvořeny podmínky pro uspíšenou reorganizaci všeho školství. Veškerý majetek zrušeného řádu vplynul do nově založeného studijního fondu.*“ (Štverák, 1988, s. 148) Organizace rakouského elementárního školství byla svěřena opatu Johannu Ignazi von Felbigerovi, uznávanému a zkušenému „oprávcí“ pruského a slezského školství, kterého Marie Terezie pozvala. Po svém příchodu do Vídně vypracoval Felbiger návrh, který byl uznán jako zákon a 6. prosince **1774** vydán pod názvem „*Allgemeine Schulordnung für die deutschen Normal – Haupt – und Trivialschulen in den sämtlichen k. k. Erbländern*“ (Všeobecný školní řád pro německé normální, hlavní a triviální školy ve všech císařsko-královských dědičných zemích). Tímto školním řádem byly zavedeny tři druhy škol: triviální, hlavní a normální. Triviální školy byly zřizovány při farách i v obcích jako školy filiální. Obsahem jejich vzdělání bylo tzv. trivium – čtení, psaní a počítání. Školy hlavní měly být zřizovány v krajských městech, obsah vzdělání byl ve srovnání se školami triviálními rozšířen o základy reálií a latiny, měl být vyučován i sloh, kreslení a geometrie. Školy normální byly zřizovány v zemských městech tj. v každé zemi jedna. Vyučovalo se totéž jako na škole hlavní v rozšířené osnově. Všechny zákonem zřízené školy byly školami elementárními. „*Otázka školní povinnosti nebyla vyřešena důsledně /přestože se běžně uvádí, že touto reformou byla poprvé zavedena povinná školní docházka/. Doslovné znění dokumentu: „Rádi bychom viděli, aby rodičové svých dětí alespoň skrz 6 nebo 7 let ve školách nechali, kteréžto pak podle vůle a potřeby i dále navštěvovati mohou.“*“ (Váňová, 1986, s. 33) z tohoto znění vyplývá, že se v první fázi jednalo o otevření možnosti vzdělání pro všechny děti, nikoli o striktní nařízení. Úřady pořizovaly soupisy dětí předškolního věku a byly postupně vytvářeny podmínky pro to, aby počet dětí navštěvujících školu, soustavně rok od roku stoupal. Školní povinnost měla trvat tehdy ideálně šest let. Již po 15 letech se zprvu po stránce kvantitativní projeví úspěchy školské reformy. „*Tak například zatímco roku 1775 bylo v Čechách okolo jednoho tisíce vesnických škol s 30 tisíci žáky, v roce 1790 činil tento počet již 2534 škol a 177 tisíc žáků. Obdobně na Moravě a ve Slezsku se počet žáků z 10 tisíc v roce 1775 zvýšil na 147 tisíc (v 1548 školách) v roce 1790.*“ (Štverák, 1988, s. 154)

„V lednu 1868 byl vydán říšský zákon, jenž stanovil základní pravidla o postavení školy k církvi. Podle tohoto zákona přešly řízení, správa a dohled na školství na stát a měly být napříště vykonávány státními orgány k tomu ustanovenými.“ (Váňová 1986, s. 60) Církev si tak pouze zachovala řízení a organizaci vyučování náboženství.

„Základní školský zákon upravující elementární školství v Rakousku byl vydán 14. května 1869. /Protože pochází z doby, kdy byl ministrem vyučování Leopold Hasner, hovoří se o Hasnerově zákonu/.“ (Váňová, 1986, s. 60) Tento zákon zavedl nejen školu obecnou a měšťanskou, ale i učitelské ústavy. Zákon dále stanovil osmiletou školní povinnost a velkou měrou rozšířil obsah vzdělávání. Tento zákon jasně stanovil povinnou školní docházku a za jeho nedodržení hrozily rodičům, kteří by neposílali své děti do školy postihy. K naplnění školní povinnosti byly zřízeny školy obecné a školy měšťanské. Obecné školy se podle zákona dělily na obyčejné školy obecné a na školy měšťanské. Úkolem těchto obyčejných obecných škol bylo vychovávat žáky k mravnosti a k zbožnosti a rozvíjet poznání, které by mělo být základem jejich dalšího vzdělání. Úkolem měšťanských škol bylo poskytovat žákům vyšší vzdělání, než jakého mohou dosáhnout na škole obyčejné obecné. Důsledkem nově vzniklého konceptu školského zákona upravujícího elementární školství byl tzv. dualismus, tedy dvojkolejný školský systém, při kterém dochází k tomu, že stejně staré děti mohou docházet na minimálně dva typy škol. „Druhá část zákona se zabývala navštěvováním školy. Povinnost chodit do školy se počítala dokončeným šestým rokem života a trvala do dokončeného čtrnáctého roku, přičemž žáci mohli vystoupit ze školy tehdy, když ovládli nejpotřebnější vědomosti předepsané na obecných školách – číst, psát a počítat.“ (Váňová, 1986, s. 61) Třetí část zákona se týkala vzdělávání učitelů a úpravy jejich kvalifikačních požadavků. „Učitelé se měli vzdělávat v učitelských ústavech oddělených podle pohlaví chovanců. Při každém ústavu měla být zřízena obecná škola jako škola cvičná, při ženských ústavech za stejným účelem dětská zahrádka mateřská škola.“ (Váňová, 1986, s. 61) Učitelské ústavy, které nahradily starší dvouleté učitelské preparandy, byly koncipovány jako čtyřleté instituce, ve kterých se vzdělávali učitelé a učitelky odděleně. Podle pohlaví se pak mírně lišily vyučovací osnovy obou škol. Absolventi ústavů se měli podrobit zkoušce dospělosti. Pokud kandidát tuto zkoušku úspěšně složil, obdržel vysvědčení dospělosti, opravňující jej k tomu, že mohl učit pouze jako tzv. podučitel nebo prozatímní učitel. K definitivnímu jmenování učitelem bylo zákonem požadováno vysvědčení učitelské způsobilosti, které získal učitel tehdy, přihlásil-li se ke zkoušce, a to po minimálně dvouleté praxi v oboru. „Pracovní úvazek učitele obecné a měšťanské školy činil 30 hodin. Plat učitele

měl dosahovat takové výše, aby stačil na obživu učitele a jeho rodiny a nenutil učitele přivydělávat si jiným zaměstnáním. “ (Váňová, 1986, s. 63)

V zákonu z roku **1869** bylo stanoveno, že „nejvyšší počet žáků ve třídě mohl být 80, bylo určeno pravidelné vyplácení služného učitelům a přiznáno právo na penzi. (Štverák, 1988, s. 173) Jak uvádí dále Štverák, obecné školy měly být zřizovány v těch místech, kde do okruhu 4 km bylo přinejmenším 40 dětí školou povinných. Zároveň s těmito povinnými obecnými školami měly být zřizovány nepovinné měšťanské školy, alespoň po jedné v každém politickém okrese. Měšťanská škola tehdy nevznikla jako škola zcela jiného typu než byla škola obecná, ale jen jako varianta této obecné školy. Ovšem obsah vzdělání ji postavil na podstatně vyšší úroveň (cizí jazyk, aritmetika, technické kreslení aj.). Měšťanské školy rozšířené v dalším vývoji na čtyři třídy, poskytovaly odbornější a hlubší vzdělání nastávajícím řemeslníkům, drobným obchodníkům a rolníkům.

Školní docházka mohla být po roce **1869** plněna v podstatě trojím způsobem: v osmileté obecné škole, v osmileté měšťanské škole nebo v pětileté obecné škole a na ní navazující tříleté měšťanské škole. „Až na ojedinělé výjimky se vydání zákona setkalo v českých zemích s nepříznivým ohlasem. Rozhodující roli hrály důvody ekonomické, světonázorové a národnostní. Obce se bránily výdajům spojeným se zřizováním a vydržováním školních budov, podnikatelé ztráceli se zavedením osmileté školní povinnosti lacinou dětskou pracovní silou.“ (Váňová, 1986, s. 66) Škola obecná a měšťanská poskytovala v té době relativně ukončené vzdělání a nevytvářela předpoklady pro nějaké další studium. Žáci z ní odcházeli přímo do praxe. Jediná cesta k vysokoškolskému vzdělávání byla skrze školu střední. Středních škol však v té době bylo jen málo, platilo se na nich školné a pro děti z nižších společenských vrstev bylo tedy toto vzdělání nedostupné.

*„V návaznosti na zákon byl v roce **1870** vydán školní a vyučovací řád pro školy obecné, který stanovil základní pravidla chování dětí ve škole, povinnosti dětí a učitelů a zákaz tělesných trestů.“ (Váňová, 1986, s. 63)*

V roce **1883** byl Hasnerův zákon modifikován novelou přinášející úlevy, ve vztahu k délce školní docházky. Chudí mohli požádat o zkrácení školní docházky pro své děti na šest let. Kladným rysem této novely bylo zpřesnění úkolu a poslání měšťanské školy, která byla nyní narozdíl od původního pojetí určena jako škola vyšší, připravující žáky pro průmysl a zemědělství, pro studium na učitelských ústavech a na odborných školách, které nepožadují přípravu ze střední školy.

3.1 Situace ve školství v ČSR po roce 1918

Po vzniku samostatného československého státu (**1918**) se školská soustava nedočkala výraznějších změn oproti stavu v bývalé rakouské monarchii. „*Školství v ČSR nereformoval zásadním způsobem během období první republiky žádný školský zákon. Jen několik novel a vyhlášek částečně modifikovalo podobu školství. Jediným zákonem, který se výrazněji zapsal do prvorepublikového školství, byl tzv., malý školský zákon z roku 1922.*“ (Kasper, Kasperová, 2008, s. 198) Malý školský zákon zavedl některé dílčí úpravy. Byla sjednocena osmiletá školní docházka pro celé Československo (na Slovensku byla školní docházka tou dobou jen šestiletá, k prodloužení na osm let však došlo až od školního roku 1927/28). Zrušil novelu z roku 1883 a tím úlevu ve školní docházce. Umožnil postupné snižování maximálního počtu žáků ve třídě na jednoho učitele z 80, na 60 a postupně na 50 žáků (ve školním roce 1932/33 to bylo např. 60 žáků z původních 80 žáků). Malým školským zákonem byly zavedeny některé nové učební předměty – občanská nauka a výchova a ruční práce pro chlapce. Tělesná výchova pro dívky se stala povinnou (novelou z roku 1883 byla nepovinná). Jednou z novinek, které také tento zákon přinesl, bylo používání označení občanské školy pro školy měšťanské. V prvním desetiletí po vzniku ČSR (1918) probíhaly první reformně pedagogické pokusy učitelů, původně se jednalo o nekoordinované reformní dění, vyznačující se osobní iniciativou nadšených učitelů – pokusníků. Později již byly tyto reformy řízené a od školního roku 1929/30 bylo otevřeno několik pokusných reformních měšťanských škol. „*Pokusné školy měly do roku 1932/33 shromažďovat a analyzovat výsledky reformní činnosti, aby na jejich základě mohlo být odborně rozhodnuto o školské reformě a přistoupeno ke změnám ve vnější a vnitřní podobě československého školství.*“ (Kasper, Kasperová, 2008, s. 205)

Vývoj českého školství byl přerušen v letech **1939–1945** německou okupací. V roce **1946** vznikla Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy. Po druhé světové válce mělo československé školství navázat na předválečné zkušenosti reformních škol, ale sled událostí tomu bohužel nepřál. „*Československé školství bylo radikálně modifikováno po únorovém komunistickém puči zákonem z roku 1948 o jednotné škole. Ten však opomenul nutnost zásad vnitřní diferenciaci a individualizace. Nejen proto představoval pro školní praxi výrazný krok zpět.*“ (Kasper, Kasperová, 2008, s. 205) Vzdělávání celé věkové skupiny dětí (6–15 let) let bylo shodné a společné, proto označení jednotná škola. Tento nový zákon, který pozměnil celou strukturu školského systému, platil do roku **1989**. Prodloužil povinnou školní docházku na devět let a skoncoval s dualismem. Zákonem z roku **1953** byla povinná školní docházka

zkrácena na osm let. Bylo nově definováno základní vzdělání, které probíhalo v tzv. osmileté střední škole nebo prvních osmi ročnících tzv. jedenáctileté střední školy. Jedenáctiletka tedy tehdy poskytovala osm let povinného všeobecného základního vzdělání, poslední tři ročníky pak vyšší odborné vzdělání jako přípravu ke studiu na vysokých školách. V oblastech, kde nebyly podmínky ke zřízení střední školy, bylo zřizováno prvních pět postupných ročníků, označovaných národní škola. Zákon z roku **1960** povinnou školní docházku opět prodloužil na devět let a zakotvil současnou strukturu škol i jejich terminologii – základní škola (v letech 1960–1976 základní devítiletá škola), se členěním na 1. a 2. stupeň. Zákonem z roku **1976** se poprvé snížila délka prvního stupně z pěti let na čtyři roky. *„Následné a poslední předlistopadové změny v délce povinné školní docházky vycházely opět z materiálu ÚV KSČ (Další rozvoj československé výchovně vzdělávací soustavy) z července 1973. Ten perspektivně počítal s uceleným dvanáctiletým vzdělávacím cyklem, přičemž bezprostředně zaváděl desetileté vzdělávání. Dokument, který našel svůj legislativní výraz v zákoně z 21. června 1978, prodlužoval povinnou školní docházku na deset roků. Současně ale zkracoval dosavadní devítiletou základní školu na osm roků (první stupeň byl zkrácen na čtyři roky).“* (Učitelské noviny č. 33/2010) Všichni žáci si poslední dva roky povinné školní docházky museli dokončit na některé střední škole nebo na některém ze středních odborných učilišť.

3.2 Školská soustava po roce 1989

Zrušení principu jednotné školy v roce **1989** vedlo k diversifikaci školství z hlediska zřizovatele, cílů i obsahu. Po listopadu 1989 byla v roce **1990** novelou školského zákona povinná školní docházka znovu zkrácena na devět roků a současně byla prodloužena základní škola na devět let. Devátý ročník základní školy ovšem nebyl povinný a žákům bylo umožněno odcházet na střední školy a odborná učiliště již z 8. ročníku. Od roku 1990 bylo možné povinnou školní docházku plnit nejen na základní škole ale opět i na gymnáziu. Důležitým předpokladem vnitřní reformy byla proměna obsahu vzdělávání. Novela z roku 1990 umožnila vznik soukromých a církevních škol s určitým prostorem pro tvorbu vlastních vzdělávacích programů. *„Státní základní školy se obsahových změn dočkaly o něco později. Od školního roku 1991/1992 začaly platit upravené školní osnovy, které přinesly deideologizaci, uvolnění striktní závaznosti učebního plánu a osnov a tím vytvořily určitý prostor pro autonomii učitele a nové metody a formy práce.“* (Spilková, 2005, s. 117)

Novelou zákona z roku **1995** dochází k navýšení počtu let na prvním stupni ze čtyř na pět let a školní docházka je opět povinně devítiletá.

V roce **2004** byl s platností od ledna následujícího roku schválen nový školský zákon, který zavedl, dvoustupňový systém přípravy kurikula, kdy mají školy možnost profilovat se prostřednictvím vlastního školního vzdělávacího plánu (ŠVP), který je podložen a vychází z jednotného a závazného dokumentu, rámcového vzdělávacího programu (RVP). *„Státní úroveň v systému kurikulárních dokumentů představují Národní program vzdělávání a rámcové vzdělávací programy. Národní program vzdělávání vymezuje počáteční vzdělávání jako celek. RVP vymezuje závazné rámce vzdělávání pro jeho jednotlivé etapy – předškolní, základní a střední vzdělávání. Školní úroveň představují školní vzdělávací programy, podle nichž se uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých školách.“* (RVP, 2016, s. 5) Preferuje se integrované vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Tento zákon také umožnil odůvodněné individuální domácí vzdělávání žáků prvního stupně základní školy a omezil několikanásobné opakování ročníku v rámci jednoho stupně.

4 Charakteristika okresu – Nymburský okres

Okres Nymburk se rozkládá ve východní části Středočeského kraje v Polabské nížině. Jeho severním sousedem je Mladoboleslavsko a Jičínsko (Královéhradecký kraj), na východě hraničí s královéhradeckým okresem, na západě s okresem Praha-východ a jižním sousedem je Kolínsko. Svojí rozlohou 850 km² zaujímá okres 6. místo ve Středočeském kraji a zabírá 7,7 % z jeho rozlohy. Zemědělská půda tvoří 69,5 % a lesy 17,5 % z rozlohy okresu. K podprůměrným okresům patří Nymbursko počtem obyvatel 96 tisíc (7,4 % obyvatel kraje) i hustotou zalidnění 112 obyvatel na km². Od reformy veřejné správy z 1. ledna 2003 se okres člení na 3 správní obvody obcí s rozšířenou působností (Nymburk, Poděbrady, Lysá nad Labem) a 5 správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem (Nymburk, Poděbrady, Lysá nad Labem, Sadská, Městec Králové).¹

Povrch Nymburska je málo členitý s charakterem výrazně rovinného typu. Největší část okresu leží v nížině pod 200 m nad mořem a jen na severovýchodě území mírně stoupá do výšky nad 290 m n. m. u Chroustova. Zde se nachází i nejvyšší místo okresu – vrch Na kostele (299 m n. m.). Nejnižší místo je při odtoku Labe z okresu – 173 m n. m.

Pro příhodnou polohu a úrodnost půdy bylo Nymbursko v minulosti ryze zemědělskou oblastí. Rozvoj průmyslu nastal až s výstavbou železniční tratě Praha – Olomouc. Tradici na okrese má průmysl strojírenský, potravinářský, gumárensko-osinkový a sklářský. V rámci středočeského regionu má význam nymburské zemědělství, z hlediska intenzity zemědělské výroby patří k předním okresům v kraji.¹ Polabská nížina, patřící mezi nejúrodnější oblasti, skýtala obyvatelstvu jistou obživu, obyvatelé tak byli většinou stálí, příliš se nestěhovali.

V současné době náleží do okresu Nymburk 87 obcí. Z celkového počtu obcí má 7 statut města (Nymburk, Poděbrady, Milovice, Lysá nad Labem, Sadská, Městec Králové, Rožďalovice) a 3 obce byly stanoveny městysem (Křinec, Kounice, Loučeň). Okres Nymburk nepatří v rámci Středočeského kraje mezi turisticky nejpřitažlivější, ale i zde je celá řada zachovalých kulturních a zejména historických památek, dokumentujících bohatou minulost. Okres je známý především svým lázeňským městem Poděbrady. Historie města sahá ještě před počátky českého státu, kdy se obec jmenovala „pode brody“. V druhé polovině 13. století zde Přemysl Otakar II. nechal postavit hrad, který byl později přebudován na zámek, unikátní jsou poděbradské květinové hodiny. Lázeňství je zaměřeno především na léčbu srdce, dále pak relaxačního a pohybového ústrojí. „*Díky bohatému lázeňskému zázemí*

a bohatému kulturně společenskému životu, stejně jako díky snadnému a rychlému spojení s hlavním městem se Poděbrady, které jsou zařazeny do seznamu zdravých měst, stávají nádherným urbanistickým celkem, jež přitahuje stále větší množství návštěvníků i lázeňských hostů.“ (Anderlová, 2001, s. 130)

V Nymburce jsou zajímavé dochované městské cihlové hradby se šesti hranolovými baštami pocházejícími ze 14. století. Dominantou města je gotický cihlový kostel sv. Jiljí. *„Historické jádro města bylo v roce 1992 vyhlášeno městskou památkovou zónou.“* (Anderlová, 2001, s. 107)

Městec Králové, rodiště Přemysla Otakara II., vznikl ve 13. století jako hrazené městečko. V Lysé nad Labem je barokní zámek obklopený zámeckou zahradou, barokní kostel sv. Jana Křtitele s plastikami z dílny Matyáše Bernarda Brauna. V současné době je Lysá nad Labem známá díky svému výstavišti, kde se pořádá mnoho tematických výstav. Přerov nad Labem je proslulý Polabským muzeem v přírodě – skanzenem polabské lidové architektury. Libice nad Cidlinou získala věhlas jako bývalé sídlo mocného rodu Slavníkovců.

V okrese se nachází tři národní přírodní rezervace. Libický luh s lužními lesy, Čtvrť s flórou a faunou charakteristickou pro polabské pahorkatinné lesy a Kněžičky s Žehuňskou oborou jako významným biocentrem. Národními přírodními památkami jsou Hrabanovská černava vzniklá zazemňováním slepých ramen a meandrů Labe, Kopicácký rybník a Slatinná louka u Velenky.¹

¹viz Český statistický úřad, Charakteristika okresu Nymburk [online]. [2017-03-13].

Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xs/charakteristika_okresu_nymburk

4.1 První školy na okrese

„Nejstarší školou na území dnešního nymburského okresu byla latinská škola kapitulní v Sadské, která je určitě doložena v 14. století, kdy její zřízení převzali agustiniani. Ve válkách husitských zanikla. Ve městech pak byly zřizovány školy farní a klášterní, z nichž jednu nutno předpokládat i v Nymburce. V 16. století dosáhla dobré pověsti městská škola latinská v Nymburce. Městskou, ovšem nepatrnou školu měla tehdy i Sadská, později Křinec; Kostomlaty a Lysá měly dobře zřízené školy farní.“ (Forst, 1958, s. 30) Jak dále uvádí Forst, v 17. století měly „ubohé školy“ Nymburk, Kostomlaty, Lysá, Loučeň a jiné obce.

V Nymburce vznikla za tereziánských reforem dvojtřídní škola triviální, později v roce 1857 čtyřtřídní škola hlavní. Ta byla v roce 1870 změněna na pětiletou školu obecnou, po roce 1881 byla rozdělena na obecnou školu chlapeckou a obecnou školu dívčí. Při chlapecké škole byla od roku 1888 otevřena měšťanská škola chlapecká. V roce 1927 byl při měšťanské škole otevřen smíšený jednorozhodný učební kurz (4. ročník). Roku 1885 se začíná psát historie první třídy měšťanské školy dívčí, v roce 1888 pak byla úplná měšťanská dívčí škola spojena s pětiletou obecnou školou dívčí. Roku 1899 byl při škole zřízen pokračovací kurz pro dívky.

V Sadské byla v roce 1816 zřízena nedělní škola o dvou třídách a roku 1862 pětiletá hlavní škola. Její nástupce, obecná škola, byla roku 1890 rozdělena na obecnou školu chlapeckou a obecnou školu dívčí. V roce 1902 byly k oběma obecným školám připojeny školy měšťanské, od toho roku tedy měla Sadská obecnou i měšťanskou školu chlapeckou i dívčí.

5 Historický vývoj Lysé

Město Lysá nad Labem leží v nížině kolem řeky Labe a patří k významným českým městům úrodného kraje Polabí. Je významné jak z hlediska historického, tak i z pohledu vlastního urbanistického vývoje. Městu vévodí barokní zámek s přilehlým parkem a klášter z 12. století. Krajina je obklopena úrodnými poli rozprostírajícími se kolem řeky Labe. Výrazným prvkem Lysé je také kostel svatého Jana Křtitele z 18. století. Město leží třicet pět kilometrů severovýchodním směrem od Prahy a geograficky spadá do okresu Nymburk ve středočeském kraji.

Z pohledu nejstarší historie a z četných archeologických nálezů je patrné, že oblast dnešní Lysé byla obydlena již v období mladší doby kamenné čili neolitické. Ještě četnější jsou nálezy po obyvatelích pozdějších z doby bronzové, zvláště v jejím druhém období, kdy se tu usazovali asi 300 let před Kristem Slované. „*Lyské okolí bylo již za nejstarších dob obydleno. Je to zcela přirozené: obyvatelstvu, jež vábil sem i teplý kraj, ukazovalo Labe cestu.*“ (Otruba, 1997, s. 3)

Přibližně v 5. století našeho letopočtu přicházeli do Čech noví slovanští osadníci, zakládali zde první osady a budovali svá hradiště. V této době zajisté vznikala nynější Lysá. „*Předkové naši jsouce národ pokojný, zakládali osady rolnické, vodou neb lesy dobře chráněné. Taková nejstarší osada byla u nás nejspíše Stará Lysá.*“ (Otruba, 1997, s. 5) Stála na místě, kterému se dnes říká „*na ostrově*“. Jak dále uvádí Otruba, jsou tam dosud patrný ostatky lidských bydlíšť a v těchto místech se nalézají četné doklady o existenci hradiště.

Nejstarší písemná zmínka o Lysé se dochovala z doby, kdy Lysá patřila pod správu Přemyslovců, pochází z počátku 11. století a je uvedena v Kosmově kronice. Tato zmínka souvisí s uvězněním knížete Jaromíra, kterého na lyské tvrzi uvěznil, oslepil a později nechal zavraždit jeho bratr Oldřich. Místo, kde se tato tvrz nacházela, není přesně známo. Poté přestala být Lysá sídlem knížat a byla dána za výsluhu zemanu Mutišovi. Tato další událost podložená historickými prameny se váže k roku 1052, kdy kníže Břetislav I. založil nedalekou staroboleslavskou kapitulou a ustanovil, že po smrti zemana Mutiše má kapitule připadnout i Lysá. „*Užitek z panství lyského po té výsluhou obdržel zeman Mutiš a po jeho smrti dostati se ho mělo kapitulnímu kostelu sv. Václava ve St. Boleslavi, od Břetislava tehdy založenému.*“ (Otruba, 1997, s. 7)

Na místě dnešního lyského zámku stávalo přemyslovské hradiště s rotundou sv. Desideria, později středověký hrad. V okolí hradu se rozkládalo několik vesnic, které později splynuly v osadu. Velký význam v podhradí měla tržiště, na kterých se konaly trhy.

Existence Lysé jako města je doložena rokem 1291. V tomto roce vydává královna Jitka (Guta) Habsburská listinu, která sjednocuje pozemky v okolí Lysé v jeden celek. Svému služebníkovvi Rudlinovi nařizuje listinou ze dne 4. března 1291 rozměřiti a osaditi své statky v Lysé a přilehlých vsích a v těchto místech zakládá osadu. V této osadě dále založila farní kostel a rychtu. „*Nové městečko obdrželo farní kostel, k němuž dosadila královna Jitka (Guta Habsburská), manželka krále Václava II. dne 20. prosince 1291 prvního faráře, kaplana Štěpána. V dotační listině se výslovně uvádí městečko Lysá (forum Lissa), vesnice Tržiště pod hradem (Tirsitz, vila sub preadicto foro nostro locata) a starobylé městečko Lysá (antigum forum Lissa).*“ (Borský, 1982, s. 10) Touto listinou z roku 1291 zajišťuje pod hradem vzniklé osadě statut města.

Lyský hrad patřil pod správu Přemyslovců a je uváděn jako majetek českých kněžen a královen. V době panování krále Jana Lucemburského spravovala Lysou jeho manželka Eliška Přemyslovna. „*Za Jana Lucemburského (1310–1346) držela Lysou jeho choť Eliška a po ní syn Jan Jindřich, markrabí moravský, který byl též knížetem korutanským.*“ (Borský, 1982, s. 10) České královny měly patronátní právo ke kostelu a k zámecké kapli. „*Eliška Přemyslovna se stala po své matce Gutě patronkou kostela v Lysé. Měla právo jmenovat zdejšího faráře. Král Jan potvrdil všechny statky a příjmy tohoto kostela.*“ (Chmelová, 1997, s. 16)

Za vlády krále Karla IV. byla Lysá majetkem jeho třetí manželky Anny Svidnické. Karel IV. dal roku 1355 právo podací v Lysé augustiniánům z Prahy. Vojáček o nich ve své knize píše, že tito „*klášterníci*“ se jistě zabývali učením a vzděláváním mládeže a doslova o jejich působení uvádí, že „*to byla první škola v Lysé*“. (Vojáček, 1936, s. 6) Další památkou na dobu Karla IV. byly v Lysé vinice, osázené burgundskou révou. Za Václava IV. měl Lysou od roku 1389 v držení královský purkrabí Petr z Wartenberka a na Kosti. Po jeho smrti ji zdědila jeho manželka Žofie, která Lysou v roce 1410 prodala českému velmoži, Janu ml. Teleckému z Hradce Jindřichova, který padl v boji proti husitům roku 1420. Za období husitských válek Lysá značně utrpěla. Husité pobořili augustiniánský klášter, kostel Narození Panny Marie i lyský hrad. Po smrti Jana z Hradce přebral rodovou linii jeho

tehdy teprve roční syn a jmenovec Jan z Hradce. Vzhledem k chlapcově nízkému věku se lyského panství ujala jeho matka Eliška z Vartenberka a později dva Janovi poručníci.

Dalším významným rodem, kterému Lysá patřila, byl bohatý rod Smiřických. Roku 1450 koupil od Jana z Hradce panství Lysá Jan Smiřický ze Smiřic. Když byl Smiřický odsouzen ke stětí hlavy na Staroměstském náměstí, zdědil po něm Lysou jeho syn Jindřich, po jehož smrti v roce 1478 převzal panství jako právoplatný dědic Albrecht Smiřický. Když Albrecht roku 1505 zemřel, stala se novou majitelkou Lysé jeho matka Kateřina Smiřická, rozená Kolovratová Mašťovská. Za panství Kateřiny Smiřické z Kolovrat byla Lysá pro zásluhy jejího manžela roku 1508 od krále Vladislava II. Jagellonského propuštěna z manství. Během své správy dala Kateřina Smiřická městu svůj znak, nechala vystavět kostel Panny Marie, kterému darovala zvon a založila špitál. Ke svým poddaným byla velice milostivá, udělila jim právo dědické a právo volného kšeftu. Svému lidu dopřála více svobody tím, že v Lysé zmírnila poddanství a robotu. *„Větev lyských Smiřických vymřela a zůstala zde jediná matka paní Kateřina Smiřická,“ ... „Byla pravou matkou a dobrodějkou svého lidu a celého kraje. Po husitských válkách zavedené poddanství a přiostrěnou robotu přelaskavě zmírnila a tato práva města uznali potom všichni další majitelé, takže Lysá nikdy nebyla poddanstvím a robotou tak tísněna, jako jiné kraje.“* (Vojáček, 1936, s. 7) Paní Kateřina odkázala Lysou roku 1518 svému bratrovi Zdeňkovi Lvovi z Rožmitálu. Zemřela v roce 1529 a stejně jako všichni Smiřičtí z Lysé byla také ona pochována v rodinné hrobce v bývalém kostele na náměstí.

Zdeněk Lev z Rožmitálu neudržel toto své nově nabyté panství kvůli svým dluhům na dlouho a v roce 1535 jej (Lysou, Litol a dvůr v Byšicích) prodal za 5 000 kop grošů dosavadnímu hejtmanovi rytíři Jiřímu Wachtlovi z Pontenuova. Nejspíše v době jeho správy odkoupilo město jeden dům a zřídilo v něm městskou radnici. Jiří Wachtl jako nový majitel potvrdil městu již dříve udělené výsady. Zemřel v roce 1542 a Lysá jako dědictví připadla jeho synům, kteří ji v roce 1548 prodali králi a pozdějšímu císaři Ferdinandu I. Habsburskému, ten se tak stal prvním panovníkem v řadě habsburského rodu, který je spjat s vlastnictvím Lysé.

Ferdinand I. připojil k Lysé ještě panství kostomlatské. Pobořený hrad, který již před tím vyhořel, nechal přestavět na lovecký zámek. V okolních lesích, kde žilo velké množství zvěře, se konaly lovy a na zámku poté probíhaly hostiny. Lysá je v té době označována jako statek komorní a je také jmenována jako Nová Lysá. V roce 1558 na zámku vypukl veliký

požár, který zachvátil a velmi poškodil i zámek. Vyhořelý zámek nechal Ferdinand I. přestavět v renesančním stylu. Roku 1561 obdržela Lysá od krále Ferdinanda I. právo na dva trhy výroční, pak trh týdenní a právo vybírat clo od pocestných nebo honců dobytka. Na základě potvrzení magistrátu došlo k vydání cechovních artikulů upravujících organizaci cechu krejčovského, novoševcovského a o sedm let později cechu tkalcovského a kovářského, později i pekařského. Tento psaný předpis pro fungování mistrovských cechů upravil především organizační i etická pravidla a normy řemeslné práce. Po Ferdinandovi I. nastoupil v roce 1564 jeho syn Maxmilián II. Habsburský, který roku 1567 potvrdil Lysé městská práva a majestáty svého otce, Ferdinanda I. „*Jisto jest, že jako statek císařský nepodléhala Lysá tak těžkým útiskům v robotách a platech, jako jiná panství a také za války musila býti aspoň domácím vojskem více ušetřena.*“ (Vojáček, 1936, s. 8) Dalším v pořadí nastupujícím panovníkem a majitelem Lysé, byl Maxmiliánův syn, císař Rudolf II. Habsburský, který opět měšťanům potvrdil svým majestátem nabyté výsady. Po Rudolfově smrti v roce 1612 převzal lyské panství jeho bratr Matyáš II. Habsburský, který v témže roce potvrdil lyským měšťanům předešlá práva a privilegia. Město se díky uděleným privilegiím slibně rozvíjelo. Po císaři Matyášovi vládl Ferdinand II. Habsburský, který společně s panovnickými povinnostmi převzal i správu Lysé, po něm nastoupil jeho syn Ferdinand III. Habsburský a stal se tak posledním habsburským lyským držitelem.

V 16. století městu vévodil zámek ohrazený příkopem. Pod zámkem stál kostelík Panny Marie, na jehož západní straně se nacházela kaple sv. Desideria. Uprostřed náměstí se nacházel farní kostel sv. Jana Křtitele, v němž byla hrobka držitelů a správců Lysé. Kostel shořel roku 1666, byl však záhy opraven. Kolem kostela se rozprostíral hřbitov.

Město mělo, jak bylo již výše zmíněno, také radnici. Nacházely se zde také hojně využívané lázně, o čemž svědčilo rovněž pojmenování jedné z ulic – ulice Lázeňská (dnes Vodáková). „*Při r. 1568 řeč jest v úředních knihách o Samueli, lazebníku lyském. Řádem čeledním z r. 1549 zkracuje se čeledníkům doba pracovní v sobotu proto, aby mohli podle obyčeje svého lázeň vzíti.*“ (Otruba, 1997, s. 20)

Ve městě byl dvůr s pivovarem. V něm si vařili pivo též měšťané. Pěstovala se také vinná réva. Rozsáhlé vinice se r4ů, ozléhaly na svazích zámeckého vrchu i na Červeném hrádku (návrší se dnes nazývá Vinička). Mimo to byly tu také chmelnice, štěpnice (ovocný sad) a tzv. šafranice, na které se pěstoval šafrán. Na rozsáhlých plochách orné půdy se pěstovaly hospodářské plodiny a obilí. V Litoli býval mlýn, u kterého stál most přes řeku

Labe. K panství patřily dvě míle labského toku, louky i lesy, v nichž žilo velké množství zvíře. Choval se dobytek i včely. Kromě práce na polích, ze které poddaní odváděli vrchnosti daň, měli vesničané i jiné ruční a tažné roboty. Lyští měšťané měli kromě povinnosti placení ročního úroku vrchnosti a desátku faráři konat veškeré práce na vinici a starat se o úrodu, která se u lyského dvora vypěstovala.

Co se týká náboženských poměrů, na lyském panství bylo kromě katolíků mnoho obyvatel utrakvistického vyznání (podobojí). Majitelé Lysé byli vesměs katolíci a jako takoví netrpěli na svých panstvích jiná vyznání než katolické nebo vyznání podobojí. „*Po válkách husitských byla většina obyvatelstva města našeho utraquistická čili pod obojí ač i Českých bratří tu bylo asi dosti.*“ (Otruba, 1997, s. 27) Je proto přirozené, že byli dosazováni převážně utrakvističtí kněží.

Po bitvě na Bílé hoře (r. 1620) byl císařem Ferdinandem II. vydán mandát, který nařizoval katolickou reformaci měst i vesnic. Lidé, kteří se násilné rekatolizaci nechtěli podvolit, byli všemožně stíháni, docházelo ke konfiskaci majetku, mnoho rodin bylo dohnáno k nucené emigraci, probíhalo drancování za účasti vojenské moci, ve velkém bujelo udavačství. Otruba ve své knize píše o vyhnání nekatolíků toto: „*Když v Lysé r. 1626 uslyšelo nekatolické obyvatelstvo, že se císařští komisaři blíží s vojskem, sebralo své jmění, pokud se odnésti dalo, zapálilo příbytky své a do ciziny se odebralo, to nejvíce do Slez a do Saska. Dle ústního podání odcházejíce z domova poklekli na návrší, odkud viděli ještě svá hořící obydlí, políbili rodnou půdu a hořce zaplakavše odešli.*“ (Otruba, 1997, s. 31) Jednalo se o obyvatelstvo vyznání českobratrského a luteránského.

Během třicetileté války (1618–1648) bylo město Lysá včetně okolních vesnic úplně zpustošeno, vylidněno a pole byla pýřím i křovím zarostlá.

5.1 Lysá za Šporků

Generál Jan Špork obdržel Lysou v roce 1647 od Ferdinanda III. za své vynikající vojenské zásluhy jako náhradu válečných nákladů, které mu vznikly při verbování a zajištění výstroje a výzbroje vojsk během císařské služby. Tímto okamžikem se Lysá zařadila mezi česká šlechtická města a vstoupila do nového a významného údobí. „*Tím nastala městu doba nová, doba bojů za zděděná práva, doba mnohých ran a těžkých pohrom, ale i doba velikého*

rozkvětu.“ (Otruba, 1997, s. 35) Jan Špork byl původem z německého Vestfálska a pocházel z neurozeného rodu. Jako císařský generál obdržel nejen Lysou se zdejšími kostomlatským panstvím, ale jeho rod byl rovněž povýšen do panského stavu a později získal i hraběcí titul. Celé panství však Špork získal ve velmi zuboženém stavu, neboť město bylo během třicetileté války několikrát vyloupeno žoldnéři, kteří podnikali do kraje loupežné výpravy, a lyský zámek byl vypálen. Špork musel proto vydat mnoho svých prostředků, aby zpustošené město i vesnice znovu osadil a vystavěl. Po třicetileté válce a po odchodu nekatolíků bylo na obou farnostech, tzn. lyské i kostomlatské, při sčítání lidu v roce 1652 pouze 3087 obyvatel. Nové obyvatelstvo přicházelo jednak z panství konojedského a jednak se rekrutovalo ze Šporkových propuštěných vojáků. „*Přes množství nových obyvatel německých zachoval se český ráz města, jak patrno z Nových knih purkrechtních, které založil Martin Mrázek Meziříčský písař radní a správce školy.*“ (Otruba, 1997, s. 38)

V roce 1663 potvrdil Špork městu privilegia, jež byla později i majestátem císaře Leopolda znovu stvržena. Sotva se lidem na panství dařilo lépe a začínali se pomalu zotavovat ze svých ran, přišla roku 1666 další velká pohroma v podobě požáru. Ten se rozšířil po městě a poničil kostel sv. Jana Křtitele, zachvátil radnici se šatlavou, dále školu, pak lázeň, mnoho domů a gruntů i cenné písařovy pamětní knihy a manuály. Další požár, kterému tentokrát podlehl radnice a domy v jejím okolí, vypukl o šestnáct let později. Na sklonku svého života nechal hrabě Špork vystavět v Lysé špitál z kamene. Hrabě Jan Špork zemřel roku 1679 a pohřben byl v tehdejší farní kostele lyském, jeho tělo bylo později převezeno do rodinné hrobky v Kuksu.

Značného hospodářského rozkvětu a kulturního věhlasu dosáhla Lysá za panování jeho syna Františka Antonína Šporka (1662–1738), který nejenže podporoval umění a vzdělanost, ale za jeho působení došlo ve městě k výstavbě nových budov, architektonickým úpravám a budování zámecké zahrady. „*Byl muž umění a věd milovný, zbožný, dobročinný, šlechetný a štědrý, tak že právem o sobě mohl říci, že věnoval polovici svého jmění k podpoře chudých a k účelům vzdělávacím a náboženským. Konal mnohé cesty po Evropě, všude shromažďuje vědomosti a zkušenosti, jakož i vědecké a umělecké památnosti.*“ (Otruba, 1997, s. 43) Vzhledem k tomu, že F. A. Špork neměl mužské dědice, neboť mu oba synové zemřeli a starší dcera Marie Eleonora Františka vstoupila do kláštera, připadlo po jeho smrti panství jeho mladší dceři Anně Kateřině provdané za svobodného pána Františka Karla Rudofa ze Sweertsu a Reistu, kterého hrabě Špork adoptoval a vymohl mu povýšení na hraběte s titulem ze Sweertsu a Šporku. Po jejich smrti převzal panství v roce 1757 syn Jan František Kristián

Sweerts Špork, po jehož skonu se panství roku 1802 ujal jeho starší syn Filip Benický hrabě Sweerts-Špork, který ovšem zemřel po sedmi letech panování. Správu lyského panství po něm převzala jeho třetí manželka, hraběnka Aloisie Poeting-Persing, pocházející ze starého rakouského rodu. V roce 1828 se panství ujímá její syn Josef Sweerts-Špork, který byl původně rytmistrem a komořím v císařském vojsku v Liberci. Se svojí ženou Adélou Puteáni pocházející z Itálie měl dvě dcery. V roce 1848 Josef Špork umírá na následky zranění způsobené pádem z koně. Vzhledem k tomu, že manželé spolu neměli syna, končí mužská linie rodu Sweerts-Špork. Lyské panství se rozdrobilo mezi samé dědičky. Hraběcí rod uzavírá svoji vládu v Lysé a odchází z města v roce 1851, kdy panství kupuje kněžna Štěpánka Viktorie Marie Anna z Rohanů pocházející ze starého a slavného francouzského rodu.

5.2 Lysá na přelomu 19. a 20. století

Kněžna Štěpánka z Rohanů si Lysou oblíbila, sžila se se zdejším prostředím i lidmi. Zasazovala se o vznik různých spolků, klubů, besed a rovněž je finančně podporovala. Za jejího panování došlo k založení divadelního ochotnického spolku „*Tyl*“ (1856), „*Čtenářské jednoty*“ s knihovnou (1862), založen byl tělocvičný spolek Sokol (1868) i pěvecký spolek „*Dalibor*“ (1870). V Litoli byl postaven cukrovar (1872). Lysá byla propojena s Prahou železniční dráhou (1873), což přispělo velkou měrou k rozvoji města. Došlo k úpravě zámeckého parku a zámecká zahrada byla obehnaná ohradní zdí. Poté však následoval pro Lysou sled nepříjemných událostí. Roku 1873 vypukl ničivý požár, následkem státního peněžního úpadku došlo k likvidaci zdejší peněžní záložny a mnoho občanů tak přišlo o své úspory. Postupem času se do velkých dluhů dostalo i zámecké panství. Kněžna byla nucena propustit své služebnictvo a přestěhovat se do panského domu ve městě, kde žila osaměle a v ústraní a kde také roku 1884 zemřela. Zámek byl po vleklé administraci prodán v roce 1882 velkoobchodníkovi Williamu Andrewsovi. Andrews nebyl dobrým hospodářem, za jeho správy došlo k velkému drancování a pustošení panství, rozprodával pozemky, pole i části lesů a sám velmi zadlužen zemřel roku 1886. Tři roky po jeho smrti prodává jeho manželka Marie Andrewsová panství úvěrní bance, od které je koupil rakouský továrník Bedřich svobodný pán z Leitenbergerů, pro svého syna JUDr. Bedřicha barona Leitenbergera. Za hospodaření Leitenbergerů byl zámek opraven, uvnitř moderně vybaven a do místností bylo zavedeno dálkové topení. Došlo k rozsáhlým úpravám zámeckého parku a na zámek byl

zaveden vodovod. Baron Leitenberger tragicky zahynul v roce 1904 při rychlé jízdě automobilem v německém Mannheimu. Rok po baronově smrti prodala jeho manželka Anibella panství říšskému hraběti Rudolfo Ferdinandovi Kinskému. Počátkem 20. století nechal hrabě zámek znovu opravit a rovněž vybavit starožitným nábytkem. Město se toho času rozšiřovalo a upravovalo, vznikaly nové ulice, přičemž v hlavních ulicích byly postupně pořízeny dlážděné chodníky. Tou dobou se zakládaly také nové průmyslové a hospodářské podniky. Kronika uvádí, že v roce 1911 měla Lysá při sčítání lidu ze dne 1. ledna 736 domů, 4 151 obyvatel, 134 mužů vojska. Dvorce čítaly 55 domů 257 obyvatel, Byšičky 29 domů a 174 obyvatel. Úhrnem měla katastrální obec Lysá 820 domů a 4 716 obyvatel, z toho mužů 2 206, žen 2 376. Co se týká náboženského vyznání, katolíků bylo 4 265, reformních evangelíků 275, evangelíků angsburského vyznání 2, izraelitů 39 a 1 osoba bez vyznání. Z hlediska národnostního složení zde žilo 4 524 Čechů, 24 Němců a 2 Rusíni. O dalším sčítání lidu, které proběhlo na území celého státu a bylo provedeno o půlnoci z 1. na 2. prosince 1930, se zmiňuje kronika takto: „*V našem městě provedlo je 6 členů učitelských sborů. Napočteno i s vojskem 6668 osob.*“ (K3, 1926–1946, 1931). Z celkového počtu obyvatel 6668 měla Lysá 6209, Dvorce 161, Byšičky 298 obyvatel. „*Obyvatelstvo dle zaměstnání: asi polovice se živí zemědělstvím, asi čtvrtina je dělnictvo a zaměstnanci veřej. a soukr., kteří dojíždějí do Prahy. Asi čtvrtina jsou samostatní živnostníci a obchodníci.*“ (K4, 1931–1953, s. 21)

Když hrabě Kinský roku 1930 zemřel, převzala panství jeho prvorozená dcera Gabriella Josefa provdaná za prince Ericha Thurn Taxise, císařského komořího a člena rytířského řádu Maltézského. Princezna Gabriella se o Lysou starala až do roku 1939, kdy prodala panství státu a sama se odstěhovala do domku v zámecké zahradě. S manželem měla celkem devět dětí, z nichž pouze dcera Josefa, provdaná za Dr. Jiřího hraběte Bořek–Dohalského, se po čase vrátila do Lysé. Rod Bořek–Dohalský je tak posledním rodem, který je spjatý s lyským panstvím.

Od té doby začal stav a vzhled zámeckého parku upadat. Některé travnaté plochy byly zorány a pěstovaly se na nich brambory, na pozemcích se pásly ovce a došlo k vykácení mnoha stromů. Od 40. let 20. století až do roku 1952 byl zámek využíván jako ubytovací zařízení pro válečné invalidy. Po jejich odchodu byl v zámku zřízen Domov důchodců a tomuto účelu slouží lyský zámek dodnes.

Do poměrů ve městě zasáhly také obě světové války. Během 1. světové války (1914–1918) projížděly přes Lysou vlaky plné vojska, které převážely vojáky na bojiště a zpět a z vojny přivážely raněné. *„Na nádraží vykonávali stálou službu Sokolové z Lysé, aby poskytli projíždějícím vojákům jídlo a pití s kuřivem, které poskytli z darů občanů města. Pomáhali také o žních v rodinách, kde byl živitel ve válce.“* (Chmelová, 1997, s. 128) Obyvatelstvu byly nařizovány dodávky brambor a obilí. Byly konány rekvizice dobytka, probíhal sběr kovů a ve městě se odevzdávaly některé druhy hospodářského nářadí. Taktéž 2. světová válka (1939–1945) poznamenala život obyvatel města i celého státu. *„První motorizované německé jednotky dorazily do Lysé 15. března 1939 v 8.45 hod. Někteří vojáci se hned usadili v Sokolovně. Druhý den obsadili vojáci celou dívčí školu a část školy chlapecké. Velitelství bylo zřízeno v hotelu Král. Rozhlasem bylo vyhlášeno zřízení „Protektorátu Čechy a Morava“.* (Chmelová, 1997, s. 144) Byla to pro obyvatele města doba plná starostí, utrpení a bolesti.

Současnost města

V současnosti má město Lysá nad Labem téměř 9 tisíc obyvatel. Historické jádro města bylo prohlášeno v roce 2003 městskou památkovou zónou. Město je významným železničním uzlem a dnes je známé především díky svému výstavišti, kde jsou pořádány v průběhu každého roku tematické výstavy. Samotný název Lysá nad Labem město dostalo na žádost městské rady v roce 1892. *„Název města Nová Lysá pochází asi z dob založení města, kdy se odlišovalo od Staré Lysé. Protože na seznamu měst v Čechách bylo patero názvu Lysá, zažádala městská rada o název města – Lysá nad Labem. Tato žádost byla kladně vyřízena 20. června 1892 a od té doby se tak naše město jmenuje.“* (Chmelová, 1997, s. 115)

5.3 Významní rodáci města Lysé

Profesor Dr. Bedřich Hrozný

Bedřich Hrozný se narodil dne 6. května 1879 na evangelické faře v Lysé nad Labem. Jeho otec Václav Hrozný (1845–1896) byl reformovaný evangelický farář. Jeho matka Anna,

rozená Šimáčková (1853–1896), byla pro svou laskavost a přívětivost protiváhou přísného a vážného Bedřichova otce. Bedřich měl také čtyři sourozence – tři sestry a bratra.

Bedřich Hrozný začal ve svých šesti letech chodit do evangelické jednotřídky v Lysé, kterou navštěvoval do svých deseti let. Jeho učitel Jan Fér byl výborným pedagogem, měl na starosti všech pět oddělení. „*Výuku rozdělil vždy tak, že zatímco vyučoval v jednom oddělení třídy, druhá skupina zpracovávala úkoly. Jan Fér byl velmi svědomitý pedagog, který svým žákům i přes náročnost výuky dal velmi dobré základy pro studia na dalších školách.*“ (Kopecký, 2011, s. 14) „*Velkým kamarádem a později i spolužákem Bedřicha byl Michal Jedlička z významné lékařské rodiny, který bydlel rovněž v Lysé nad Labem. Michal se stal také lékařem a později i vrchním ředitelem sanatoria v pražském Podolí. Jeho bratr Rudolf, který byl také lékařem – chirurgem, založil Jedličkův ústav.*“ (Kopecký, 2011, s. 14) Bedřich a Michal spolu prožili dětství, byli to spolužáci, nejenže chodili do stejné třídy, ale také spolu vždy seděli v jedné lavici. Společně studovali také v Praze a později i v Kolíně. Od roku 1889 studoval Bedřich Hrozný na Akademickém gymnáziu v Praze, kde se setkal s profesorem Práškem, který ho nadchl pro dějiny a jazyky Orientu. Poslední rok střední školy dokončil na reálném gymnáziu v Kolíně. Poté pokračoval ve studiích na vídeňské univerzitě, nejprve studoval na kněze, ale brzy přestoupil na filozofickou fakultu, kde se věnoval zejména orientálním jazykům. Během studií zvládl celkem deset orientálních jazyků. V roce 1901 získal doktorát a stipendium na Berlínské univerzitě. Hlavní náplní jeho práce byl klínopis a studium sumerských a akkadských textů. V roce 1906 byl v Malé Asii objeven německou expedicí archiv hliněných tabulek popsaných již známým klínovým písmem, ale neznámou řečí. Klínové písmo už bylo v 19. století vědci vyluštno, ale tisíce let mrtvý chetitský jazyk byl záhadou. Mnoha badatelům se nedařilo text tohoto písma objasnit. Bedřichu Hroznému, který se podrobně zabýval chetitologií a tou dobou byl na vojně, se podařilo tento text rozluštit. Hrozný tím, že rozluštil chetitský jazyk, učinil svůj největší vědecký objev a vydal první chetitskou mluvnici, „*Die Sprache der Hethiter, ihr Bau und ihre Zugehörigkeit zum indogermanischen Sprachtum*“.

Oženil se v roce 1909 s Vlastou Miladou Procházkovou, měli spolu dvě děti. Na pražské univerzitě Karlově byl v roce 1918 jmenován profesorem klínopisu a dějin starého orientu. Účastnil se mnoha zahraničních badatelských expedic. V letech 1924 a 1925 pořádal dvě expedice na Blízký východ. Při obou učinil úžasné objevy. Největšího z nich doosáhl nálezem 1000 hliněných tabulek s nápisy v klínovém písmu na kopci Kültepe. V roce 1939 byl zvolen rektorem univerzity Karlovy. „*Bedřich Hrozný, světem považovaný především za*

staroorientálního filologa, ačkoli sám se cítil být historikem, osvětlil svým bádáním v oblasti chetitštiny historii významné starověké říše. Rozluštil část znaků z hieroglyfické chetitštiny, přičemž poznal a doložil, že se jedná o indoevropský jazyk, jenž je úzce příbuzný s chetitštinou klínovou.“ (Kopecký, 2011, s. 129) V roce 1944 vážně onemocněl a k vědecké práci se už nevrátil. Zemřel v Praze 12. prosince 1952, pochován byl ve svém rodišti v Lysé nad Labem.

Profesor MUDr. Rudolf Jedlička

Rudolf Jedlička se narodil 20. února 1869 do lékařské rodiny v Lysé nad Labem. Jeho otec Michal Jedlička, sám syn lékaře, se narodil ve štyrském Ortgrabenu, odkud přišel do Prahy, aby zde vystudoval lékařskou fakultu. Před promocí se seznámil s Eliškou Francovou, dcerou vyšehradského starosty, kterou nedlouho poté pojal za manželku. Po svatbě se oba manželé usadili v Lysé nad Labem, kde dostal Michal Jedlička místo obvodního praktického lékaře a rodinného lékaře u kněžny Štěpánky Rohanové. Celkem měl Rudolf devět sourozenců, z nichž ovšem pět zemřelo v dětském věku. Z Rudolfových sourozenců se dospělosti dožili tři bratři a sestra Eliška. Medicína byla v této rodině rodinným údělem. Bratr Kamil vystudoval Zvěrolékařskou fakultu, v jeho linii pokračovala lékařská tradice Jedličkovy rodiny v dalších dvou generacích. Další bratr Tomáš vystudoval farmacii a stal se lékárníkem. Nejmladší z bratrů Michal vystudoval medicínu a později profesně spolupracoval s bratrem Rudolfem.

„Prvorozený syn a bystrý, zvědavý žák Rudolf Jedlička byl hned po obecné škole poslán otcem na studia do Prahy.“ (Dvořák, 2013, s. 11) z německého gymnázia přestoupil na české Akademické gymnázium, po jeho absolvování vystudoval českou lékařskou fakultu v Praze a byl promován v roce 1895 doktorem všeobecného lékařství. *„Zprvu krátce působil jako externista na interní klinice prof. Emericha Maixnera, ještě téhož roku byl však přijat jako operační elév na české chirurgické klinice prof. Maydla.“* (Dvořák, 2013, s. 13) Docentury dosáhl v roce 1901. Toužil po osamostatnění a založení vlastního soukromého sanatoria, v němž by mohl být svým pánem a nebyl při uskutečňování svých smělych plánů nikým omezován. *„Prvním velkým krokem k naplnění uvedeného snu bylo zakoupení pozemku. Dne 9. července 1909 koupil Rudolf Jedlička zanedbanou zahradu o rozloze asi čtyř hektarů na jižním a jihovýchodním svahu Vyšehradu, která však už spadala do katastru tehdy ještě samostatné obce Podolí. Zaplatil za ni 345 000 korun (172 500 zlatých).“* (Dvořák, 2013, s. 23) Na tomto pozemku bylo v roce 1914 otevřeno pražské podolské sanatorium

(nynější Ústav pro péči o matku a dítě). V sanatoriu se nacházelo oddělení chirurgické, interní, kožní, nervové, oční a porodnické společně s velkorysým zázemím pro dietoterapii a hydroterapii.

V roce 1913 stál u založení ústavu pro tělesně postižené děti v budově na Vyšehradě v ulici V Pevnosti. „*V listopadu 1913 pak ústav přijal do svého názvu Jedličkovo jméno.*“ (Dvořák, 2013, s. 41) Jedličkův ústav zajišťoval dětem kompletní péči a zázemí. Péče poskytovaná zmrzačeným dětem se souběžně uskutečňovala ve třech oblastech. Tou základní byla lékařská péče, druhou oblastí péče byla výchova a vzdělání a třetí oblastí pak byl řemeslný výcvik.

Po 1. světové válce byl jmenován profesorem chirurgie později i rentgenologie a radiologie. V souvislosti s profesurou byl ustanoven prvním přednostou II. chirurgické kliniky Univerzity Karlovy a pověřen, aby svěřené pracoviště od základů vybudoval a uvedl do chodu. „*Dne 19. října 1921 jmenoval prezident republiky T. G. Masaryk Rudolfa Jedličku řádným profesorem chirurgie. Řádná profesura rozšířená v roce 1923 venia legendi také na obory rentgenologie a radiologie, přinesla Jedličkovi mimo jiné i nezanedbatelné zvýšení příjmů.*“ (Dvořák, 2013, s. 70) Rudolf Jedlička patří mezi zakladatele samostatné rentgenologie, radiologie a léčebné rehabilitace.

Na jaře roku 1926 se Jedličkův zdravotní stav začal nezadržitelně zhoršovat následkem tělesných neduhů, rentgenologických a radiologických pokusů, dlouhodobého přepínání sil a přemáhání únavy, zanedbávání srdeční nedostatečnosti a kouření. Rudolf Jedlička skonal 26. října 1926. Pohřeb profesora Jedličky proběhl o čtyři dny později v Pantheonu Národního muzea. Urna byla pak uložena do rodinné hrobky na vyšehradském Slavíně.

V roce 1927 byla na Jedličkově rodném domě odhalena pamětní deska. „*1. a 2. října bylo slavnostní odhalení pamětní desky rodáku města Lysé n. L. un. prof. MUDr. Rudolfa Jedličkovi. První den večer byla v Bio Sokol umělecká akademie, při níž výstižně vyličil un. doc. MUDr. Diviš skvělý zjev Jedličky jako vědce, učitele, dobrodince, lidumila. ... Druhý den shromáždili se účastníci v zasedací síni radnice; zde uvítání starostou města p. Vodňanským a přečtení došlých pozdravů. Nato odchod k otcovskému domu pana profesora, jehož nynějším majitelem je stát. obv. lékař p. Dr. František Tichý.*“ (K3, 1926–1946, r. 1927) Bronzová deska je výtvozem akad. sochaře mistra Hanuše Folkmana (viz Příloha 1 Pamětní deska profesora Dr. Rudolfa Jedličky).

5.4 Prvopočátky školství v Lysé

První škola v Lysé byla založena na faře při místním kostele někdy kolem roku **1255** a později, v roce **1293** prošla velkým rozkvětem. „*Nelze o tom pochybovati, že také při chrámu Páně v Lysé, který již v r. 1255 se připomíná, záhy škola vznikla, zvláště po tom, když r. 1293 stala se fara lyská nadáním královny Guty nejbohatší na celém arcidiakonátě, dvakrát bohatší, než ve blízkém královském městě Nymburce.*“ (K4, 1931–1953, s. 2) Když ji pak císař Karel IV. daroval roku **1357** klášteru řeholních kanovníků augustiniánských na Karlově a ti zde zřídili v roce **1389** konvent pro pět svých kněží, lze se domnívat, že tito kněží se též zabývali vychováváním a vyučováním mládeže a posílali nejschopnější mladíky do své klášterní školy na Karlově. „*Před husitskými válkami dosáhlo vzdělání v Lysé vysokého stupně, jak lze soudit podle toho, že jeden ze znamenitých místních učitelů, mistr Tomáš z Lysé, se stal děkanem fakulty svobodných umění v Praze a v letech 1415 až 1416 rektorem pražské univerzity.*“ (Borský, 1982, s. 142)

O tehdejší škole se Otruba zmiňuje takto: „*Škola v městě bývala, ač nevíme, kdy a jak byla zřízena. Přijelť r. 1574 lyský farář Vít k chotětovskému faráři Janovi se školním rektorem. V urbáři z r. 1584 zapsána jest Václavu kantorovi usedlost se 4 kopami a 3 záhony rolí a jedna louka. Z toho viděti, že byla škola víceřádná, majíc nejen rektora, ale i kantora.*“ (Otruba, 1997, s. 19) a jak dále píše Otruba: Kněz daroval svou poslední vůlí ještě v tomtéž roce ke škole vinici Holasku, „*aby z ní stravováni byli potulní žáci, kteří v houfcích od školy ke škole putovali.*“ (Otruba, 1997, s. 19)

Konvent augustiniánský zanikl během husitských válek, snad místo školy podřízené církvi byla zřízena škola městská. Určité zprávy se však o tom nedochovaly, protože „všecky pamětní knihy městské ve zmar přišly.“ (K2, 1891–1926, s. 2). Jak lze dále vyčíst ze školní kroniky, teprve v roce **1654** jmenuje se zakladatelem Nových knih purkrechtních Martin Mrázek Mezříčský, písař radní a správce školy. V roce **1683** je v městských účtech zmínka, že byla na Štědrý den panu kantorovi Baltazaru Vojtovi zaplácena celoroční služba 20 zlatých, že od hodin zůstala mu obec pololetní službu dlužna a že tentýž kantor si musel již dříve v roce **1669** vymáhat u hejtmana dluh pět zlatých za rok 1665, které mu obec zůstala dlužna. Jak lze vyčíst z kroniky konkrétně o tomto učiteli: „*Činil tak příjem správce školy, který byl též varhaníkem, mimo koledu, štolu a sobotáles ročně 72 zl. rýn. a 19 korců obilí jednak od vrchnosti, jednak od města i od vesnic okolních, 2 sudy piva od vrchnosti a při každé várce 1 vědro řediny (patoků). Hotové peníze byly mu takto vypláceny: z důchodu*

vrchnostensk. 10 zl. rýn., z pokladny kontribučenské 30 zl., z důchodu městského 20 zl., od řízení hodin 6 zl., od klekání 5 zl. 12 kr., od zpívání pašijí 1zl. 10 kr.“ (K2, 1891–1926, s. 2)

Otruba uvádí, že během velikého požáru v roce **1666**, který značně poničil město, shořela škola do základů. Jak popisuje Borský i školní kroniky, opětovná existence školy je dokládána v roce **1696**. *„Roku 1696 připomíná se vedle školy katol. také dům židovský s kořalnou, městskou školou a hřbitovem.“* (K4, 1931–1953, s. 4) Další dochované záznamy z knih a kronik zmiňují školu až po dalších šestačtyřiceti letech v souvislosti se stavbou nové školní budovy z roku **1742**, která předcházela dnešní budově školy na náměstí Bedřicha Hrozného. Forst o prvopočátcích školství v Lysé uvádí: *„Zpráva z 1547 hovoří o školním rektorovi a gruntovní kniha z 1584 zaznamenává, že kantor Václav měl usedlost. Z těchto obou zpráv se dá soudit, že v našem městě byla tehdy vícetřídní škola. Roku 1742 měla již školmistra a 2 preceptory.“* (Forst, 1957, s. 126)

„V roce 1864 byl v Lysé za evangelického faráře Josefa Procházky na náměstí zakoupen dům, nynější fara, v jejímž areálu byla téhož roku zřízena samostatná církevní evangelická škola. „Dalším farářem byl od roku 1876 Václav Hrozný a lyská fara se později stala rodištěm jeho syna, slavného rodáka Dr. Bedřicha Hrozného.“ (Chmelová, 1997, s. 175) V roce **1907** nechal ve dvoře fary kazatel Karel Hadač postavit pro církevní školu novou budovu (viz Příloha 2 Evangelická škola).

V první polovině 19. století byly od Lysé odškoleny obce Stratov a Benátecká Vrutice, později i Stará Lysá. *„V té době byla v Lysé dvoutřídní škola. Roku 1830 byla při ní zřízena třetí a po deseti letech čtvrtá třída. Ředitelem školy byl farář. V roce 1861 dosavadní škola byla přeměněna na farní hlavní školu o čtyřech třídách. Podle říšského zákona z roku 1869 a zemského zákona z roku 1870 stává se lyská škola obecnou školou pětitřídní.* (Forst, 1957, s. 127) V roce **1880** má lyská škola 5 hlavních tříd, 3 a později i 5 poboček. *„Na popud školdozorce Václava Vodáka zřizuje obec roku 1891 měšťanskou školu pro chlapce, k níž byla správou připojena obecná pětitřídní škola chlapecká. Mimo ně je tu i obecná pětitřídní škola dívčí. Roku 1908 byla otevřena měšťanská škola dívčí a s ní pod jednou správou spojena obecná škola dívčí.* (Forst, 1957, s. 127) Po roce **1918** dosavadní již školní budova z roku 1895 nestačila, proto byla v roce 1936 dostavěna nová školní budova v ulici Na Písku (dnes Školní náměstí) a v ní umístěna měšťanská škola chlapecká. V roce **1932** bylo ředitelství obou měšťanských škol rozděleno. V Lysé byla tedy 4 ředitelství škol. Po válce po roce 1945 došlo

opět ke spojení ředitelstev a vytvoření 1. a 2. osmileté střední školy (viz Příloha 21 – Vývoj názvu školy v jednotlivých letech).

6 Základní škola Bedřicha Hrozného

1742–1860

V roce 1742 zakoupil hrabě František Karel Sweerts Špork od Josefa Rýgla rohový domek vedle kostela sousedící se stávající školou za 300 zlatých, 15 kmenů dříví a vybouraný materiál. Na místě tohoto domku a původní staré a již zchátralé školní budovy byla v roce 1745 dokončena stavba tehdejší nové jednopatrové školní budovy, postavené za 4 000 zlatých (viz Příloha 3 Stará škola – původní budova).

V přízemí této nové školy byly umístěny dvě školní třídy a v prvním poschodí se nacházely byty pro dva kněze. *„O vzdělání se hrabě společně se svojí manželkou velmi starali, školu opatřili dvěma preceptory.“* (Otruba, 1997, s. 62)

V roce 1753 lyská škola vyhořela, než byla opravena, učilo se na různých místech. (Chmelová, 1997, 88.) Po požáru byla škola znovu zprovozněna k výuce dětí až v únoru roku 1775. Otruba ve své knize uvádí citaci z klášterní kroniky. *„V kronice bývalého kláštera čteme o tom: ‚Dne 13. února 1775 počátek tu vzala škola normální, v níž rektor školy se zavěšených tabulek učil mládež definovati, poznávati a psáti značky a mnoha jinému velmi užitečnému a prospěšnému‘. Pozoruhodno jest, že naše škola byla jedna z nejprvnějších, kde se tento způsob vyučování zavedl.“* (Otruba, 1997, s. 74)

Hrabě Jan František Kristián Sweerts Špork sám školu udržoval, rodiče neplatili školné a děti z nejhudších rodin dostávaly zdarma i knihy. Špork dbal na dodržování nového tereziánského školského zákona, ustanovujícího všeobecnou vzdělávací povinnost. *„Hrabě nařídil přísně, aby děti byly pilně do školy posílány. Kdo nebude zběhlý nalezen v pravém náboženství, psaní, počtech a umění literárním, nedostane konsensu ani k řemeslu ani k ženění. Každé chvíle musil magistrát po příkazu vrchnosti občany k tomu vyzývat, často s výhrůzkou, že budou rodiče, neuposlechnou - li, trestáni dle vyměření patentu školního.“* (Otruba, 1997, s. 74)

Od roku 1786 nařídil vikář, aby se učiteli platil tzv. *„sobotáles“*. Platilo se podle velikosti pole a majetku. Do lyské školy chodily také děti z okolních obcí – z Litole, Staré Lysé, Ostré, Dvorců, Byšiček a Vrutice. *„Až do té doby všechny okolní vesnice byly Lysé přiškoleny. Tu roku 1807 se obec Stratov s Ostrou odhodlala, že budou si vydržovati zkoušeného podučitele; vrchnost pak vidouc toho potřebu, zřídila tam roku 1815 samostatnou*

školu. Také Vrutice Benát. bylo dovoleno r. 1809 vydržovati si pro své děti zkoušeného podučitele, ale samostatná škola zřízena tam byla teprve r. 1838. Obec starolysská přidělena byla mezitím školou do Sojovic a Milovice přiškoleny k Mladé.“ (K4, 1931–1953, s. 4)

I přes toto odlučování se vesnic vzrůstal počet školních dětí a na začátku 19. století nebylo ve škole pro děti dost místa. Proto se v roce 1830 vyučování rozšířilo o třetí třídu a později v roce 1840 i o čtvrtou třídu. (Otruba, 1997, s. 74) V roce 1851, když panství koupila kněžna Rohanová, pomáhala každoročně o Vánocích některým školním dětem s ošacením. Dětem byly také rozdávány boty a knihy. V těchto časech byla velmi špatná školní docházka z důvodu chudoby, nemocí a těžké roboty na polích, při které během polních prací muselo mnoho dětí vypomáhat svým rodičům. Některé děti také doma pomáhaly s hlídáním mladších sourozenců a zanedbávaly z těchto důvodů školní docházku. Jejich rodiče pak za toto všechno byli voláni na radnici. V roce 1857 se situace zlepšila, a tak bylo zapotřebí zřídit pátou třídu. Roku 1860 měla Lysá 3245 obyvatel a z toho bylo 552 školních dětí. Stávající farní škola byla o rok později přeměněna na farní hlavní školu o čtyřech třídách s pobočkou při první třídě. Bylo zapotřebí zřízení nové školy, ale z důvodů nejružnějších průtahů a tahanic se děti stále vyučovaly v nevyhovujících podmínkách např. na radnici a v klášterním refektáři.

Oprava a přístavba školní budovy

1880–1891

Koncem 19. století byla situace týkající stavu školní budovy a přeplněnosti tříd skutečně neutěšená. Jak uvádí Chmelová, učilo se v roce 1880 v lyské škole 658 dětí v šesti třídách. Na radnici probíhaly boje, zda postavit novou školní budovu nebo rozšířit tu stávající. A protože školní budova pocházející z roku 1745 nebyla již skutečně dostačující, bylo nakonec rozhodnuto ji rozšířit a obec nechala v roce 1880 přistavět v její zadní části ze severní strany jednopatrové křídlo o šesti místnostech a záchodcích.

Zároveň došlo k opravě budovy staré. Aby byl získán větší stavební prostor, byla kromě domu č. 12, náležejícímu panu Fišerovi, později zakoupena i zahrádka patřící panu Lukšovi. Cena obojího tedy domu s pozemkem byla 4 000 zlatých. Základní kámen byl položen 21. dubna 1880 za přítomnosti členů místní školní rady, pana purkmistra, pana faráře, odpovědného inženýra, učitelského sboru a jiných hostů. Do vytesaného otvoru v základním

kameni byla vložena cínová krabice s běžnými stříbrnými i měděnými mincemi a papírovými penězi. Dále do ní byly umístěny politické a pedagogické časopisy. Základní kámen je zazděn na západní straně pod prostředním oknem v přízemní části budovy.

Oprava staré školní budovy byla svěřena zdejšímu staviteli panu J. O. Durlinovi s nákladem 3 015 zl. 10 kr. Stavba nového křídla stála 22 000 zl. (44 000 K) a byla dokončena 9. září 1880. Nová budova i opravená stará školní budova byly odevzdány školním účelům téhož dne. „*Jelikož však učebny ještě náležitě vyschlé nebyly, a lékařskou prohlídkou zjištěno bylo, že by zdraví dětí v nich utrpěti mohlo, nebylo lze vyučování hned započítati a s přivolením sl. okres. školní rady odložen byl začátek školního roku na den 22. září 1880.*“ (K1, 1878–1905, s. 77) Škola tehdy měla mimo pět hlavních tříd ještě tři a později i pět poboček. Od ledna 1881 byla škola od třetích tříd rozdělena na dívčí a chlapeckou. O tři roky později byly takto rozděleny i první a druhé ročníky. Tím vznikla pětitřídní obecná škola chlapecká a pětitřídní škola dívčí pod společnou správou.

Počínaje školním rokem 1891 byla zřízena měšťanská škola pro hochy. První třída chlapecké měšťanky byla z nedostačujících kapacitních důvodů školy umístěna do prostoru v budově radnice, kde pro ni byly postupně uvolňovány další místnosti. „*Z přihlášených žákův přijato bylo tolik, pro kolik bylo ve třídě místa, totiž 63; dne 16. září pak počal první škol. rok na měšťanské škole zdejší.*“ (K1, 1878–1905, s. 6) z těchto 63 přijatých chlapců však tříleté studium na škole absolvovalo pouhých 21 hochů. V tomtéž roce došlo dále k rozdělení dosavadní smíšené školy na dvě obecné pětitřídní školy, z nichž pět tříd chlapeckých bylo svěřeno pod jedno vedení správě ředitele školy měšťanské Josefu Krauskopfovi a pět tříd dívčích bylo svěřeno do správy dosavadního řídícího učitele Františka Maixnera.

Výstavba nové školní budovy

1895–2017

Dne 14. ledna 1895 se začala bourat stará školní budova a započala výstavba dlouho očekávané nové budovy. Stavba probíhala na místě původní školy a na místě sousedního domu číslo 12, kde míval krámk se školními potřebami František Krčmář. Protože zbouráním staré školy přišla obecná škola o dvě místnosti, muselo se posunout dopolední vyučování od 1. dubna na sedmou hodinu ránní. „*Dne 14. ledna t. r. počato s bouráním staré budovy školní a sousedního domku čís. 12, načež nová stavba započata. Tato má býti*

do konce srpna k účelům školním odevzdána. Za tou příčinou učilo se všech 5 tříd ve třech místnostech. Vyučováno dopoledne od 7–12 hod., odpoledne od 1–5 hod.“ (K1, 1878–1905). Stavba pokračovala velmi rychle, trvala pouhých osm měsíců od 15. ledna do 15. září 1895, kdy byla nová školní budova dokončena (viz Příloha 4 Stará škola – nová školní budova).

Celá stavba nové školní budovy vyšla na 48 000 zl. (96 000 K). Slavnostní posvěcení školy se konalo 18. září 1895 za účasti mnoha čestných pozvaných hostů. Škola měla dvě patra, zvýšené přízemí a v suterénu se nacházel byt školníka a tělocvična. Po dostavbě zde byla pod jednou správou obecná i měšťanská škola chlapecká. Boční jednopatrové starší křídlo dostavby z roku 1880 zůstalo obecné škole dívčí. „Roku 1908 byla otevřena měšťanská škola dívčí a s ní pod jednu správu spojena obecná škola dívčí.“ (Borský, 1982, s. 141) Budova školy je pro svůj původ a historii dodnes občany města označována jako „stará škola“. Po roce 1918 když stávající budova školy z roku 1895 nestačila, byla v roce 1936 postavena nová školní budova (Masarykova škola) v ulici Na Písku (dnes Školní náměstí), do ní byla přestěhována měšťanská škola chlapecká. V roce 1932, když bylo ředitelství obou měšťanských škol rozděleno, vznikla v Lysé 4 ředitelství škol. Po roce 1945 došlo opět ke spojení ředitelstev a vytvoření 1. a 2. osmileté střední školy.

Dne 30. 6. 1999 byl „Staré škole“ udělen čestný titul Základní škola Bedřicha Hrozného v Lysé nad Labem. Škola ctí svou letitou tradici, např. v roce 2001 proběhly oslavy 120. výročí otevření staré budovy školy (viz Příloha Pamětní list 2001). V současné době se učí v budově školy Bedřicha Hrozného děti 5. tříd a žáci 2. stupně (viz Příloha 5 Stará škola 2017).

Škola Bedřicha Hrozného	
1745	Postavena jednopatrová školní budova.
1753	Škola vyhořela.
1880	Boční přístavba školy.
1895	Nová školní budova.
1978	Sloučení ZDŠ Bedřicha Hrozného a ZDŠ Školní náměstí.

6.1 Masarykova škola v Lysé

Od roku 1918 začaly být školní prostory opět kapacitně nevyhovující, a proto bylo opakovaně jednáno o výstavbě nové školy, jejíž výstavba byla školní radou prosazena až v roce 1932. Nová školní budova byla vystavěna v ulici Na Písku (dnes Školní náměstí), poblíž „staré školy“. Tato nově postavená škola nesla jméno Masarykova, do jejích prostor byla umístěna měšťanská škola chlapecká, slavnostní otevření budovy se konalo 13. září 1936. (Borský, 1982, s. 143) Škola měla 10 učeben včetně kreslírny a fyzikální síně. Dále ředitelnu, sborovnu, hovorňu a kabinety (viz Příloha 7 Masarykova škola 1936, Příloha 8 Masarykova škola 2017). Ve staré škole zůstaly obě školy obecné a měšťanská škola dívčí.

Po roce 1948 vznikala Jednotná škola. Obecná škola se spojila s měšťankou a rozdělení na chlapeckou a dívčí školu se zrušilo. Na „staré škole“ vznikla 1. osmiletka a ve škole „Na Písku“ 2. osmiletá škola.

„Ve školním roce 1977/78 došlo ke sloučení ZDŠ B. Hrozného a ZDŠ Školní náměstí (Masarykova) pod jedno ředitelství.“ (Chmelová, 1997, s. 161) Do budovy na Školním náměstí, která se stala součástí „staré školy“ byl umístěn první stupeň školy a stará budova na náměstí B. Hrozného se stala druhým stupněm této školy. Dne 1. 9. 1992 byl ministrem školství P. Vopěnkou škole na Školním náměstí navrácen titul Masarykova škola.

Další základní školy v Lysé nad Labem

Základní škola T. G. Masaryka v Litoli

Škola byla vystavěna v roce 1921 litolskými občany, aby místní děti nemusely docházet do školy v Lysé. Slavnostní otevření proběhlo 12. prosince téhož roku. Budova sloužila jako dvoutrídni obecná škola tehdy ještě samostatné obce Litol. *„Teprv r. 1921 podařilo se Litoli dosíci povolení ke zřízení samostatné dvoutrídni obecné školy. Vystavěli pro ni vzornou budovu pro 4 třídy, z nichž 3 úplně vypravili moderním nábytkem.“* (Otruba, 1997, s. 141) V kronice je zaznamenáno, že ze staré školy přešlo do nově otevřené litolské školy celkem 45 dětí. V roce 1922 získala škola název T. G. Masaryka. V 50. letech 20. století je Litol připojena k Lysé nad Labem. V 70. letech do budovy přesídlila zvláštní škola a litolské

děti opět musely docházet do školy v Lysé. V roce 1991 se do této školní budovy opět vrací první stupeň základní školy a budova tak složí znovu svému původnímu účelu. (Chmelová, 1997, s. 163) Vedení školy zažádalo MŠMT ČR o navrácení původního čestného názvu „T. G. Masaryka“ litolské škole, ke kterému dal dne 6. ledna 1922 souhlas sám tehdejší pan prezident Masaryk. Od 10. září 2001 byl škole tento čestný název znovu propůjčen.

Základní škola J. A. Komenského

Základní škola J. A. Komenského je školou pavilonového typu. První pavilony (B a C) této školy byly zprovozněny 3. 9. 1973, oficiálně byla škola otevřena 1. 9. 1975 a byla tehdy pojmenována „Škola 50. výročí založení KSČ“. Během dalších dvou let se škola rozrostla na současných osm pavilonů (A–H). V době jejího vzniku se jednalo o školu velmi moderní a počtem pavilonů zároveň o jednu z největších ve Středočeském kraji. Dne 3. 10. 1990 byl škole udělen čestný název Základní škola J. A. Komenského Lysá nad Labem. Škola může užívat na základě dohody o vzájemné spolupráci s Matematicko-fyzikální fakultou Univerzity Karlovy ze dne 10. 2. 1999 označení Fakultní škola MFF UK. V jednom z pavilonů sídlí od roku 1991 ZŠ (speciální). Se snižováním počtu žáků jsou od 90. let 20. století prostory školy postupně pronajímány dalším subjektům.²

² viz ZŠ J. A. Komenského [online]. [cit. 2017-04-15].

Dostupné na http://www.zsjaklysa.cz/index.php?page=zakladni_informace_o_skole

6.2 Kroniky školy Bedřicha Hrozného

Historie školství v Lysé nad Labem je zaznamenávána v kronikách od roku 1878. Tyto kroniky a pamětní knihy uchovává ve svém depozitáři Státní okresní archiv Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem, nacházející se v budově bývalého augustiniánského kláštera. O historii školy Bedřicha Hrozného bylo zatím sepsáno celkem 17 kronik. V archivu je uloženo 16 kronik školy, z toho 5 z nich se věnuje školám dívčím, v době jejich samostatné správy. Poslední sedmnáctá kronika je zatím uložena ve škole. Do této sbírky patří ještě 4 samostatná alba fotografií a dále 2 speciální kroniky, přičemž jedna je vedena jako kronika třídy a druhá z těchto kronik obsahuje zápisy z lyžařských výcviků.

Přehled kronik:

Kronika		Název:	Období:
č. 1	K1	Památní kniha obecné školy v Nové Lysé	1878–1905
č. 2	K2	Kronika obecné a měšťanské školy pro hochy v Nové Lysé	1891–1926
č. 3	K3	Pamětní kniha měšťanské a obecné školy chlapecké v Lysé n. L. (Otevření Masarykovy měšťanské školy chlapecké 1936)	1926–1946
č. 4	K4	Kronika obecné školy chlapecké v Lysé nad Labem	1931–1953
č. 5	K5	Obecná škola chlapecká v Lysé n. L. (Školní kronika)	1940–1945
č. 6	K6	Druhá střední škola v Lysé nad Labem (od školního roku 1953/54 – 1. osmiletá škola)	1950–1968
č. 7	K7	Základní devítiletá škola Bedřicha Hrozného (kronika)	1968–1977
č. 8	K8	Druhá střední škola v Lysé nad Labem (od školního wčroku 1953/54 – 1. osmiletá škola)	1946–1971
č. 9	K9	Základní devítiletá škola – Školní náměstí (Masarykova škola)	1971–1993
č. 10	K10	Kronika – (jedná se o kroniku jedné třídy – je psána od 6. do 9. ročníku)	1973–1977
č. 11	K11	Kronika – (průběh lyžařských výcviků ve školním roce 1974/75 a 1975/76)	1975–1976
č. 12	K12	Základní devítiletá škola Bedřicha Hrozného (kronika) – uložena ve škole	1993–2012

Kronika		Název:	Období:
č.	K13	Obecná a měšťanská škola dívčí	1906–1935
č.	K14	Pamětní kniha Měšťanské školy dívčí v Lysé nad Labem	1935–1950
č.	K15	Střední škola dívčí v Lysé nad Labem	1949
č.	K16	Obecná škola dívčí	1931–1953
č.	K17	Pamětní kniha Měšťanské školy dívčí v Lysé n. L. (od školního roku 1949/50 Druhá střední škola v Lysé n. L.)	1950–1968

Fotoalba		Název:	Období:
č. 1	F1	1. osmiletka v Lysé – album fotografií	_____
č. 2	F2	Osmiletá střední škola v Lysé nad Labem – album fotografií	1953/54–1962/63
č. 3	F3	Fotoalbum	_____
č. 4	F4	Fotoalbum	1978

Založení první školní kroniky

První památní knihu obecné školy v Nové Lysé založil řídící učitel Josef Wollman v roce 1878. Hned v úvodním komentáři vyjadřuje lítost a zároveň stížnost nad tím, že nikdo z jeho předchůdců se neměl k založení kroniky, která by popisovala vývoj lyské školy. Proto se toho ujal až on sám a pátral v nejrůznějších pramenech. Usilovně se snažil dohledat první kantory, kteří na škole působili. Spolehlivé informace hledal v kronice města Nové Lysé, čerpal z památné knihy farské, z Českomoravské kroniky od Zapa a dále z Tomkových a Palackého dějin, taktéž i v některých kancionálech. Wollman se poté věnuje nejstarším dějinám, historii města a jednotlivým majitelům Lysé od prvopočátku až po jeho nástup do úřadu řídícího učitele. Takto řídící učitel Wollman popisuje svůj nástup do úřadu. „Po úmrtí druhého učitele a spoluředitelů kůru Frant. Maixnera st. vypsali tehdejší šk. výbor 16. srpna 1868 konkurs na obsazení místa toho a ze 17 kompetentů bylo dne 22. října 1868

v sezení téhož výboru mně (Jos. Wollmanovi) přiřknuto.“ (K1, 1878–1905, s. 62) Wolmann v knize dále popisuje počáteční potíže s úřady, kterým čelil v prvním roce svého působení na škole a uvádí, že byl nejprve dne 29. března 1870 jmenován prozatímním dekretem a 22. září 1871 byl konečně jmenován skutečným řídícím učitelem v Lysé.

Wollman si v první pamětní knize stěžuje na liknavost svých předchůdců, kteří nevedli evidenci lyských kantorů. „*Pátral jsem kde a jak mi dalo, chtěje co nejúplnější posloupnost učitelů zdejších sestaviti, než netečnost mých předchůdců, kteříž ničehož, ale praničehož co se učitelstva a vůbec i co se školy týče nezaznamenávali, jest toho vina, že jen velmi sporých zpráv mi o posloupnosti učitelstva zdejšího podati možno.*“ (K1, 1878–1905, s. 57). Jmenný seznam učitelů, kteří postupně vyučovali na škole v Lysé před nástupem Josefa Wollmana do funkce ředitele školy (viz příloha č. 1: Jmenný seznam prvních učitelů na škole v Lysé).

První zmínky o učitelském sboru na škole

První pamětní kniha, založená Josefem Wollmanem obsahuje o učitelích, učících na škole v době jeho působnosti ve funkci ředitele školy velmi podrobné a ucelené osobní informace, týkající se jejich dat narození a původu, získané profesní kvalifikace i předchozích a následných pracovních míst jejich působnosti (viz Příloha 10 Učitelé při nástupu Wollmana do funkce ředitele, Příloha 13 Učitelé obecné školy 1882). Dále lze vyčíst informace o jejich získaných pochvalných listinách i o pracovních postupech, včetně jejich ročních výdělků tzv. fassé. Na škole začaly od 50. let 19. století učit také ženy, jako tzv. industriální učitelky, které učily děvčata ručním pracím (viz Příloha 11 První ženy učitelky na škole).

V srpnu 1879 skončil ve funkci a rozloučil se horlivý řídící učitel Josef Wollman, který odešel do nového působiště v Rožmitálu, kde byl rovněž jmenován řídícím učitelem. Na jeho místo byl jako zatímní řídící učitel jmenován 19. srpna 1879 František Maixner a definitivně byl jmenován 28. ledna 1880. Složení učitelského sboru ve školním roce 1880/81 (viz příloha č. 4: Složení učitelského sboru na počátku školního roku 1880). František Maixner ml. nastoupil v Lysé 9. října roku 1860 nejprve jako podučitel. Dne 19. prosince 1862 se stal druhým podučitelem na pozdější farní hlavní škole a prvním podučitelem se stal 15. prosince 1864. V roce 1867 je 14. března jmenován biskupskou konsistoří litoměřickou osobním učitelem. „*An pak podle nových zákonů školských patřilo pro školu lysskou jmenovati tři učitele, tu dne 23. března 1873 ustanoven velesl. c. k. zemskou*

školní radou skutečným učitelem. Mimo to zastává již od úmrtí otce svého 1868 ředitelství kůru, začes se mu kromě štoly dostává z kasy zádušní 200 zl. roční odměny.“ (K1, 1878–1905, s. 60). Přehled dalších ředitelů školy (viz Příloha 14 Ředitelé školy, Příloha 15 První ředitelé školy).

Ve složení učitelského sboru lze ve školním roce 1891/92 po vzniku samostatné chlapecké a dívčí obecné školy a otevření měšťanské školy chlapecké vypožorovat na tu dobu jednu neobvyklou zvláštnost, a totiž, že na chlapecké škole vyučovala žena učitelka, která byla zároveň třídní učitelkou v chlapecké třídě. „*p. E. Beran přeložen na školu dívčí, čímž uprázdněno bylo jedno místo při škole obec. pro chlapce. Proto ustanovila sl. c. k. okres. šk. rada výnosem svým ze d. 15. září 1891 č. 2522 sl. Zdenku Klarovou, kandidátku učitelského ústavu, dočasnou podučitelkou při škole chlapecké.*“ (K1, 1878–1905). (Viz příloha 6 Složení učitelského sboru ve školním roce 1891/92 po vzniku samostatné chlapecké a dívčí obecné školy a otevření měšťanské školy chlapecké).

Vybraná témata ze školních kronik

6.2.1 Oslavy školy a významné dny

Ze školních kronik lze vyčíst mnoho informací o oslavách a významných dnech, dále také o připomínkách smutných výročí, ale i o pořádaných výstavách, které škola organizovala. Kroniky se zmiňují o oslavách narozenin a jmenin i výročích svatby významných členů císařské rodiny, později prezidentů. Jsou připomínány a oslavovány i jiné pro národ významné osobnosti a události našich dějin. K těmto významným osobnostem, jejichž výročí si škola připomínala a slavila, patřili např. panovníci, známí spisovatelé nebo členové místní šlechty. Ve velice slavnostním duchu také probíhalo zahajování a ukončování školního roku či pravidelné oslavy pod vánočním stromčkem.

Mnohokrát během roku probíhaly slavnosti, během nichž se oslavovala a připomínala císařská rodina. V kronikách jsou tyto dny označovány jako „Slavnosti panovnické“.

Císařská rodina

Oslavy stříbrné svatby císařských manželů

Škola se zapojila do oslav stříbrné svatby Jejich Veličenstev Františka Josefa I. a Alžběty Bavorské. Tyto oslavy proběhly v celé říši 24. dubna 1879. „*Před 8. hodinou ranní shromáždily se děti ve škole a uhozením osmé vedeny byly svými učiteli před kostel, kde již seřazeno bylo c. k. vojsko s důstojnictvem, sl. Obecní zastupitelstvo, veškerí řemeslníci spolkové a veliký zástup lidu.*“ (K1, 1878–1905, s. 72) Děti zasadily při této příležitosti dva akáty, jeden chlapec přednesl báseň a byla zazpívána rakouská hymna.

Slavnost sňatku císařských Výsostí Rudolfa a Stefanie

Dne 10. května se „*učitelstvo společně se školní mládeží*“ účastnilo slavnosti sňatku Jeho císař. krále. Výsostí korunního prince arcivévody Rudolfa s Jeho králem. Výsostí belgickou princeznou Stefanií. Mezi žáky byly rozděleny obrazy s podobiznami Královských výsostí.

Oslavy jmenin Jejich Veličenstev

Žáci a žákyně si každoročně společně se svými učiteli připomínali jmeniny Jeho Veličenstva císaře pána Františka Josefa I. (4. října) a jeho manželky císařovny Alžběty (19. listopadu) slavnými službami Božími a zpěvem rakouské národní hymny.

Úmrtí císařovny Alžběty

V kronikách nechybí zmínka o tragickém úmrtí císařovny Alžběty Bavorské, na kterou byl spáchán atentát v Ženevě dne 10. září 1898, když byla probodnuta italským anarchistou. Na školní budově byly do 11. září vyvěšeny černé prapory. Za Její Veličenstvo zesnulou císařovnu a královnu byly konány smuteční služby Boží a ve školní budově proběhla smuteční slavnost.

Oslavy jubilea panování císaře

Oslava 50. jubilea panování Jeho Veličenstva císaře Františka Josefa I. byla vzhledem k výše zmíněnému tragickému skonu jeho manželky císařovny Alžběty omezena pouze na služby Boží a školní slavnost. Žákům bylo na památku rozdáno 390 obrazů s podobiznou císaře. Velkolepěji bylo oslaveno 60. jubileum císařova panování. Oslavy proběhly 2. prosince 1908 slavnými službami Božími, kterých se účastnila veškerá školní mládež. Ředitel promluvil k žákům ve slavnostně vyzdobené tělocvičně o slavném a blahodárném panování Jeho Veličenstva. Na konec zazněla rakouská národní hymna a píseň „*Kde domov můj*“, císaři bylo provoláno třikrát sláva.

Atentát na císaře Františka Ferdinanda d'Este

Dne 28. června 1914 byl v Sarajevu spáchán atentát na Františka Ferdinanda d'Este, arcivévodu a následníka rakousko–uherského trůnu a jeho manželku Žofii z Hohenbergu. Za zesnulý císařský pár se začátkem července konaly smuteční bohoslužby, jichž se účastnili žáci školy se svými učiteli.

Císař Karel I.

Dne 21. listopadu 1916 je v kronice zmíněna smutná zpráva o smrti císaře Františka Josefa I. a následném jmenování nového císaře a krále Karla I., který usedl na trůn právě 21. listopadu 1916 po smrti svého prastrýce Františka Josefa I. (K2, 1891–1926, r. 1916)

V následujícím roce 27. března jelo Jeho veličenstvo císař a král Karel I. přes Lysou, kde měl půlhodinovou zastávku. Ve městě byl slavnostně přivítán o 10. hodině panem místodržitelským radou Pacákem, správní komisí města Lysé, žactvem a učitelstvem všech místních škol i velikým množstvím přihlížejícího obecnstva. Při jeho příjezdu dav hlasitě provolával „*sláva*“.

Oslavy pod vánočním stromkem

Děti se sešly 23. prosince 1879 v sále hostince „*U města Prahy*“, kde jim pan farář u vánočního stromku „*vyložil význam tohoto dojemného večera a dítky k vděčnosti*

povzbudil“. Byla zazpívána trojhlasná koleda a předneseny „*přiměřené*“ básně. Poté bylo přistoupeno k „*podělování*“. Deset nejpilnějších a nejchudších deset dětí dostalo celý oblek a ostatní v počtu 161 dostaly nejpotřebnější části oděvu, školní knihy a potřeby. Mimoto dostalo každé dítě štědrovku, jablka, ořechy a cukroví. „*Nelze vypsati radost dítek i přítomných hostů, kteří vřelý podíl brali na lidumilném podniku tomto.*“ (K1, 1878–1905, s. 76)

V obdobném duchu jsou pak vánoční oslavy pravidelně a každoročně pořádány u vánočního stromku, v jejichž průběhu jsou nejpilnější a nejchudší děti obdarovány oděvy a školními potřebami, někdy také obuví. Od školního roku 1886 byly děti podělovány dary na den sv. Mikuláše ve školních prostorách za přítomnosti hostů.

Od 15. do 26. prosince 1928 pořádaly učitelské sbory obecných a měšťanských škol v Lysé pod protektorátem místní školní rady slavnost vánočního stromu republiky. Proběhly proslovy, recitace i zpěv koled. Se slavností byla spojena peněžitá i věcná sbírka pro nadílku chudým dětem. Kronika závěrem akce uvádí: „*Zvláště rozdělení dárků je práce nevďěčná; i při nejopatrnějším rozdělení nevyhne se tomu, aby některý otec nebo matka neposlali hrubý dopis. Celkem však s akcí vánočního stromu byli jsme spokojeni jak po stránce finanční, tak i morální.*“ (K3, 1926–1946, r. 1928)

Oslava dostavby nového křídla školní budovy

Dne 22. září 1880 byla slavnostně vysvěcena nová školní budova. Při této příležitosti byla v kostele sloužena Důstojným panem farářem Vojtěchem Podobským mše svatá. Přítomni byli vzácní hosté – Její Jasnost paní Štěpánka z Rohanů, zástupcové c. k. školní rady pp. Vilém Woržikovský rytíř z Rundratitzů, c. k. místodržitelství rada a okresní hejtman a c. k. školdozorce František Walter, školní rada s obecním zastupitelstvem a s řemeslnickými spolky, dále pak učitelský sbor se školní mládeží. Po mši svaté se průvod odebral před školní budovu, kde pan farář ve své řeči zdůraznil, aby místní občanstvo posílalo děti do školy. Mezi řečníky promluvil také již výše zmiňovaný místodržitelství rada, který připomněl rodičům i dětem jejich povinnosti vůči škole a žádal je, aby učitelům duchovním i těm světským usnadňovali jejich těžkou práci, přičemž se velmi pochvalně vyjádřil o zdejším učitelském sboru. Poté byl ve škole vykonán obřad posvěcení, při kterém byl v každé nové učebně zasvěcen pěkný kříž, čímž byla slavnost posvěcení ukončena. Poté se valná část účastníků

sešla v hostinci a na požádání řídícího učitele Maixnera „zanesli jména svá“ do Pamětní knihy. (K1, 1878–1905, r. 1880)

Zahajování a ukončování školního roku

Počínaje školním rokem 1881 se Pamětní kniha zmiňuje o pravidelném zahajování školního roku „*slavnými službami Božími a vzýváním Ducha Svatého*“. Od školního roku 1884 probíhal na škole vždy počátkem září dvoudenní zápis žáků, a teprve následující den se žáci společně se svými učiteli účastnili bohoslužby. Od školního roku 1892 byli žáci každoročně při zahájení školního roku seznámeni se školním řádem, který jim byl vždy přečten a vyložen. Před ukončením školního roku se konaly zkoušky ze sv. náboženství. Taktéž závěr školního roku je pravidelně ukončován službami Božími a společným zpěvem písní. Dětem bylo připomínáno, jak se mají chovat o prázdninách. Děti dostávaly tzv. „zprávy“.

Ve školním roce 1893/94 ukončili své vzdělávání v posledním, tedy třetím ročníku první absolventi měšťanské školy. Na počest této skutečnosti, byla uspořádána 15. července výstava jejich prací, která se těšila hojně návštěvě.

Do roku 1918 probíhalo vždy na začátku školního roku církevní zahajování školního roku bohoslužbami v kostele. Počínaje školním rokem 1918 (16. září) nastala v této tradici změna a školní rok byl již zahajován civilně pouze v prostorách školní budovy, kde byli žáci přerazeni do vyšších tříd a byl jim přečten a vysvětlen školní řád. V následujícím roce začínal školní rok taktéž 16. září a třídní učitelé při něm „*jako úvodní slovo*“ promluvili o Komenském. Byl rovněž přečten a vysvětlen školní řád. Odpoledne začalo vyučování.

Školní rok byl také po roce 1918 ukončován v prostorách školy, a nikoli v kostele, jak tomu bývalo v předešlých letech. Často se závěrečné rozloučení konalo v tělocvičně školy, kde k žákům promluvili jejich třídní učitelé, kteří ve svých projevech zmiňovali některé významné osobnosti české historie, např. J. Husa nebo J. Žižku. Při této příležitosti byly také zpívány písně a přednášeny básně. Po slavnosti se rozdávaly školní zprávy a vysvědčení a žákům bývalo připomínáno, jak se mají chovat o prázdninách. Se žáky 3. tříd měšťanské školy se každoročně rozloučil ředitel školy jménem celého učitelského sboru.

Někteří učitelé obdrželi významná ocenění za svůj přínos zdejší škole.

Odevzdání záslužního kříže

Dne 20. dubna 1881 proběhla dojemná a vznešená slavnost odevzdání zlatého záslužního kříže s korunou, c. k. okres školdozorci Františku Walterovi za veliké zásluhy o zvelebení školství okresů Mladoboleslavského a Mnichovohradištského, která byla udělena jeho J. cís. král. apoštol. Veličenstvem.

„Vysokého vyznamenání dostalo se letošního roku za horlivé působení ve školství c. k. školnímu inspektorovi panu Janu Houdkovi. Jeho cís. a král. Veličenstvo ráčil Nejvyšším rozhodnutím ze dne 30. listopadu 1898 udělit jemu nejmilostivěji zlatý záslužný kříž s korunou. Sbor učitelský blahopřál panu inspektorovi k tomuto vysokému vyznamenání.“ (K1, 1878–1905, r. 1898) Pět let poté dostává inspektor Houdek čestnou medaili za čtyřicetiletou věrnou službu.

Udělení medaile řediteli Františku Maixnerovi

„Po výnosu Jeho Excellence pana místodržitele ze dne 10. pros. 1898 čís. 16 905 udělena řídícímu učiteli zdejší dívčí školy čestná medaile za 43leté věrné služby založena Jeho cís. a král. Apoštolským Veličenstvem Nejvyšším listem vlastním ze dne 18. srpna 1898 u příležitosti 50letého jubilea panovnického.“ (K1, 1878–1905, r. 1898)

Školní výstavy

Škola se také prezentovala před širokou veřejností. Na závěr školního roku 1887 byla uspořádána v přízemí školní budovy výstava, na které byly v jedné místnosti vystaveny učební pomůcky a práce učitelského sboru, ve vedlejší místnosti ženské ruční práce a ve třetí byly k nahlédnutí literární práce žáků. Síně byly slavnostně vyzdobeny květinami, věnci z umělých i živých květin, obrazy Spasitele, podobiznami J. V. mocnáře i učitele J. A. Komenského. Ve třídách byly rozvěšeny obrazy přísloví i českých hesel. Na chodbách byly umístěny přírodopisné obrazy, mapy, diagramy a přehledy řemesel.

Ve školním roce 1894/95 se měšťanská škola zúčastnila krajinské hospodářské, průmyslové a národopisné výstavy v Hradci Králové. Za vystavené kresby a rysy žáků škola

získala první cenu, totiž zlatou medaili s korunou a čestný diplom. Preparáty hmyzu ředitele Josefa Krauskopfa vyhrály stříbrnou medaili.

Oslava tří set let od narození J. A. Komenského (28. března 1592)

Přestože císařský dvůr omezoval oslavy naší významné osobnosti Jana Amose Komenského, učitelé pravidelně žákům jeho dílo a odkaz připomínali. Oslavy Jana Amose Komenského probíhaly ve městě např. ve dnech 26. – 28. března 1892. *„I město naše odělo se ve d. 26., 27. a 28. března t. r. ve slavnostní háv, aby vzdalo hold svůj nehynoucí památce oslavencově. V předvečer slavnosti d. 26. března zaskvělo se město v záři světél a pochodňový průvod prošel celým městem. Dne 27. pak sešli se přátelé školy, aby co nejdůstojněji uctili památku velikého přítele a dobrodince mládeže J. A. Komenského. Založiliť a na věčnou paměť jménem jeho nazvali nový spolek dobročinný, jehož účelem jest: podporovati hmotně chudou mládež českých škol města našeho a přispívati ku zdárnému rozkvětu českých škol lysských.“* (K2, 1891–1926, s. 12)

Vznik samostatného Československého státu

„Dne 28. října 1918 prohlásil Národní výbor v Praze samostatnost Československého státu. Po zprávě té zvedlo se všude radostné vzrušení, domy ozdobeny prapory, mládež i dospělí občané zdobili se stuhami v národních a všeslovanských barvách.“ (K2, 1891–1926)

Žákům byl vysvětlen význam Československého státu po stránce historické. Žákům byl pak každoročně připomínán tento významný den. Oslavy vzniku naší republiky v následujících letech obvykle probíhaly společně se školou dívčí. Dne 21. prosince 1918 proběhl slavnostní příjezd prvního prezidenta Československé republiky T. G. Masaryka do Prahy na Hradčany. Ředitel školy J. Bičík se jako starosta Sokola zúčastnil tohoto triumfálního průvodu až na Hradčany. V následujícím roce 18. března „vykonána“ třídními učiteli ve třídách oslava narozenin nově zvoleného prezidenta. Dne 1. května 1919 se žáci se svými učiteli zúčastnili zasazení lípy svobody na náměstí při všenárodní slavnosti. Při této příležitosti byly předneseny básně a zazpívány národní hymny. Na škole později proběhla sbírka na kovový poklad republiky. Sbírkou se účastnili žáci obecné i měšťanské školy, kteří mezi sebou sesbírali různé kovy – zlato, stříbro, měď i nikl, šperky, staré a cizí mince, medaile a hodinky. Po revizi ředitel vše odvezl do státního zástavního úřadu v Praze.

Dne 27. října 1919 se konal u „*slovanských lip na náměstí den za padlé syny vlasti ve světové válce*“. Žáci se účastnili této památné slavnosti se svými učiteli. Každá třída nesla obětem války věnec. Obyvatelé města, Sokol a ostatní spolky se sešly na náměstí, odkud se průvod vydal k lipám svobody, kde bylo místo určené k slavnosti vyzdobeno. Byl zapálen oheň a zazpívána píseň „*Kdo jste boží bojovníci*“, poté se rozezněly zvony na počtu padlých hrdinů a byly „*zapěny*“ obě národní hymny. „*Po ukončení hlaholu zvonů promluvil učitel Alois Bušek o našich padlých bohatýrech.*“ (K2, 1891–1926, r. 1919) Druhý den se konala ve školní tělocvičně slavnost na paměť osvobození po třisetleté porobě. Byla zazpívána píseň „*Hej Slované*“, poté ředitel školy promluvil k žákům o významu této slavnosti a o tomto českém státním svátku. Dne 7. března 1920 byla na škole „*vykonána*“ oslava 70. narozenin prezidenta Masaryka. O deset let později uspořádala škola slavnost k oslavě prezidentových narozenin v „*biografickém sále*“ místního Sokola.

Kronika se zmiňuje také o smutných okamžicích, které zasáhly do běhu města či samotné školy. Jednalo se např. o úmrtí členů místní šlechty, významných osobností českého národa nebo pedagogů školy. Smutečních průvodů se obvykle účastnili občané města i žáci se svými učiteli. Hned na začátku školního roku 30. září 1885 se žactvo v doprovodu svých učitelů účastnilo pohřbu kněžny Stefanie z Rohanů. Kronika také např. zmiňuje pohřeb Miloše Heideho, zatímního ředitele obecné a měšťanské školy chlapecké, který se konal dne 7. června 1927 v Mladé Boleslavi. Dne 28. září proběhla na škole připomínka dovršení tisíce let od úmrtí českého knížete sv. Václava. Rok poté je v kronice zmíněno úmrtí „*plodného historického romanopisce českého*“ Aloise Jiráska. (K3, 1926–1946, r. 1930)

Dne 14. prosince 1935 oznámil prezident T. G. Masaryk, že se vzdává prezidentského úřadu. Zemřel 14. září 1937. Škola uctila důstojně jeho památku a zaslala kondolenci Masarykově rodině. V následujících letech bylo žákům připomínáno smutné výročí Masarykova úmrtí, kdy byl vyzdvihován význam jeho osobnosti.

Od založení školy až do období začátku 2. světové války proběhlo na škole v Lysé mnoho oslav, slavností, zajímavých přednášek i nejrůznějších vzpomínkových akcí, kterých se účastnili žáci školy společně se svými učiteli a mnohdy i rodiči. Často se do takových akcí zapojili i ostatní obyvatelé města. Po vypuknutí 2. světové války přestaly probíhat tradiční oslavy týkající se české historie, vzniku československého státu a v tomto období neprobíhaly ani oslavy připomínající významné osobnosti našich dějin. Pokud se konaly slavnosti, byly v režii nejrůznějších nařízení. Probíhaly například oslavy narozenin říšského kancléře Adolfa

Hitlera a v tomto období se také připomínalo výročí zřízení Protektorátu Čechy a Morava. Oslavy se v historii spojovaly s dobovou politickou situací, a jak se proměňovala, měnil se i druh oslav.

6.2.2 Akce školy (školní výlety)

Z kronik lze vyčíst, že učitelé postupně pro své žáky organizovali výlety a do výuky zařazovali nejrůznější tematické exkurze. Zpočátku byly tyto akce mimořádnou událostí připomínající obřad spojený se zpěvem písní, a aby tyto výlety nenarušovaly výuku žáků, probíhaly obvykle povětšinou až odpoledne po výuce. Postupem času začaly být výlety organizovány častěji. Nejčastěji probíhaly výlety formou krátké vycházky po okolí. Zpravidla byly spojené s návštěvou nějakého místního podniku, opakovaně kroniky zmiňují např. exkurze do cukrovaru v Litoli. V kronikách jsou zmínky i o celodenních výjezdech mimo Lysou do jiných měst, např. Milovic, Kutné Hory, Nymburka, Liběchova. Výlety do Prahy bývaly vždy spojeny s návštěvou nějakého muzea. Kronika přímo nezmiňuje způsob dopravy, ale lze se domnívat, že k těmto účelům byla využívána železnice. Počínaje školním rokem 1922/23 organizovali učitelé pro žáky měšťanské školy většinou každoročně vícedenní výlety do Krkonoš. Velká část těchto výletů probíhala na závěr školního roku.

Období 1885–1914

Na konci školního roku 1885 je v pamětní knize první zmínka o školním výletě, který byl pro děti za veliké slávy uspořádán po vyučování. Byla to výjimečná událost, děti pochodovaly k určenému výletnímu místu „v lipách“ ve čtyřstupu s hlavním červenobílým praporem a každá třída nesla svůj vlastní menší prapor se značkou třídy, to vše za doprovodu hudby. Celé této akci za doprovodu hudby a zpěvu přihlíželi s mimořádnou pozorností také rodiče, kteří přišli své děti vyprovodit. Výlet se vydařil, děti byly spokojené i přesto, že večer přišel déšť. Celá tato akce byla ukončena před budovou školy zpěvem písně „*Kde domov můj*“.

Ve školním roce 1898/99 navštívili žáci s učiteli cukrovar v Litoli, aby poznali zařízení elektrického osvětlení a výrobu cukru.

Na závěr školního roku v červenci 1904 se žáci 2. a 3. třídy se svými učiteli účastnili „*poučného*“ výletu do Kutné Hory, kde si prohlédli památné budovy a husitské památky. V Kutné Hoře jim poskytl zajímavý odborný výklad učitel zdejší měšťanské školy chlapecké.

Následující rok se na závěr školního roku chlapci z měšťanské školy účastnili různých výletů. Žáci 3. třídy se účastnili „*poučného*“ výletu na Karlův Týn a do zemského muzea, kde se jim „*všude dostalo řádného vysvětlení*“. Žáci 2. ročníku vycestovali do Brandýsa, Staré Boleslavi a Hořky. Téhož dne odpoledne měli žáci 1. ročníku za „*průvodu*“ učitelů výlet na zámek, do parku a české chalupy ve Starém Přerově. Chudým žákům pravidelně přispívala na tyto výlety místní školní rada a nejmenovaní dobrodinci. Na podzim následujícího roku se tito chlapci účastnili různých exkurzí a vycházek po okolí. „*Dne 9. listopadu 1905 konána poučná půldenní vycházka se žáky 3. tř. měšť. školy do lihovaru v Milovicích, kde správce lihovaru potřebné vysvětlení učinil. Dne 14. prosince 1905 konána půldenní vycházka se 2. tř. měšť. školy do cukrovaru v Litoli.*“ (K2, 1891–1926, r. 1905)

V říjnu 1907 se pod dozorem odborného učitele Františka Blažeje a ředitele Josefa Bičíka konala vycházka se žáky 3. třídy měšťanské školy do Nymburka, kde měli tito žáci možnost prohlédnout si městskou vodárnu a plynárnu. Exkurze žáků do nymburské vodárny a plynárny se konaly i v dalších letech. Na závěr školního roku žáci v rámci svých tříd jeli postupně během července navštívit se svými učiteli jubilejní výstavu, která probíhala na pražském Výstavišti od května do října 1908. Jednalo se o jubilejní výstavu Obchodní a Živnostenské komory, která byla pořadatelé načasována na 60. výročí panování císaře Františka Josefa I.

V červenci 1911 se konal výlet všech tří tříd měšťanské školy do Prahy, kde žáci se svými učiteli navštívili zemské muzeum, Náprstkovo muzeum, radnici, městské muzeum a Riegrovy sady.

Závěrem školního roku, 8. července 1912, se všechny třídy měšťanské školy zúčastnily se svými třídními učiteli celodenního naučného výletu do Liběchova a okolí.

Dne 8. prosince 1912 proběhl dětský den, během kterého se v odpoledních hodinách konalo divadelní představení žáků i žákyň obecné a měšťanské školy s názvem „*Učitel ve francouzském zajetí*“ od Františka Pravdy. Představení se uskutečnilo ve prospěch České zemské komise, a jeho čistý výtěžek K 84, 50 byl zaslán do Prahy. V sobotu 7. prosince bylo totéž divadelní představení předvedeno a zahráno za dobrovolné vstupné pro děti. Divadlo,

kteř bylo nacvičeno pod vedením odborných pedagogů, jmenovitě učitelem Františkem Blažejem a učitelkami Šubrtovou a Královou, se velice líbilo.

O rok později se konala vycházka žáků 3. ročníku měšťanské školy s ředitelem J. Bičíkem a odborným učitelem F. Blažejem do nymburské továrny na mýdlo a do tamní městské plynárny. Na závěr školního roku podnikli žáci 1. třídy měšťanské školy pravidelnou vycházku do zemského muzea v Praze, taktéž s učitelem F. Blažejem.

Za 1. světové války

Dne 22. února 1916 byla pořádána ve škole veřejná vlastenecká přednáška pro žáky i veřejnost. Po zahájení a přivítání hostů ředitelem měšťanské školy chlapecké, Josefem Bičíkem, pokračoval svojí přednáškou „*Český národ a loyality k Nejvyššímu panujícímu domu a širší vlasti*“ ředitel dívčí školy František Otruba. Z řady hostů byl přítomen např. cís. rada, školní inspektor v. v. pan K. Kovář, knížecí duchovní pan F. Heide, členové výborů živnostenského společenstva místní školní rady a další významní hosté. (K2, 1891–1926, r. 1916)

Během 1. světové války organizovali obětaví učitelé na škole různorodé dobrovolné sbírky. Probíhal např. sběr nejrůznějších kovů nebo šatstva. Charitativním akcím se v průběhu války věnovaly především ženy. Na škole se dobročinných sbírek nejčastěji účastnily učitelky se svými žákyněmi a vybrané věci se posílaly do vojenských nemocnic a lazaretů nebo přímo na frontu. Na zdejší škole proběhl takový sběr např. 8. července 1917 a byl pořádán pod vedením ředitele Josefa Bičíka. Slečny z města a žákyně měšťanské školy při něm chodily dům od domu a sbíraly kapesníky, prádlo a peníze. Vybrané prostředky byly zaslány do Vídně.

Období 1918–1939

Po skončení války učitelé opět začali se svými žáky jezdit na poučné exkurze a výlety. Po sedmi letech od posledního uskutečněného výletu kronika uvádí, že koncem školního roku, 1. května 1919 „*konal*“ odborný učitel František Blažej s žáky naučný výlet do muzea v Praze. (K2, 1891–1926, r. 1919)

V Hloubětíně se konal 30. května 1920 župní sokolský slet, kterého se zúčastnilo 70 žáků obecné i měšťanské školy za dozoru učitelů a cvičitelů Sokola. Dne 22. června téhož roku se konal výlet všech ročníků měšťanské školy do Sedlce a Kutné Hory „*ku prohlídce tabákové továrny a památek města*“.

Ve školním roce 1922/23 kronika zmiňuje, že žáci podnikali v průvodu učitelů časté vycházky do okolní přírody. Na konci školního roku navštívili žáci 5. tříd Prahu a Karlův Týn, žáci 3. ročníků Mělník a „*zdymadla*“ u Hořína. Žáci všech tříd měšťanské školy se vypravili na třídení výlet do Krkonoš. Krkonoše jsou v kronice jakožto výletní místo měšťanské školy v pozdějších letech zmiňovány opakovaně. Žáci 4. a 5. tříd obecné školy jeli závěrem školního roku do Prahy a při té příležitosti navštívili Národní divadlo.

V prosinci roku 1927 kronika zmiňuje maňáskové představení pro děti obecné školy, během kterého sehráli učitelé veselohru „*Princezna Čárypíše*.“ Následujícího roku v březnu proběhla: „*Přednáška se světelnými obrazy v Bio Sokol Ant. Bočka z Brna, o moravském Krasu a jeho podsvětí. Pořádala ji pro mládež Dělnicko-řemeslnická jednota v Lysé nad Labem.*“ (K3, 1926–1946, r. 1927)

Závěrem roku 1928 kronika zmiňuje několik výletů, které škola během roku organizovala. Žáci obecné školy podnikli výlet na Bezděz, do Houšky a Staré Boleslavi. Žáci 1. a 2. ročníku měšťanské školy navštívili Prachovské skály, Trosky, Kozákov, Semily a tamní Riegrovu stezku, Železný Brod a Malou Skálu. Žáci 2. a 3. ročníku navštívili v Ústí nad Labem vyvýšeninu Běhání a Stadice, dále Hřensko a Střekov.

Ve školním roce 1929/30 podnikla škola s vydatnou pomocí místního klubu čsl. turistů se svými žáky nákladný třídení výlet na Macochu, do Sloupských jeskyň a do Brna. Ostatní výlety byly do Prahy a blízkého okolí.

Koncem 20. let 20. století se v kronice začínají objevovat první zmínky o návštěvách lyského kina, tehdy zvaného Bio Sokol, které se nachází v bezprostřední blízkosti místní sokolovny. Učitelé s žáky pravidelně navštěvovali filmová představení, která byla pro školní mládež často pořádána bezplatně.

V létě roku 1931 byly pro žáky zorganizovány tyto škol. výlety: 1. a 1. B – Litol, Semice; 2. a Praha – Národní Divadlo; 2. B Šibák, 3. a 4. a – Toušeň, Brandýs nad Labem; St. Boleslav, 3. B, 4. B a 5. tř. Poděbrady. Třídy měšťanské školy: I. a s I. B – Kokořín; II. a III. tř. třídení zájezd do Krkonoš. „*Zdůrazniti nutno obětavost a lásku učitelstva k mládeži,*

neboť při každém výletu školním ke zvýšené námaze připojuje se i nadměrná zodpovědnost za zdraví a bezpečnost mládeže.“ (K3, 1926–1946, 1931) Vzhledem ke špatné hospodářské situaci organizovali učitelé pro chlapce z obecné školy na závěr školního roku 1932 pouze vycházky do blízkého okolí, pouze tři třídy podnikly celodenní výlet na Bezděz. V letech 1933–1935 absolvovali žáci měšťanské školy mnoho školních výletů i exkurzí, často jezdili do Prahy, na Karlštejn a Křivoklát, podnikali vícedenní výjezdy do Krkonoš.

Na základě výnosu ministerstva školství a národní osvěty ze dne 24. května 1935 o branné výchově na školách, soustředily se akce školy v té době na rozvoj branných dovedností žáků. V rámci výuky proběhla poplachová cvičení, poučení o struktuře a fungování naší armády, o chování během plynových a leteckých útoků. Žáci vyšších ročníků se učili dorozumívat Morseovou abecedou. Žáci byli přítomni vojenskému cvičení v Milovicích, kde byli seznámeni s používáním tanků, obrněného vlaku a umělého zamlžení terénu v boji. Později proběhlo poučení žáků o používání ochranných protiplynových masek.

V důsledku špatných hmotných poměrů rodičů byly ve školním roce 1935/36 omezeny školní výlety. Dne 14. června 1939 se měšťanská škola zúčastnila zájezdu do Prahy, pořádaného ředitelstvím státních drah. Žáci navštívili Pražský hrad, zoologickou zahradu a ve Stavovském divadle zhlédli Smetanovu Hubičku.

Během okupace německými vojsky se organizovalo pro žáky jen minimum akcí mimo budovu školy. Kronika se zmiňuje o opakovaných návštěvách divadelních představení divadelního spolku „Tyl“ z Lysé. Výlety mimo město se nekonaly. Děti se pravidelně zapojovaly do sběru odpadků, sbíraly se – kosti, papír, textil, pestré kovy, železo, guma, sklo, léčivé byliny. Sběr těchto komodit pokračoval i po válce.

6.2.3 Zdravotní stav mládeže

Péče o zdraví žáků a jejich zdravotní stav patří taktéž mezi informace, které nám dokládají pamětní knihy. Zpočátku nejsou záznamy o zdravotním stavu úplně pravidelné, ale objevují se většinou v souvislosti s odůvodněním zastavení vyučování ve škole kvůli některým epidemiím. Ze zápisů ve školních kronikách lze vyčíst, jaké nemoci děti postihovaly, které epidemie ve škole i ve městě řádily. S rozvojem zdravotnické osvěty, hygienických návyků a postupného očkování dětí, které začíná být v kronikách zmiňováno

na přelomu 19. a 20. století, se částečně zlepšoval zdravotní stav mládeže. Při výskytu nakažlivých nemocí a různých epidemií byly třídy nejen zavírány, ale od 30. let 20. století také dezinfikovány, žáci byli postupně vedeni k dodržování osobní hygieny a úklidu ve třídách. Škola postupem času pořídila osobní váhu i lékárníčku na ošetřování drobných poranění. Do školy začal pravidelně docházet školní lékař, který si vedl záznamy o zdravotním stavu dětí. Zdraví některých dětí bylo podlomené, protože žily ve velice nuzných podmínkách. Škola nechala své žáky pojistit proti úrazům a v některých třídách žáci dostávali slevové poukázky na základní hygienické pomůcky.

Do roku 1900

Od Vánoc roku 1888 se ve městě vyskytovaly epidemie dětských nemocí, jako jsou spála a záškrť, které se velmi rozšířily. Z těchto důvodů bylo v období od 4. do 31. března přerušeno vyučování. Učitelským sborem bylo poté rozhodnuto, že po obnovení školní výuky bude vyučování až do konce školního roku probíhat i v sobotu odpoledne, aby tak bylo možné alespoň z části „*nahradit zmeškaný čas*“ a dohnat neprobrané učivo. Zdravotní stav mládeže byl ve školním roce 1891/92 jak je uvedeno v kronice „*celkem dosti přízniv. Případy onemocnění nakažlivými nemocemi byly řídké*“. (K2, 1891–1926, s. 11)

V kronice jsou zaznamenávány zmínky o nařízeních a důležitých usneseních školních úřadů, jako např. tato týkající se nakažlivé nemoci. „*Nařízení sl. c. k. okres. škol. rady ze dne 22. března 1894 č. 5234 v. h. a 872 v. r. š. o tom, kterak jest se zachovati v případě objevení se nakažl. chronick. zánětu očního č. trachomu.*“ (K2, 1891–1926, s. 23) V roce 1894 byl zdravotní stav mládeže uspokojivý, pouze v jarní době vypukly mezi děvčaty lehké „*osypky a kathary*“ a v nižších třídách kašel, vyučování ale přerušeno nebylo.

Zdravotní stav žactva byl po otevření nové školní budovy ve školním roce 1895/96 méně uspokojivý, v zimních měsících se mezi dětmi rozmohly spalničky. Epidemie spalniček nabyla mezi žáky takových rozměrů, že okresní hejtmanství v Mladé Boleslavi nařídilo, uzavření obecné školy chlapecké na deset dní, nevyučovalo se tedy od 3. do 13. ledna toho roku. Dívčí škola obecná byla uzavřena od 30. prosince do 13. ledna. Avšak i potom opakovaly se stále znovu téměř až do poloviny jara případy onemocnění spalničkami. Mnoho žáků také trpělo na jaře silným kašlem.

Ve školním roce 1897/98 nebyl zdravotní stav žáků nejlepší, „*po celý rok vyskytovaly se ojediněle nakažlivé nemoci spála, spalničky, neštovice a záškrť. Mnoho žáků těž zmeškávalo školu proto, že sourozenci jejich nakažlivými nemocemi byli stíženi*“. (K2, 1891–1926, s. 50)

Během školního roku 1898/99 byl zdravotní stav žactva zejména v zimních měsících velmi neutěšený. Většina mladších žáků „*stížena byla zánětem žláz průšních*“. Vypukla epidemie spály a záškrť, a přestože se jí nenakazilo až zas takové množství žáků, byla školní docházka v tomto období velmi nízká, protože i žáci z rodin a domů, ve kterých někdo spálou onemocněl, nesměli chodit do školy. Onemocněli i někteří učitelé. Z těchto důvodů musela být v prvním a čtvrtém ročníku přibližně na jeden měsíc přerušena výuka. Na dívčí škole se hned na počátku školního roku vyskytly spalničky a z těchto důvodů musela být škola od 10. do 28. září zavřena. Poté se situace zlepšila.

Školní rok 1899/1900. Zdravotní stav žactva byl docela dobrý, zato počasí bylo během zimy velmi drsné a nepříznivé, „*tak že žactvu přespolečnému mnohdy nebylo možno do školy přijít*“. (K2, 1891–1926, r. 1900)

Výskyt nemocí ve škole v období 1888–1900		
Období	Nemoci	Přerušení výuky
1888–1900	spála, záškrť	4. – 31. 3. 1889
1894	osypky, katary	_____
1895/96	spalničky	3. – 13. 1. 1896 chlapecká šk. 30. 12. – 13. 1. 1896 dívčí šk.
1897/98	spála, spalničky, neštovice, záškrť	_____
1898/99	příušnice, spála, záškrť spalničky – na dívčí škole	V 1. a 4. ročníku na jeden měsíc. 10. – 28. 9. 1898 na dívčí šk.

Po roce 1900

Zdravotní stav žactva byl ve školním roce 1900/01 uspokojivý. Všichni žáci školy byli očkovaní, proočkováno bylo 90 hochů.

Ve školním roce 1903/14 trpěli nejmladší žáci školy hodně kašlem, na jaře pak vypukla mezi dětmi epidemie spalniček. Následující rok v září 1905 bylo na chlapecké škole 8 žáků očkováno poprvé a 115 jich bylo přeočkováno. Byla taktéž vykonána lékařská prohlídka všech žáků. Zdravotní stav žactva byl uspokojivý, jen žáci v nejnižších třídách trpěli častým kašlem, vyrážkami a příušnicemi.

V dalších letech jsou již v kronikách zmiňovány pravidelné prohlídky a očkování žáků školy, prováděné školním lékařem MUDr. Tichým, který si vedl záznam o zdravotním stavu žáků. Ve školním roce 1906/07 byl zdravotní stav žáků uspokojivý, někteří trpěli pouze občasným kašlem, 2 žáci byli očkovaní a 190 jich bylo přeočkováno. Následující školní rok se v měsíci červnu a červenci rozmohl mezi žáky dusivý kašel, z toho důvodu musela být 1. třída do konce školního roku uzavřena. Následně bylo v měsíci říjnu očkováno 8 žáků a 145 jich bylo přeočkováno.

Ve školním roce 1911/12 proběhla kompletní prohlídka žáků školy. Školní lékař přeočkoval jedenáctileté žáky a zároveň očkoval 10 dosud neočkovaných žáků. Prohléhl všechny žáky a shledal, že celkové zdravotní poměry jsou dobré. Nalezl 3 případy „*nervových nemocí*“, 3 poruchy řeči, 2 kožní choroby, 5 krátkozrakých žáků, ve 2 případech tuberkulózu kostí a u 2 žáků zvětšení mandlí. Nejvyšší žák měřil 163 cm, nejmenší 102 cm. (K2, 1891–1926, r. 1912)

Výškový průměr žáků v jednotlivých ročnících ve školním roce 1911/12	
Obecná škola	
ročník	ø výška v cm
1.	110,5
2.	114
3.	115
4.	118
5.	133
Měšťanská škola	
ročník	ø výška v cm
1.	142
2.	148
3.	145

V roce 1913 vykonal školní lékař Dr. Tichý obvyklou prohlídku všech žáků školy a „na zjištěné závady byli třídní učitelé upozorněni“. (K2, 1891–1926, r. 1913) Jedenáctiletí žáci byli jako obvykle přeočkováni a byli očkováni i žáci, u kterých ještě očkování neproběhlo. Mezi tehdy zjištěnými zdravotními obtížemi byla objevena krátkozrakost, poruchy řeči, tuberkulóza kostí, lišej, zvětšené mandle, katary středního ucha a „*nemoci soustavy nervové*“. Průměrná výška žactva zůstala vyjma nepatrných desetinných rozdílů tatáž. Celkový zdravotní stav dětí byl uspokojivý, ale výživa dětí byla v mnoha rodinách nedostatečná a bytové poměry velmi závadné. Na počátku následujícího školního roku byla opět vykonána prohlídka zdravotního stavu žáků školním lékařem. „*Vyskytnuvší se vady oznámeny rodičům*“, bylo očkováno 17 žáků. Celkový zdravotní stav žáků byl zhodnocen jako uspokojivý. (K2, 1891–1926, r. 1913)

Období 1. světové války

Během 1. světové války je v Lysé zmíněna epidemie neštovic, kvůli které se žáci nesměli účastnit sbírky vlny. Na konci školního roku 1916 nařídil při zdravotní prohlídce pan vrchní c. k. okresní lékař Dr. Walter, aby byla škola od 29. června uzavřena z důvodu šířící se

epidemie neštovic. Následkem toho byl tento školní rok ukončen bez obvyklého rozdávání školních zpráv a vysvědčení i každoročního slavnostního zakončení.

Poněvadž na začátku školního roku 1918 se začala mezi dětmi velice rychle šířit španělská chřipka, bylo nařízeno od 13. října přestat vyučovat. „*Prázdnina chřipková*“ trvala na škole až do 4. listopadu.

Výskyt nemocí ve škole v období 1900–1918		
Období	Nemoci	Přerušení výuky
1903–1905	kašel, spalničky, vyrážky, příušnice	_____
1907/08	dusivý kašel	Před prázdninami uzavřena 1. třída.
1916	neštovice	Od 29. 6. do konce školního roku.
1918	španělská chřipka	13. 10. – 4. 11. 1918

Období 1918–1938

Od 3. do 16. března 1919 „*bylo vyučování zastaveno, poněvadž neštovice se rozmáhaly.*“ (K2, 1891–1926, r. 1919)

Zdravotní stav školní mládeže byl během celého roku 1923 uspokojivý. Vyskytl se jediný případ spály, který byl ihned očkovan, a několik případů spalniček, které v měsíci květnu a červnu měly poněkud nepříznivý vliv na školní docházku. Proti nákaze „*neštovičnické*“ bylo čeleno očkovaním sedmiletých a čtrnáctiletých dětí. (K2, 1891–1926, r. 1923)

Ve školním roce 1924/25 pečovala škola o zdravotní stav žáků svědomitě, žáci byli poučováni svými třídními učiteli a školním lékařem MUDr. Tichým, „*aby dbali vedle theoretických poučování i správných zdravotních zvyků.*“ Žáci ve škole uklízeli a dbali i o pořádek a čistotu na záchodech. Byli poučováni „*o pořádku svého oděvu i těla.*“ (K2, 1891–1926, r. 1925) Všichni žáci školy se stali členy Čsl. Červeného kříže. Každý člen dostal odznak, legitimaci za roční příspěvek Kč 2,40 a slavnostně slíbil, že se pokusí o zachování

zdravotních pravidel Dorostu červeného kříže. Místní školní výbor pojistil veškeré žactvo u Pražské městské pojišťovny proti následkům tělesných úrazů. Všechna výše zmíněná a „svrchu dotčená“ preventivní opatření v tomto roce nezabránila různým onemocněním. Žáci i učitelé byli zejména v jarních měsících postiženi epidemií chřipky, kvůli které byla celá škola uzavřena na 10 dní od 16. do 26. března. Vyskytoval se také zápal pohrudnice, zánět plic, žloutenka, plané neštovice a kašel.

Mnozí žáci trpěli hlavně tím, že z důvodu bídného sociálního stavu rodičů museli pracovat na polích, a proto „nedostává se jim volného času k domácímu zpracování učební látky, jiní zůstaveni jsou bez dozoru a vlivu výchovy rodinné.“ (K3, 1926–1946, r. 1926) Mimoto rodiče nejevili příliš zájem o spolupráci se školou. Zhoršení bylo pozorováno zejména na podzim, kdy probíhala sklizeň řepy, brambor a pastva. V lednu 1927 musela být škola z důvodu chřipkové epidemie na dobu od 14. – 22. ledna uzavřena. „Veškeré žactvo bylo proti tělesným úrazům od m. š. r. pojištěno u Vzájemné pojišťovací banky Slavie v Praze I, roku letošního byli všichni žáci členy D. Č. Č. K. Prostřednictvím jeho za levný peníz koupili si žáci velké množství kartáčků a past na zuby.“ (K3, 1926–1946, r. 1927) V březnu 1928 pokousal v Lysé vzteklý pes 13 dětí, které se podrobily léčbě v pražském Pasteurově ústavu.

„Zdravotní stav žactva byl po větší část škol. roku lepší než uspokojivý, jen v měsíci červnu vyskytlo se u žáčků 1. a 2. školního roku zákeřná a těžká nemoc spála, již onemocnělo na 10 žáků. V celku probíhalo lehce, takže žádný z nemocných nezemřel. Aby se nákaza nešířila zastaveno bylo vyučování stát. a obvodním lékařem p. MUDr. Fr. Tichým ve dvou třídách (1.a + 1.b) od 16. června t. r. do konce roku. (K3, 1926–1946, r. 1930) Následující školní rok kronika zmiňuje, že některé děti postihla chřipka, spalničky a ve větší míře příušnice. Dvě děti z obecné školy byly umístěny do léčebny pro pacienty s tuberkulózou a několik žáků bylo pro podezření na TBC přijato v pražské Masarykově lize proti tuberkulóze. Během školního roku 1932/33 se na obecné škole vyskytla chřipka, angína, jedna dívka onemocněla dětskou obrnou. Z důvodu výskytu záškrtu a spály byly některé třídy obvykle na 2 dny uzavřeny a dezinfikovány, jeden chlapec zemřel na anginu. V květnu 1933 byli očkovaní sedmi a čtrnáctiletí žáci i učitelé. Jeden chlapec 2. ročníku obecné školy utrpěl během tělesné výchovy úraz – zlomeninu klíční kosti. Z onemocnění se na škole vyskytovaly případy záškrtu, spály, chřipky, spalniček, angíny, horečky, ve větší míře černý kašel a jeden případ kloubového revmatismu. Některé třídy byly opět uzavírány z důvodu jejich dezinfekce. Vyskytl se jeden případ obrny levé nohy, na tuto nemoc dotýčný chlapec později zemřel.

Od podzimu do jara 1933/34 řádila ve městě a okolí epidemie záškrtu, některé děti jí i podlehly. Dva roky poté postihla město opět epidemie záškrtu a spály. Škole bylo hlášeno 19 případů onemocnění záškrtem a 10 případů onemocnění spálou. Během roku byly z důvodu této epidemie uzavřeny postupně a opakovaně některé třídy, obvykle na dva dny, aby mohly být vyčištěny a vydezinfikovány učebny. V témže roce vypukla chřipková epidemie. „*Epidemie chřipková zachvátila školní děti v únoru a v březnu tou měrou, že byly všechny zdejší školy zavřeny od 25. února odpoledne do 3. března včetně. Čtyři vyučovací dny byly nahrazeny ve 4 sobotních prázdninách.*“ (K3, 1926–1946, r. 1935) Žáci byli vyšetřeni na štitnou žlázu a proběhlo pravidelné očkování proti neštovicím. Na zápal pobřišnice po operaci slepého střeva zemřel žák 2. ročníku obecné školy. Ve školním roce 1934/35 byla do školy pořízena „*decimálka*“ na vážení žáků.

Ve školním roce 1936/37 se vyskytovaly obdobné nemoci jako v předešlých letech: záškrť, spalničky, plané neštovice, angína, příušnice, horečky, kašel, chřipka. Některé učebny byly na tři dny uzavřeny z důvodu dezinfekce. Aby si děti zvykaly na čistotu a péči o zdraví, byly jim opatřeny slevové poukázky na mýdlo, zubní kartáčky a zubní pasty.

V období od 19. do 23. listopadu 1937 byly Okresním úřadem v Mladé Boleslavi uzavřeny všechny školy a třídy v Lysé z důvodu záškrťové epidemie, které podlehl žák 2. ročníku měšťanské školy. V květnu 1938 byli přeočkováni sedmiletí a čtrnáctiletí žáci. Ve školním roce 1938/39 dodala místní školní rada podle nařízení nového školního řádu škole lékárníčku. Dne 31. ledna 1939 odešel do důchodu školní lékař MUDr. František Tichý, místo něho byl ustanoven obvodním lékařem MUDr. Josef Baloun, který se do Lysé přestěhoval z území postoupeného Německu, z Mostu. V květnu téhož roku přeočkoval nově jmenovaný lékař J. Baloun 7leté a 14leté žáky. V červnu 1939 se objevilo několik případů záškrtu, z těchto důvodů bylo vyučování na tři dny přerušeno a byla provedena dezinfekce učeben.

Výskyt nemocí ve škole v období 1918–1938		
Období	Nemoci	Přerušení výuky
1919	neštovice	3. – 16. března 1919
1925	chřipka	16. – 26. března 1925
1927	chřipka	14. – 22. ledna 1927
1930	spála	Od 16. 6. do konce školního roku v 1. třídách.
1932–1939	chřipka, angína, záškrť, spála, spalničky, příušnice, černý kašel	Učebny byly uzavírány obvykle na 2 až 3 dny z důvodu dezinfekce.

Za 2. světové války

Během září a října 1939 vypukla epidemie dětské obrny, proto bylo v některých krajích přerušeno vyučování na školách národních, středních i odborných. V Lysé byly uzavřeny školy od 8. října toho roku. Dne 18. ledna 1940 bylo „psychotechnicky“ vyšetřeno lékařem z Ústavu lidské práce v Praze 24 žáků třetí třídy. Žáci ročníku 1921–31 byly podrobeni zdravotní prohlídce, vypracované zdravotní listy byly doplněny jejich fotografiemi a předloženy na OŠV. Co se týká onemocnění během války, byl u dětí častý a opakovaný výskyt záškrtu, příušnic, spály, angíny a spalniček. V roce 1944 proběhla na škole vitamínová akce z podnětu ministerstva vnitra. Žákům bylo rozdáno celkem 47 preparátů. „Tuberkulinovému přezkoušení podrobili se v květnu žáci zdejší školy. Z nich 58 mělo pozitivní nález. Tito pak byli prohlédnuti rentgenologicky a 10 z nich nesmí nadále chodit do školy.“ (K5, 1940–1945, r. 1944) Ošetření chrupu žactva vykonal odborný lékař Dr. Rudolf Vodrážka. Bylo vyšetřeno 217 žáků, zdravý chrup byl nalezen pouze u 16 z nich.

Okresní péče o mládež darovala ve školním roce 1946/47 celkem 40 lahviček po 200 g rybího tuku žákům ohroženým tuberkulózou, dále všichni žáci dostali čokoládu a krabičku bonbonů. V červnu provedl lékařskou prohlídku žáků lékař MUDr. Sekáč, 55 žáků bylo odesláno na rentgen do Benátek. Žákům oslabeným zprostředkovala okresní péče o mládež za malý poplatek nebo i zdarma (podle poměru rodičů) prázdninový pobyt v Chrastavě v Krkonoších. Děti jezdily i na jiné ozdravné pobyty. V roce 1947 proběhla lékařská prohlídka žáků 1. tříd a bylo provedeno očkování proti záškrť u žáků ročníku 1936–1946.

6.2.4 Vybavení školy

Škola byla pozvolna vybavována a nově zařizována nábytkem. Nový nábytek byl pořizován jak pro učitele, tak pro žáky v jednotlivých třídách. Opravy v prostorách školy probíhaly každoročně převážně během prázdnin, kdy byly učebny obvykle vymalovány, a ve vybraných učebnách probíhaly pokládky nových parketových podlah. Postupem doby a s vyššími nároky na hygienu prostředí byla škola modernizována, do budovy bylo zavedeno elektrické vedení a byla napojena na městský vodovod. Důraz byl kladen také na školní zahradu, která sloužila pro potřeby školy.

Ve školním roce 1892/93 došlo k rozdělení školní zahrady na dvě části, z nichž přední byla přidělena dívčí škole a zadní škole chlapecké. Školní zahrada se skládala z ovocné školky, z botanického oddělení a ze zkušebního pole, na němž byly v daném roce konány pokusy s ječmenem, při jehož pěstování měli žáci možnost poznat účinky různých hnojiv.

V roce 1923 byl do jedné školní třídy zhotoven nový nábytek a to: dvojdílná posunovací tabule, 26 stolků „*ku kreslení*“ a 52 židliček k nim, skříň, katedra a k ní 2 židle. Mimo to stolek obyčejný a k němu 2 židle. „*Bylo by záhodno, aby postupně i v ostatních třídách chatrný nábytek školní a podlahy nahrazeny byly novými.*“ (K2, 1891–1926)

Ve školním roce 1925/26 byly chodby školní budovy nově vydlážděny, stěny všech tříd dostaly „*nový šat, záchody hygienickou úpravu*“ a jedna přízemní třída byla moderně vybavena parketovou podlahou a novým nábytkem. „*Postupně dávána parket. podlaha, lavice a tabule do dalších tříd střídavě se školou dívčí.*“ (K4, 1931–1953)

Po oddělení správy obou škol chlapeckých (proběhlo 1. září 1931) využívaly obě školy společný kabinet umístěný na severní straně v přízemí budovy. Ředitelna byla umístěna v 1. patře nad vchodem školy. Tělocvična byla jedna společná pro čtyři školy (celkem 27 tříd). Tělovýchovná jednota Sokol propůjčovala školám tělocvičnu zdarma. O prázdninách roku 1932 proběhly na škole tyto opravy: některé třídy byly vymalovány, 5 tříd bylo jen podmalováno. Bylo zesíleno elektrické vedení, aby mohly být dány silnější žárovky a lampy byly dány výše ke stropu, došlo k opravě lavic, přetmelení oken, podlahy byly napuštěny olejem. Na toalety byly dány nové zámky.

Ve školním roce 1932/33 darovalo město Lysá k využívání všem školám „*radiový přijímač (čtyřlampový) na elektrickou síť.*“ (K3, 1926–1946, r. 1933) Během prázdninových

oprav došlo k natření všech tabulí v učebnách obecné školy a k jejich nalinkování dle nového předpisu jednoduchými linkami. Dále byla ve dvou učebnách měšťanské školy (v tzv. kreslárně ve 2. patře a v téže učebně o patro níže) položena nová dubová parketová podlaha. Zároveň tato učebna v 1. patře a jedna třída měšťanské školy dostala železný nábytek. Mimo běžné prázdninové opravy byla téhož roku do školní budovy připojením na městský vodovod zavedena voda (zatím jen do přízemí budovy). Následující rok došlo k zavedení vodovodu do 1. i 2. poschodí chlapecké i dívčí školy (chlapecká škola měla i umyvadlo). Vodovod byl prodloužen přes dvůr a žákovské cvičiště na školní zahradu. Do tělocvičny se zakoupil elektrický ventilátor. Ve dvou učebnách a ředitelnách měšťanské školy chlapecké i dívčí došlo k položení dubové podlahy. Do dvou učeben byl opatřen železný nábytek od firmy Vichr a spol. z Lysé. Ředitelna měšťanské školy dostala dubový stůl, dvě katedry a stůl ve sborovně byly nově natřeny. „*Ve sborovně všechny zásuvky stolu opatřeny zámky, počet světel elektrických rozmnožen.*“ (K3, 1926–1946, r. 1934)

Během prázdnin roku 1935 proběhly na škole běžné opravy. V ředitelně školy obecné i obou školách měšťanských byl zřízen domácí telefon. Elektrické dráty vedly v trubkách mezi poschodími a v prvním patře byla do zdi nainstalována skříň na pojistky.

Během oprav o prázdninách roku 1936 bylo v místnostech, které prošly vymalováním, dávano elektrické vedení do zdi. Do dvou tříd se zakoupil nový kovový nábytek od Vichrů (dnes firma Kovona) a 48 lavic dostalo nové kovové kalamáře. Došlo k oddělení kabinetů obecné a měšťanské chlapecké školy. Sepsány byly inventáře učebních pomůcek a pomůckám se přidělila nová evidenční čísla. Během následujících prázdnin: „*malována byla ředitelna, elektrické vedení dáno do zdi a zařízení zvonku z ředitelny ke školníkovi a telefonu. Vyřazený telefon opatřila správa školy od ředitelství pošt a telegrafů za 50 Kč. Dány na chodbu v přízemí nové hodiny na samočinné elektr. zvonění za 1200 Kč.*“ (K4, 1931–1953, s. 152)

Během pololetních prázdnin v únoru 1938 bylo ve školní budově Na Písku zřízeno firmou Technowatt z Prahy „*rozhlasové zařízení na gramofonové desky s mikrofonom*“. (K4, 1931–1953, r. 1938)

Za 2. světové války

„*Motorisované části říšské armády dojely do Lysé 15. března o 9. hod. Byly ubytovány ve staré školní budově. V budově naší školy obsadilo vojsko 5 učeben. Vojsko bylo v našem*

městě do 22. dubna. Po odchodu vojska byly místnosti vymyty a inventář opraven. Opravy hradila obec, která dostala náhradu za ubytování vojska ve školních budovách.“ (K3, 1926–1946, r. 1939) Školní sbírky byly uloženy na půdu a nábytek částečně vystěhován na chodby.

Během vánočních prázdnin školního roku 1939/40 byly vymyty všechny učebny a parkety byly napuštěny pastou. „*Ve fyzikálním kabinetě byla zbořena příčka, v níž byla zazděna skříň na pomůcky, jelikož praskla a hrozila sesutím. Při opravě parketové podlahy v této místnosti bylo nalezeno několik parket, napadených houbou.*“ (K3, 1926–1946, r. 1940) V téže roce krutá zima s takřka nepřetržitými mrazy, dosahujícími přes 20 °C pod nulou, způsobila vzhledem k velkému nedostatku uhlí mnoho utrpení i škod. Následkem této zimy roku 1940 popraskaly roury na záchodech staré školy, zvláště na západní straně budovy, kde se teplota pohybovala 5–7 °C pod nulou. Při stavu sociálního zařízení nebyla celá budova k používání.

Německé vojsko bylo ve škole ubytováno celkem osmkrát. „*Když němečtí vojáci koncem dubna 1945 opustili školní budovu, byl její stav přímo žalostný. Mnoho špíny, na zdích velké díry. Elektrická tělesa ze stropu vytrhána, mnoho oken rozbitých, zámky všechny rozbité, nábytek, hlavně lavice skoro z poloviny zničen, spálen, věstník ministerský a spisy z r. 1944 odcizeny či spíše spáleny, kancelářské strojky ukradeny. (Psací stroj zachráněn, že byl včas odnesen do bytu pisatele). V kabinetě velká spoušť sloužil za místnost pro strážce.*“ (K3, 1926–1946, r. 1945)

6.2.5 Školní pomůcky

Škola byla postupně vybavována vyučovacími pomůckami. V prvních letech školy si pomůcky většinou zajišťovali a vyráběli sami učitelé a to podle své aprobace. Pan ředitel Krauskopf jakožto přírodopysmec např. preparoval a vycpával různé živočichy, založil přírodopisný kabinet, jehož sbírkotvorné předměty obsahovaly hlavně zoologické a mineralogické sbírky. Pomůcky jako různé kameny a nerosty věnovali škole také ze svých soukromých sbírek učitelé, kteří je získávali např. na svých zahraničních zájezdech. Školu také podporovali různí dárci např. lékaři, řezníci, zvěrolékaři a jiní sponzoři či místní i cizí firmy jak věcnými dary, které byly využívány k výuce, tak i dary finančními, za které byly pomůcky kupovány. Školní sbírky se postupně rozšiřovaly a na jejich uchovávání byl založen kabinet, který vedl správce – „*kabinetář*“. Jak pomůcek přibývalo, byla jim postupně

přiřazována inventární čísla. V kronikách se později s rostoucím počtem pomůcek opakují stížnosti na nedostatečnou kapacitu kabinetu. Nejvíce se rozšiřovaly sbírky přírodopisné (zoologické preparáty, sbírky hmyzu, horniny, nerosty), zeměpisné (nástěnné mapy a obrazy), dějepisné a později s rozvojem a dostupností techniky i fyzikální (žárovky, suchý článek, elektrické zvonky, akumulátor, fotoaparát aj.). Rozšiřovala se a postupně byla doplňována žákovská a učitelská knihovna (pedagogické časopisy, vzdělávací spisy a další publikace). Některé pomůcky nám z dnešního pohledu mohou připadat poněkud kuriózní, ale ve své době jistě plnily svůj účel. Během 2. světové války byly některé pomůcky, učebnice a knihy zakázané a musely být nahrazeny takovými, které odpovídaly státnímu zřízení v době Protektorátu.

Do roku 1900

Díky dobrodincům většinou z řad významných občanů Lysé se škole ve školním roce 1891/92 dostalo mnoha pomůcek k vyučování.

- Okresní školní rada zakoupila četné obrazy a vyučovací pomůcky.
- Správa c. k. solných dolů ve Věličce darovala dvacet nerostů z tamních dolů.
- Důstojný pán P. Josef Rydvan daroval složený drobnohled a některé spisy pro učitelskou knihovnu.
- Správa cukrovaru v Litoli darovala chemické přístroje a chemikálie.
- Pan Josef Požarecký, bývalý ředitel cukrovaru v Litoli, věnoval škole krásnou sbírku starožitností z okolí Lysé (jakožto základ příštího místního muzea).
- Pan MUDr. Rudolf Jedlička (významný český lékař a radiolog) daroval škole lidskou lebku.
- K rozšíření pomůcek přispěli také sami učitelé:
- Ředitel Josef Krauskopf vycpanými ptáky, motýly a nerosty a pan učitel František Otruba tím, že zhotovil čtyři mapy.

Škola opět obdržela mnoho darů.

- Pan František Šulc, hostinský a městský radní, daroval škole 10 zlatých na zakoupení školních pomůcek.
- Pan H. Mauermann, sochař z Mladé Boleslavi, daroval škole mramory a jiné horniny.

- Pan Emil Heide, správce cukrovaru a místní dozorce škol věnoval jedenáct sešitů „*Českého alba*“.
- Ředitel Josef Krauskopf zhotovil „*elektrické kývadlo a elektrický chochol*“ a nakreslil průřez vodního lisu. Společně s panem učitelem J. Sůvou vycpal několik ptáků. Pan učitel Blažej zhotovil na deseti listech násobilku a učitel František Otruba mapu Austrálie.
- Nechyběly dary ani pro novou školní zahradu:
- Správa školy ve Vrutici předala škole jednoletá a dvouletá pláňata pro školku, pan Fischer semena pro školní zahradu a pan František Vodňanský, člen místní rady škol, daroval umělá hnojiva.
- Učitelská knihovna byla rozšířena díky učiteli Františku Otrubovi o sedm děl a tři ročníky pedagogických časopisů.

Škola postupně získávala nové materiály a učební pomůcky od dalších „*dobrodinců*“ z řad občanů města Lysé a okolí i z vlastních fondů tehdejších učitelů.

Z těch nejzajímavějších ve školním roce 1893/94 uveďme:

- Analytické váhy, válec pro rozklad elektřiny a elektrický hmoždíř, klempířská elektrická pistole.
- Nástěnné obrazy, kreslené mapy, vycpaní ptáci, různé přírodniny mořské a nerosty, konchylie (schránky mořských plžů).
- Pan Alois Hynek obchodník z Prahy – znázornění výroby tužek a ocelových pér. Ukázku tereotypie a tisku. Mince a obrazy mincí.
- Pan Houštecký, hajný ze Dvorců, věnoval orla říčního. Ředitel Josef Krauskopf dodal ve skleněných skřínkách hnízdo a vývoj sršně a vosy obecné. Společně s panem učitelem Sůvou vycpali krtka, pustovku a potápku.

V následujícím školním roce přibýly tyto školní pomůcky:

- Ředitel školy zhotovil galvanoplastický přístroj a Heronovo zřídlo. Učitel František Otruba věnoval učitelské knihovně další časopisy – „*Posla z Budče*“ a cestopis Braseyové „*Kolem světa*“. Dalšími díly do knihovny byly „*Sto let práce*“ a „*Čeští brouci*“ od Klimenta (1. – 5. sešit).

Do nově otevřené školní budovy přibýly také nové učební pomůcky. Díky darům samotných učitelů přibýly do školy mnohé sbírky.

- Sbírka surových drahokamů, minerálů, zkamenělin a broušených granátů. Dále pak kamenné nože z kulturních jam u Penčína a semena kotrboulu hruboplodého. Lanclanchéův zdroj, indukční přístroj, domácí telegraf a souhvězdí naší oblohy od L. Strahla.
- Učitelé vlastními silami vycpali další živočichy – potáplici, užovku obecnou a přibýly exempláře i do sbírky hmyzu.

Učitelská knihovna se rozrostla o knihy týkající se pěstování rostlin a časopisy „Školník“ 1871–1878 a „Posel z Budče“ roč. XI., které věnoval učitel František Otruba.

Školní rok 1896/97

- Zvěrolékaři Z. Heide a K. Jedlička darovali koňskou lebku. Pan učitel M. Heide věnoval vlastnoručně zhotovenou hláskovací tabuli, model rumpálu, vzorky azbestové lepenky, kaučukových těsnítek, hliníkovou známku tovární.
- Z dalších darů to byli vycpaný ťuhýk a křeček, „strojek telefonový“, indukční přístroj a tabulkové počítadlo.

Ve školním roce 1898/99 škola obdržela tyto dary:

- Měřičská tělesa plechová k znázornění obsahu těles, skleněný hranol pro rozklad světla, model hvězdářského dalekohledu, odstředivý přístroj, pásové měřítko, jímadlo s tubem a průřez hlavy.
- Místní školní rada dala zhotovit dvě nové lavice, velký rám na obraz Jeho Veličenstva, rámce na zeměpisné i dějepisné obrazy a vazbu knih pro žákovskou knihovnu.

Z peněz dárců a z peněz okresní záložny v Nových Benátkách, která věnovala škole čtyřicet zlatých, se opatřily tyto pomůcky:

- Modely řemeslného náčiní, vývoj mloka, vývoj pstruha, vycpaný kapr, perlorodka říční, model pepře a šafránu, elektrické zvonky, Grenetův článek, držátko na zkumavky, imitace drahokamů.

- P. Teichmann, montér společnosti Siemens, daroval tři žárovky a suchý článek.
- Učitelé školy přispěli dvěma tabulkami motýlů, zhotovením lihových preparátů křižáka.

Školní rok 1899/1900

- Zakoupen fotografický přístroj s potřebnými chemikáliemi.
- Chronologický přehled dějin českých od Jana hr. Harracha, magnet podkovový, odlitek zubu ještěra Polyptychodon interruptus.
- Lihový preparát račice s vajíčky zhotovil ředitel Josef Krausopf, který nakreslil též průřez zemské kůry.

Učebních pomůcek měla škola ve školním roce 1900/01 celkem 1 244 a přibývaly další.

- Mapa Afriky, přístroj k znázornění tlaku na stěny, model kola Segnerova, kaleidoskop, stojan pro modely k perspektivnímu kreslení, dva soustředné kruhy drátěné a pět obrazů stromů.
- Vycpaný hranostaj, páv, krahujec, holub domácí, pilich a kačer. Výměnou za sádrové modely hub byla získána labuť. Nakoupen byl vývoj čolka a pstruha, perlovka říční a pět nerostů. Darem získány dva krápníky.

Od roku 1901–1931

- Ve školním roce 1901/02 byla opatřena kostra kohouta, model lidské kůže a chřtánu, zakoupeno 5 obrazů řemeslnických dílen a jejich náradí, 16 obrazů škůdců rolníka, 5 modelů hub, atlas rostlinstva od Velenovského, lžíce rohová, lázeň vodní, 7 lahvíček s chemikáliemi a výrobky technologickými.
- Místní školní rada zakoupila mapu království Českého od Mikoláška a mapu němou téhož. Pan K. Šulc, řezník, věnoval kouli z chlupů ze žaludku krávy.
- Univerzitní profesor dr. Antonín Frič daroval přes sto kusů zkamenělin, učitelé školy darovali kamenné nože, kvíčalu, bukače malého a kachnu divokou, 13 druhů měkkýšů, vzorky osmosního papíru.

Za další dva roky nechala školní rada pořídit dvě nové lavice do obecné školy chlapecké, nechala podlepit obrazy a svázat knihy pro školní knihovnu. O nové tituly se rozšířila i učitelská knihovna.

- Katecheta pan Vojáček věnoval krásnou vycpanou lišku, učitelka sl. Kábová nerosty od Baltu, byla pořízena budka pro špačky, ke které ředitel Krauskopf vycpal a upravil skupinu špačků, byl pořízen model úhlu.

Přibyly další z mnoha pomůcek:

- Vycpaný tchoř, srnčí lebka a parohy, modely hub, tobolky a semena bavlníku z Ameriky, dva kusy vápence z Bulharska, upravený rak říční v lihu.

Později byla pořízena nová lavice do 4. třídy. Různé pomůcky škole darovali i místní lékaři MUDr. M. Jedlička a pan doktor Tichý, který daroval např. lidskou kostru, lebku a paže. Dále do školních sbírek přibyl přístroj k vodivosti tepla různými kovy a velká skleněná násoska.

V následujících letech škola dostávala dary od sponzorů, bylo pamatováno také na nejchudší děti, které dostávaly dary a příspěvky od dobrodinců školy a od spolku „Komenský“ na učebnice, školní pomůcky a třídní výlety. Zajímavostí je, že ve školním roce 1908/09 darovala spořitelna města Lysé všem žákům 3. třídy obecné školy spořitelní knížku se základním vkladem 2 K. V následujícím roce darovala místní občanská záložna všem žákům „ze školy vystupujícím, kteří mají chvalitebné mravy a pilnost“ nově založenou knížku, taktéž se základním vkladem 2 K. Lyský holič daroval pro každou třídu přednostní lístek na stříhání vlasů. Ze školních pomůcek mimo jiné přibyly např. tyto:

- Lyský řezník věnoval škole čelist krávy, přibyla lebka vlka, čtyři druhy konopí a mnoho knih a časopisů do školní i učitelské knihovny.

Škole věnují dary často místní živnostníci, zdejší fotograf věnoval např. některé ze svých fotografií Lysé a jejího okolí. Děti dostávaly občas i sponzorské dary, které jim věnovaly pražské firmy prostřednictvím zdejšího papírníka, jenž např. takto předal dětem některé sešity, papíry, gumy a psací pera.

V dalších školních letech přispívala pravidelně na učební pomůcky značnou měrou školní rada, která např. v roce 1913 věnovala z příspěvku okresního výboru na pomůcky a potřeby žáka 100 K, na žakovskou knihovnu 25 K a na vycházku do Prahy 30 K. Občanská záložna věnovala 50 K a místní dobročinný spolek „Komenský“ 40 K. Nadále přispívali i zdejší obchodníci a živnostníci. Mezi školní pomůcky přibyly např. sobí parohy, které věnoval školní katecheta P. J. Vojáček, či akumulátor.

Ve školním roce 1920/21 byl jmenován „*kabinetářem*“ učitel Josef Soukup. Správa kabinetu zahrnovala dohled nad sbírkami pomůcek země-dějepisných, přírodopisných, fyzikálních a jiných vyučovacích předmětů (celkem – 1 457 čísel). V tomto období byly do kabinetu zakoupeny tři zoologické preparáty a dvě zeměpisné mapy Československé republiky. Dárcové přispívali škole hlavně finančními obnosy. Ze školních peněz byly zakoupeny nejrůznější preparáty a „*vycpaniny*“. Např. veverka ($\frac{1}{2}$ kostra, $\frac{1}{2}$ vycpaná), kachna černá, morčák malý, drozd obecný, stěny žaludku ovce a srdce kočky. Obě knihovny učitelská i žákovská byly obohaceny spisy pedagogickými a vzdělávacími. V roce 1922 je v kronice zaznamenána stížnost na nedostatečnou kapacitu kabinetu. „*Také kabinet nedostačuje, je pomůckami přímo přecpán, čímž tyto velice trpí.*“ (K2, 1891–1926)

„*Učební pomůcky vykazovaly k 1. 8. 1929 – 2425 kusů, během roku přibylo 44 kusů, takže celkový počet činil koncem školního roku 2 469 kusů. Žel že pro nedostatek místa nemohou být vhodněji umístěny.*“ (K3, 1926–1946, 1930). Následující rok měla škola ke stejnému datu 2 561 kusů pomůcek. Učebnicová sbírka v tomto období vykazovala 413 učebnic, 19 rýsoadel, 34 kreslicích prken, 88 map.

Městská spořitelna v Lysé věnovala ve školním roce 1930/31 85 žákům zdejší školy vkladní knížku se základním vkladem 1 Kč.

Po oddělení správy obou škol chlapeckých (proběhlo 1. září 1931), využívaly obě školy společný kabinet umístěný na severní straně v přízemí budovy. Dle inventárního deníku přibylo 37 čísel: obrazy, vycpaniny, školní pečeť.

Během 2. světové války

„*V prosinci 1939 proběhla revize učebnic a místa, která neodpovídala tehdejšímu státnímu zřízení, byla odstraněna, nejčastěji přelepením.*“ (Toto se týkalo hlavně článků o bývalém prezidentovi ČSR Edvardu Benešovi a článků o čsl. legiích. „*Veškeré učebnice byly prohlédnuty a závadná místa odstraněna. Dějepisné učebnice od Gebauerové – Jiráka – Reitlera byly odeslány zemské školní radě. Místo těchto učebnic byly zavedeny dějepisné učebnice od Mlčocha s vědomím a se svolením okresního školního úřadu.*“ (K3, 1926–1946, r. 1939) Na základě došlých seznamů zakázaných knih byla provedena také revize učebních pomůcek a žákovské i učitelské knihovny. Vyřazené knihy (o čsl. armádě a legionářích, o Edvardu Benešovi, včetně jeho spisů) byly svázány a zapečetěny. V roce 1942 byly

do kabinetu zařazeny mapy „*Grossedeutschland*“, Protektorátu a 5 obrazů pro vyučování němčiny.

Zakázané učební pomůcky, učebnice a knihy, které se během okupace nesměly používat, byly uloženy na půdě. Po válce byly opět vybaleny a zařazeny. „*Sbírky kabinetu a knihy, které za okupace musely být zapečetěny, byly opět vybaleny a zařazeny, ale přes nedostatek času nemohly být již řádně inventovány. Staré inventáře nejsou pro samé škrty k potřebě a pro nové není zatím tiskopisů.*“ (K3, 1931–1953, r. 1945) Na žádost správce školy dala místní školní rada do rozpočtu 2 000 Kč na zakoupení nového psacího stroje. Byl zakoupen nejnovější model přenosného psacího stroje Underwood universal od A. V. Gebertha v Plzni. Z dotace místní školní rady byl po válce pro (starou) školu opatřen nový rozhlasový přijímač za 5 440 Kč (továrny Tesla, značky Klasik).

6.2.6 Zajímavosti ze školních porad

Z jednání pedagogických porad lze vysledovat, co bylo učiteli v jednotlivých obdobích považováno za palčivý problém a kterými otázkami byli nuceni se zabývat. Pravidelně jednali o prospěchu, školní docházce a chování žáků, o probraném učivu, o pomůckách i vybavení školy. Změny ve společnosti i nové školské zákony je ale přiměly zabývat se také zaváděním a výukou nových předmětů, používáním na tu dobu nezvyklých moderních učebních pomůcek i změnou osnov. Debatovalo se o aktuálních problémech školy. Na počátku 20. století se na učitelských poradách objevují první zmínky o držení dozorů nad žáky, o pokrocích ve školním zdravotnictví a hygienických zásadách, sledoval se zdravotní stav žactva. Od roku 1925 lze z kronik vypožorovat, že během učitelských porad je kladen důraz na odbornost učitelů, učitelské porady se stávají více odbornými nejen klasifikačními. Ve 20. a 30. letech 20. století se na pedagogických poradách opakují stížnosti týkající se stavu školní budovy a nedostatku místností pro výuku. Začátkem třicátých let se v kronikách objevují první zmínky o požárním cvičení. V letech 1927–1929 školu zasáhly opakované krádeže, zloději způsobili peněžní i materiální škody, zároveň poškodili vybavení a majetek školy. Speciální opatření museli učitelé během porad přijmout po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava.

Do roku 1900

Dne 7. července 1886 hostila škola více než 80 pracovníků, učitelů a učitelek, kteří přijeli ze všech končin mladoboleslavského okresu, aby se účastnili schůze jednoty učitelské „*Komenský*“. Zasedání byli přítomni také lyský starosta pan Karel Velach spolu s místním „*školdozorcem*“ panem Antonínem Vodákem a další členové místní školní rady. Celá akce probíhala formou velmi poučných a dobře zpracovaných přednášek z oboru teorie a praxe.

Na základě žádosti lesní správy velkostatku povolila školní rada výnosem ze dne 18. června 1889, aby školní děti vypomáhaly při sbírání bource borového, z tohoto důvodu byl začátek vyučování posunut na sedmou hodinu ranní.

Ve školním roce 1893/94 „*vedle stálých předmětů poradních rokováno o: podrobné osnově a jednotném názvosloví tělocvičném, o postupu kresebném v jednotl. třídách, o podrobné osnově ze psaní, o vadách čítanek aj.*“ (K2, 1891–1926, s. 25)

Ve školním roce 1896/97 bylo mimo jiné jednáno o tématech praktických slohových cvičení ve škole měšťanské a „*kterak vyučovati písmu okrouhlému.*“

Školní rok 1897/98: Co se má učit ze zdravotnictví a z domácího hospodářství.

Školní rok 1899 /1900. Jednáno o novějších směrech vyučování přírodopisu. o návrhu na zavedení stejných učebních textů ve všech měšťanských školách zdejšího okresu. o školních „*dětech žebravých*“ a o získání polévek pro chudé žactvo. Pro nedostatek uhlí muselo být vyučování na škole od 6. 3. do 12. 3. 1900 přerušeno.

Na základě rozhodnutí zemské školní rady začaly školy vydávat rodičům či poručníkům dětí stěhujícím se do jiných obcí, obzvláště do Vídně či jiných větších měst, poslední „*školní zprávy*“.

Po roce 1900

Domácí porady probíhaly na obou školách pravidelně každý měsíc. Kronika zmiňuje také občasné okresní porady učitelstva škol měšťanských v Mladé Boleslavi.

Jednáno o tom, jak „*nabytí úhledného a rychlého rukopisu*“, o „*opatřování, rozhojňování a udržování pomůcek školních (všichni členové dle svých oborů)*“. „*Na škole*

obecné uvažováno v konferencích, zvláště co jest učiteli činiti, aby slabě nadaným a ve vývoji opožděným co nejvíce byl pomocen.“ (K2, 1891–1926, s. 25)

Okresní školní rada oznámila a vydala nařízení, že se před vánočními svátky ve dnech 22. a 23. prosince 1902 nebude vyučovat z důvodu, aby mohly být řádně vyčištěny třídy, totéž platilo i následující rok. Dále uvedla, „že *ponechávání žáků po škole jen pod náležitým dozorem jest povoleno*“. Ve zprávě se také píše, že v polední době v „čas nepohody“ má být dítkám poskytnuto rovněž přístřeší. V následujícím roce byly na poradách měšťanské školy probírány nové směry v kreslení, rozběhla diskuse nad využitím učebnic zpěvu pro měšťanské školy, sbírek přírodnin, výrobků a nových pomůcek k zeměpisnému vyučování. Na poradách školy obecné se projednával např. výklad nových fyzikálních učebních pomůcek, ukázka postupu při výuce tělocviku, možnosti boje škol proti tuberkulóze, úryvky z metodiky psaní a zjednodušení písmenných tvarů v 1. a ve 2. třídě.

Na učitelských poradách ve školním roce 1905/06 bylo referováno o různých pedagogických záležitostech, jako např. o učení jazyka českého, o moderním kreslení na obecné škole, o umělecké výchově a co pěstovat na školní zahradě. Byl čten nový školní a vyučovací řád, posudek o nové liturgice pro školy měšťanské a pokyny ze školního zdravotnictví. Bylo rozebíráno, jakou roli mají žakovské výstavy ve výchově a vzdělávání a probíraly se různé posudky na učebnice. Porady v dalších letech se hodně zabývaly pokroky ve školním zdravotnictví a základními hygienickými zásadami. V následujících letech je na pravidelných učitelských poradách nejčastěji debatováno o národním charakteru a o výživě dětí, dále jsou zmiňovány osnovy, spoření žactva a výživa dětí, přednášeno je i o školách rolnických.

Za 1. světové války

Během válečných let konaly se pravidelné měsíční porady, ale proběhlo i několik společných mimořádných porad. Na jedné takové společné prázdninové poradě v létě 1915 bylo dohodnuto, že dozor nad školní mládeží bude probíhat i během prázdnin. Jednou týdně se měly konat vycházky, tělocvičné hry a pochodová cvičení pro žáky. Projednávána byla zdravotní opatření proti šíření nakažlivých nemocí ve škole také sociální problematika: např. jaké nároky na zaopatření mají děti a vdovy po padlých vojínech. Jednáno bylo o vojenské

vlastenecké výchově. Žáci vypomáhali za dozoru učitelů při polních pracích, a to v průběhu školního roku, především okopávali a „dobyvali“ brambory, či vytrhávali plevel.

Kronika uvádí, že při vyhlášení částečné mobilizace 26. července 1914 nastoupil odborný učitel měšťanské školy Miloš Heide vojenskou službu v Mladé Boleslavi, začátkem září se účastnil bojů u Lvova a Grodku, kde byl při výbuchu granátu těžce zraněn, utrpěl poranění páteře a míchy. Po jedenáctiměsíční léčbě byl propuštěn z armády, jako válečný invalida neschopný další vojenské služby. Poté pokračoval v léčení, maje dovolenou od c. k. zemské školní rady do 15. února 1916. Do zaměstnání však nastoupil o měsíc dříve, aby se postupně zapracoval. Od 16. února začal vyučovat pravidelně. V tentýž den jako M. Heide nastoupil vojenskou službu v Jindřichově Hradci i učitel obecné školy Jan Míka. Podle oznámení c. k. okresního hejtmanství byl dne 27. srpna 1914 zajat.

Učitelský sbor měl v časech války za úkol dohlížet na školní mládež. „*Pro rodiny, jichž přednostové povolání do zbraně, zřízena učitelská poradní kancelář. Porady udílány dále po celý školní rok.*“ (K2, 1891–1926, r. 1914)

V období válečných let probíhaly na škole nejrozličnější sbírky. Během prvního válečného roku vybrali např. na Českou zemskou korunu žáci obecné školy K 17,82; žáci měšťanské školy K 65,21; na „Jedličkův ústav mrzáků“ K 25,59; na Červený kříž K 28,62; na místní sirotky po padlých vojínech 30 K, na sirotky po učitelích 20 K.

Dne 31. ledna 1917 nařídil předseda místní školní rady, že zbytek školního uhlí musí být vydán pekařům. Následkem toho došlo k přerušení výuky a z důvodu nedostatku paliva se nevyučovalo až do 22. března. Stejná situace nastala i následující rok, kdy došlo rovněž k přerušení výuky od 7. do 11. ledna z důvodu nedostatku topiva.

Období 1918–1939

Školní rok 1920/21 byl zahájen 1. září a hned na první učitelské poradě oznámil stávající ředitel Josef Bičík, že ze zdravotních důvodů požádá o dovolenou. Jeho zástupcem byl ustanoven nejstarší učitel František Blažej, který se správy školy ujal od 2. září. V tomto školním roce se konalo na měšťanské škole 11 porad a na občanské škole 10 porad. Mimořádné porady byly pro oba sbory společné. „*V poradách konány členy sborů přednášky,*

hovořeno o pozoruhodných zjevech v literatuře hlavně paedagogicko didaktické, probírány otázky školské.“ (K2, 1891–1926, r. 1921)

Ve školním roce 1920/21 přibývají stížnosti na velmi špatný technický stav školní budovy a nevyhovující prostorové kapacity. „*Hlavní závadou je budova, účelu svému ani počtem místností, ani zařízením nevyhovující.*“ (K2, 1891–1926, 1921) Některé třídy se musely stěhovat po budově školy „*čímž kázeň velmi trpí*“, jak se o této situaci zmiňuje kronika. Jiné třídy musely být kvůli nevyhovujícím podmínkám přesunuty úplně mimo budovu školy. Např. 1. třída občanské školy byla umístěna v prostorách staré klášterní budovy na zámku a 5. třída využívala prostory evangelické školy. Vyučování bylo pro nedostatek paliva přerušeno od 1. ledna do 10. února 1922. Nedostatek učebnic, psací i kreslicí materiál byl „*na závalu*“ vyučování. „*Výsledky uvolněné kázně za války – vzdor usilovné snaze celého sboru – těžce pociťovány.*“ (K2, 1891–1926, r. 1922)

Pro nedostatek školních místností a malý počet žáků a žákyň v 1. třídách obecných škol byla od 1. listopadu 1923 1. třída dívčí školy spojena s první třídou chlapecké školy, a tak vznikla smíšená třída při chlapecké škole (27 chlapců + 25 dívek).

Učitelské sbory obecné i měšťanské školy konaly ve školním roce 1923/24 podle potřeby buď pravidelné, nebo oddělené měsíční porady. Během nich bylo rozmlouváno o výchově žactva, o probíraném učivu a o časovém plánu školních záležitostí. Zvýšená pozornost byla věnována nově zavedeným předmětům – občanské nauce a ručním pracím chlapeckým. Po zavedení těchto předmětů se řešily mnohé problémy, jako např. nedostatek místa pro výuku, nedostatečné vybavení školy a málo pomůcek, přílišný počet žáků ve třídách a při náhlém zavedení těchto předmětů zároveň nepřipravenost učitelů. „*Uvažováno též o stavu a počtu dětí duševně úchylných ve zdejší škole obecné, o čemž také pan inspektor ve své inspekční zprávě se zmínil a doporučoval zřídit při zdejší škole pomocnou třídu. Získala by mládež s normálními schopnostmi i ona se slabými a práce byla snazší. Usneseno záležitost tuto míti na zřeteli.*“ (K2, 1891–1926, r. 1923) o této problematice bylo během učitelských porad jednáno opakovaně i s vedením ostatních okolních škol (v Litoli, Milovicích, Staré Lysé, Ostré, Stratově, Benátecké Vrutici). Učitelé nebyli proti novým předmětům, ale zdůrazňovali, že zejména žáci na vyšších stupních školy jsou přetěžováni, proto požadovali snížení počtu žáků ve třídě, úpravu učebnic, aby „*hověly praktickému životu*“, zkrácení vyučovacích hodin na 50 minut, vybavení školních dílen a poskytnutí

řádného vysokoškolského vzdělání pro učitele. Všechny tyto požadavky, které vzešly na poradách, byly zaslány okresní školní radě.

V letech 1924/25 lze z kronik vypožorovat, že během učitelských porad je kladen důraz na odbornost učitelů, učitelské porady mají být odborné nejen klasifikační. *„Učitelské porady osvobozené školy nabývají znenáhlu nového, odlišného rázu. Jsou významnou příležitostí, kdy si učitelé mohou odborně pohovořit o výsledcích své práce, a ovoci svého snažení. Stávají se současně posilou a vzpruhou k další činorodé práci a jedině jí dospěje škola jejího plnému rozkvětu.“* (K2, 1891–1926, r. 1925) Porady byly plné rozhovorů o nových pedagogických směrech, nechyběly odborné referáty z didaktických a metodických příruček. Jednotliví učitelé pedagogického sboru si po vzájemné dohodě hospitovali v hodinách, aby *„získali nových zkušeností, chuti a odvahy jíti modernějšími cestami“*.

Ve dvacátých letech 20. století (1924–1929) přibývají na poradách stížnosti učitelů na nedostatek školních místností. Jako nejvyšší nutnost je vnímána výstavba nové školní budovy. Děti z populačně silných poválečných ročníků začínaly plnit povinnou školní docházku. Situace dospěla tak daleko, že v září 1932 scházelo v obci celkem 15 tříd.

Každý měsíc se konaly porady řádné a čtvrtletně klasifikační. Byly při nich probírány běžné a důležité záležitosti školy, organizační otázky, bylo referováno o vědeckých přednáškách univerzitních profesorů.

V zimě roku 1927 kronika zmiňuje ataky zlodějů, kteří řádili ve městě a vylámali na městském úřadě hasákem nedobytnou pokladnu, ze které odcizili 7 000 Kč. Krádeže se však nevyhnuly ani škole. *„Znamý školský zloděj Doležal vloupal se 18. května do ředitelny, sborovny, kabinetu a I. roč. m. šk. Uloupil na hotovosti 40 Kč, krabičku per živn. šk. pokr., fotogr. přístroj, koll. Macounovi 4 nedovázané knihy v ceně 90 Kč, překroutiv četné zámky u skříní.“* (K3, 1926–1946, r. 1927) Koncem následujícího školního roku se v noci 13. června vloupal do školy zloděj, *„zlákán patrně nadějí, že vezme peníze, které si žáci přinesli na výlety“*, který násilím vypáčil všechny skříně. Odcizil pouze 25 Kč, vypátrán nebyl. O rok později kronika opět zmiňuje krádež v ředitelně. *„Dne 9. března 1929 byla naše ředitelna opět vyloupena. Zloděj vnikl přízemní třídou dívčí školy, vypáčil dveře u ředitelny šk. chlap., a odnesl psací stroj značky, Corona' v ceně 2 135 K a drobnohled, který se skříňkou snesl do dívčí třídy v přízemí, tam ji otevřel a vzal z ní pouze stativ. Na stativ ten bylo mu půjčeno pouze 500 Kč. Z toho případu je zřejmo, že by měli býti úředníci opatrnější při půjčování na takové věci.“* (K3, 1926–1946, r. 1929)

„Školní rok 1930/31 začal 1. září 1930, ale se skutečným vyučováním započato až 8. září 1930, protože budova školní byla do 28. srpna se svolením okresního úřadu zabrána vojenským velitelstvím a teprve po odchodu vojska mohla být řádně vyčištěna.“ (K3, 1926–1946, r. 1930)

Z učitelských konferencí se ve školním roce 1931/32 konalo na obecné škole chlapecké 11 řádných měsíčních klasifikačních porad a 1 mimořádná porada. Začátkem třicátých let se v kronikách objevují první zmínky o cvičném požárním poplachu, tehdy označovaném jako „požární zkoušky“.

Během zápisu do 1. ročníku měšťanské školy se na školní rok 1932/1933 přihlásilo 136 žáků, bylo tedy potřeba zřídit při 1. ročníku pobočku. Protože venkovské žactvo tvořilo z tohoto počtu 66 žáků, tedy téměř 50 %, usnesla se místní školní rada odmítnout všechny žáky z obcí vzdálených přes 4 km. Toto rozhodnutí vyvolalo vlnu nevole mezi rodiči. Na pozdější srpnové schůzi bylo dohodnuto, že dotčené obce budou za děti platit školné 250 Kč. Později bylo rozhodnuto o snížení požadované částky školného, pro obec Litol na 100 Kč, a ostatní obce na 175 Kč. *„Tímto usnesením uvolnila se opět cesta dětem venkovským do zdejší měšťanské školy ovšem za mimořádných obětí hmotných.“ (K3, 1926–1946, r. 1932)* Po stanovení školného klesl počet žáků v 1. ročníku měšťanské školy na 126, byla proto zřízena pobočka a na každý 1. ročník připadlo 63 žáků, na tu dobu tedy nezákonný počet dětí. Debaty a vyjednávání na toto téma nikam nevedly. Jak uvádí kronika, trvaly tím po celý školní rok protizákonné poměry, vzhledem k tomu, že ve třídě 1. A, kde bylo místo pro 48 žáků, jich bylo umístěno 60. *„Žáci při psaní po celý rok (jaz. vyuč., počty, měřictví) stáli u oken a psali do sešitu na okenních polštářích, za katedrou pro učitele, kolem stupně a u skříňky pro potřeby školské. Při krasopise se střídalo po čtvrthodinách 12 žáků, neboť v lavicích nebylo pro ně místa. Žáci nemohli za tohoto stavu provádět rysů na kreslicí desce a s příložíkem, ale pracovali pouze s tužkou do sešitů. ... Tím předepsaného cíle jak v rýsování, tak i v kreslení nemohlo býti dosaženo a škody pro žactvo – budoucí národ – byly nesporné.“ (K3, 1926–1946, r. 1933)*

Ze strany města se jevila výše popsaná situace ohledně nedostatku učeben jako neřešená, a proto zemská školní rada v Praze rozhodla o uzavření měšťanské školy chlapecké i dívčí v Lysé od 1. září 1933 počínaje prvními ročníky, aby místnosti pro ně určené mohly být použity pro třídy škol obecných, které byly výkladem zákona upřednostněny, *„když vzhledem k ustanovení § 5 zákona z 19. února 1870, č. 22 z. z. nelze měšťanské školy*

v *Lysé n. L. považovati za nezbytně nutné.*“ (K3, 1926–1946, r. 1933) Toto rozhodnutí zemské školní rady vyvolalo u zástupců samosprávy potřebnou aktivitu. V jejím důsledku mohl být první ročník měšťanské školy za daných podmínek otevřen.

„Výnosem ministerstva školství a nár. osvěty ze dne 13. srpna 1935, čís. 129.991/34-I. bylo stanoveno, že chování a prospěch žactva se třídí vždy před ukončením každého pololetí a že se vysvědčení vydávají koncem každého pololetí. Čtvrtletní třídění tudíž odpadá. Na vysvědčení slovo mravy nahradí se slovem chování. Pilnost se neklasifikuje.“ (K3, 1926–1946, r. 1935)

Od 1. prosince 1937 byly zavedeny podle nového školního řádu padesátiminutové vyučovací hodiny. *„1. 12. 37 byly zavedeny nové přestávky v době vyučovací dle nového škol. řádu. Hodiny jsou 50minutové, potom 10 min. přestávka. Po 3. hod je 20 min. odpočinek.“* (K3, 1931–1953, s. 152) Od 1. pololetí školního roku 1938/39 jsou dávány jen tři stupně z chování.

Vzhledem k uzavření českých škol v pohraničí ztratilo mnoho tamních učitelů pracovní místo. Proto bylo vydáno nařízení *„o pensionování vdaných učitelek od určitého existenčního minima“* a učitelek od 55 let věku. Několik učitelů školy bylo tímto výnosem postiženo. *„Od počátku měs. října bylo tisíce učitelů z pohraničí, ze škol státních i veřejných, bez místa. Evakuace mnohých míst byla náhlá a nepředvídaná a mnoho učitelů zanechalo na místě svá bytová zařízení a opustilo svá působiště s holýma rukama. Učitelé z pohraničí byli dáni ministerstvem k dispozici zem. školním radám, které pak přidělovaly učitele okresním školním výborům.“* (K3, 1926–1946, r. 1938)

Za 2. světové války

Během okupace byla zapečetěna stávající rozepsaná kronika. Zapečetění školních kronik trvalo od 1. 9. 1940 až do 5. 5. 1945. V mezidobí byla podle nařízení protektorátního ministerstva školství založena nová protektorátní kronika. Po válce zápisy opět pokračují v kronice původní.

Jak lze vyčíst z kroniky, učitelé byli nuceni během okupace řešit zvýšenou hodinovou dotaci výuky německého jazyka. Vyučující museli navštěvovat německé kurzy a skládat zkoušku z němčiny. Kdo při zkoušce neuspěl, byl *„finančně zkrácen“*, musel ji opakovat

a hrozilo mu propuštění. Pro české dějiny nebylo po celou dobu válečnou v české škole místo, učitelé byli přeškolení na „*nový český dějepis v duchu německém*“. Při výuce zeměpisu se vyučovala jen „*Hitlerova říše*“. Konference měly být vedeny v němčině, což se ovšem nedělo. „*Výnosem min. šk. a n. osv. ze dne 27. července 1939 č. 98.000 – i byly od počátku letošního roku zavedeny nové učebné osnovy na obecných a měšťanských školách. Zvýšen byl počet vyučovacích hodin němčiny na 4 hod. týdně, tělesné výchovy rovněž na 4 hod. týdně, do všech tříd byl zaveden zpěv a počet týdenních vyučovacích hodin se zvýšil na 34 h, vyučovací hodiny jsou po 45 minutách.*“ (K3, 1926–1946, r. 1939) Sbory škol v Lysé opakovaně nabádaly žáky k opatrnosti a zasílaly upozornění k obezřetnosti taktéž rodičům žáků. „*Vážení rodičové, učitelské sbory a rodičovská sdružení obracejí se na Vás opět s naléhavou žádostí o spolupráci v nabádání Vašich dětí, aby se vyvarovaly všech nepředložených přestupků vůči členům říšské branné moci, německým občanům a německé mládeži (posměchu, spílání, posunkům, úmyslného vrážení ap.). Školy byly upozorněny nadřízenými úřady, kdyby nebyla zjednána náprava, že zakročí bezpečnostní orgány, popřípadě německé úřady učiní samy rázná opatření, Upozorňujeme Vás na to a zdůrazňujeme, že by tato opatření postihla především Vaše děti i Vás.*“ (K3, 1926–1946, r. 1939) Jednalo se také o blanketech školních zpráv. „*11 dní před pololetím došel přísný zákaz použití školních zpráv, na nichž byla sice přeškrtnuta ‚Československá republika‘ a nahrazena slovy ‚Protektorát Čechy a Morava‘, ale v podtisku byl znak bývalé republiky. Kdyby nemohly býti včas opatřeny blankety nové s podtištěným znakem Protektorátu, bylo by vydání zpráv odložiti na dobu pozdější! Pro zdejší školu byly nové blankety od Školního (dříve Státního) nakladatelství včas opatřeny.*“ (K4, 1931–1953, s. 184) Dle nařízení ministerstva školství a národní osvěty z 5. 5. 1939 bylo při každé škole zřízeno rodičovské sdružení. Povinná němčina byla na obecné škole zavedena 29. ledna 1941. Pro žáky 3. tříd – po 3 hodinách týdně. Od 2. pololetí 1942 byla němčina vyučována už od 1. ročníku, a sice v 1. a ve 2. třídě po 4 hodinách týdně, od 3. třídy po 7 hodinách týdně.

V období po skončení 2. světové války cítili pedagogové potřebu dohnat ve výuce pětileté období výukové cenzury a snažili se vrátit do výuky témata, která byla zakázána. Dne 14. května 1945 byli svoláni do školní budovy žáci, kde jim bylo po úvodním proslovu vyloženo, „*proč se musí nyní více učit – zvláště dějepisu – učiteli každého národa. Neslyšeli 5 let ničeho ze slavných dějin svého národa.*“ (K3, 1926–1946, r. 1945)

II Praktická část

7 Projekt

Praktická část diplomové práce obsahuje čtyřhodinový projekt – „*Stará škola za mlada*“ (Pro školu Bedřicha Hrozného se v Lysé vžil název stará škola). Tento projekt vycházel z poznatků o historii školy zpracovaných v kapitole (3.4.1) a byl zrealizován na Základní škole Bedřicha Hrozného v Lysé nad Labem dne 23. března 2017 v 5. ročníku. Projektu se účastnilo celkem 27 žáků. Jako cílovou skupinu si autorka vybrala žáky z 5. ročníku, protože ti mají svou kmenovou učebnu v budově školy Bedřicha Hrozného, ačkoli zbývající třídy 1. stupně jsou umístěny v budově Masarykovy školy.

Metoda práce v praktické části

Projekt

Z časového hlediska je projekt možné realizovat jako projekt krátkodobý nebo projekt dlouhodobý (od několika hodin, dnů, týdnů i měsíců, taktéž jako projekt celoroční). Projektové vyučování zahrnuje teoretické i praktické činnosti směřující ke konečnému výstupu, jedná se o vyučovací metodu. „*Nejdůležitější podmínkou projektového vyučování je vnitřní motivace žáka, touha vyřešit daný problém a dovršit projekt až do fáze konečného produktu.*“ (Tomková, Kašová, Dvořáková, 2009, s. 15)

Příprava a realizace projektu

Název projektu: Stará škola za mlada

Místo realizace: ZŠ B. Hrozného v Lysé nad Labem

Ročník: Žáci 5. ročníku (celkem 27 žáků)

Časová dotace: Jedno společné setkání (čtyři vyučovací hodiny)

Cíle projektu:

- Prohloubení vztahu žáků k jejich škole
- Seznámení se zajímavými momenty z historie školy
- Přes nové poznání historie školy rozvinout u žáků pozitivní vztah k této instituci

Způsob ověření splnění cíle

- Na začátku projektu diskuse týkající se povědomí žáků o jejich škole
- Na konci projektu rozprava o tom, co se žáci dozvěděli nového a co je zaujalo

Vzdělávací oblasti:

- Jazyk a jazyková komunikace (prezentování vlastního názoru a postoje ke škole)
- Člověk a jeho svět (srovnávání minulosti s přítomností, návštěva archivu, prohlídka archiválií)
- Umění a kultura (návštěva archivu sídlícího v historické budově bývalého kláštera, vlastní výstup – tvorba leporela a prezentace získaného poznání)

Průřezová témata:

Osobnostní a sociální výchova – reflektuje osobnost žáka a jeho individualitu, rozvíjí základní dovednosti vhodné komunikace a spolupráce, přispívá k utváření dobrých vztahů mezi žáky, uvědomění si vlastního názoru, obhájení vlastního postoje a zároveň budování respektu k názoru druhých.

Multikulturní výchova – seznamuje s různými kulturními tradicemi a hodnotami, rozvíjí a posiluje vlastní kulturní identitu jednotlivce i skupiny.

Klíčové kompetence:**Kompetence k učení**

Žák:

- Operuje s obecně užívanými termíny z vlastivědy, uvádí věci do souvislostí, propojuje do širších celků poznatky z různých vzdělávacích oblastí.
- Projevuje ochotu věnovat se dalšímu studiu.
- Vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě.

Kompetence k řešení problémů

Žák:

- Vyhledá informace vhodné k řešení problému.

Kompetence komunikativní

Žák:

- Formuje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v ústním projevu.
- Naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhazuje svůj názor a vhodně argumentuje.

Kompetence sociální a personální

Žák:

- Přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.

Kompetence občanské

Žák:

- Respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí.
- Respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní a historické dědictví.

Kompetence pracovní

Žák:

- Využívá znalosti a zkušenosti získané v jednotlivých oblastech v zájmu vlastního rozvoje.

Rozvržení projektu:

1. vyučovací hodina – Naše škola – pátrání
2. vyučovací hodina – Historie školy
3. vyučovací hodina – Návštěva archivu
4. vyučovací hodina – Výroba leporela

Metody práce v projektu:

- Projektová výuka – řešení úkolů (poznávání historie školy)
- Názorně demonstrační pomůcky – fotografie (dobové fotografie školy, fotografie školních tříd a fotografie žáků s učiteli z různého období), pamětní knihy, kroniky, školní pomůcky (úryvky ze slabikářů, početnice, ocelové perko, rákoska, ukazovátko)
- Metody slovní – monolog, dialog (práce s kronikami a jinými materiály)
- Exkurze – archiv, seznámení s prostředím a s uloženými archiváliemi
- Práce s textem – práce s dochovanými písemnými materiály jak v archivu, tak i ve zdejší škole

Produkt:

Výsledným produktem byla skupinová tvorba leporela.

Pomůcky:

- Kopie úryvků ze slabikářů (Slabikář pro školy obecné – Frumar, A., Jursa, J. 1914, Nový slabikář a čítanka pro první školní rok – Jursa, J. 1932, Početnice – Kozák a Roček 1931)
- Vývoj české předlohy školního písma mezi lety 1849–1954
- Školní řád z 19. století
- Fotografické ukázky dobových učeben
- Archiv – školní kroniky a pamětní knihy 1878–1977, třídní knihy, třídní výkaz, pamětní listiny, dobové fotografie školy, žáků a učitelů
- Tvorba leporela – papírové čtvrtky, husí brko, inkoust

7.1 Průběh projektu

Před zahájením projektu děti dostaly za úkol zjistit, kdo z rodiny chodil do stejné školy jako ony. Pokud některý příbuzný navštěvoval zdejší školu, měly se přeptat na jeho vzpomínky či případné zážitky, nechat si vyprávět, jaké to tehdy ve škole bylo.

1. hodina

Dětem bylo vysvětleno, co se od nich očekává, byly jim položeny otázky k zamyšlení.

- Co vím nebo co jsem zjistil o své škole?
- Navštěvoval školu někdo z mých příbuzných?, Co mi o škole vyprávěl?
- Mám nějakou představu o škole, do které chodily naše prababičky?
- Kde budu pátrat, když se chci dozvědět víc?

Většina dětí o škole a její historii nic nevěděla. Některé doma zjistily, že do stejné školy chodil jeden z rodičů či jiný příbuzný. Na otázku, kde by pátraly, kdyby se chtěly dozvědět více informací z minulosti školy, děti odpovídaly: „*Zeptal bych se rodičů.*“, „*Hledala bych na internetu.*“, „*Zjišťoval bych informace v knihovně a v knihách.*“

Děti téma společné práce od počátku zaujalo, vzájemně kooperovaly a spontánně plnily zadané úkoly.

Autorka projektu dětem sdělila, že prošla školu, pátrala a hledala něco, co by souviselo s historií školy, a že na půdě školy našla starý kufr s předměty, které souvisejí s minulostí školy. Děti měly možnost prohlédnout si a prozkoumat jeho obsah. Objevily staré fotografie školy, fotografie žáků s učiteli, starou početnici, slabikář, ukazovátka, rákosku, kovové pero s násadkou, školní pravidla a pamětní list. Nad nalezenými předměty se vyvolala diskuse. „*Co je to?*“, „*K čemu se to používalo?*“ Autorka dětem vyprávěla, že stejné otázky si kladla při objevení tohoto kufru i ona. Postupně vznikla rozprava i nad nalezenými fotografiemi. Děti na základě otázek srovnávaly, jak vypadala školní třída za našich prababiček a jak vypadají učebny dnes. Z fotografií vypožadovaly oblečení, které se dříve nosilo. Velice je zaujala školní pravidla.

2. hodina

Autorka projektu děti stručně seznámila se vznikem a s historií školní budovy, děti se dozvěděly, že ve stěně jejich přízemní učebny je zazděn základní kámen, do jehož vytesaného otvoru byla vložena cínová krabice, která obsahuje tiskopisy a materiály z doby vzniku školy. Děti zjistily, jak vypadala škola v době svého založení. Z fotografií vypožadovaly, jak byly vybaveny a zařízeny školní třídy i jak vypadaly školní pomůcky. Všimly si např., „*že ve třídě byla kamna*“, „*na zdi visel kříž*“, „*školáci měli tehdy počítadlo a dřevěný penál*“, „*třída nebyla moc vyzdobená*“, „*lavice byly celé dřevěné*“. Z autorčina vyprávění se děti dále dozvěděly následující fakta:

- Do třídy nebyla zavedena voda a tehdejší děti se myly v lavoru.
- Nebyla školní jídelna a na oběd se chodívalo domů.
- Vyučování bylo i v sobotu.
- Používaly se jiné psací potřeby – ocelové pero nasunuté v násadce se namáčelo do kalamáře s inkoustem.
- Školní pomůcky byly vzácné, pocházely z darů a mnohdy si je učitelé vytvářeli sami.
- Výlety se pořádaly jen výjimečně a zpočátku se konaly až po vyučování.
- Ve třídě býval větší počet žáků a také vyučovací hodina trvala déle než dnes.
- Chlapci chodili do školy chlapecké a dívky do školy dívčí.
- Školní rok byl zahajován a rovněž ukončován v kostele nikoli ve škole.

Dětem byly rozdány nakopírované texty ze „*Slabikáře pro školy obecné (1914)*“ a z „*Nového slabikáře a čítanky pro první školní rok (1932)*“. Děti postupně četly text a všímaly si různých odlišností v jazyce a ve slovosledu tehdejších čítanek. Zaujala je taktéž neznámá slova, která vymizela z dnešního slovníku běžné populace (*všickni, ručky, snídaničko, žačky*). Byla jim vysvětlena neznámá slova, jako např. *fara, fůra, šafář*. Zaujalo je taktéž, že některá slova jsou ve větách poskládána jinak, než je tomu dnes – „*Václav sousedův také.*“, „*Ona je nemocna.*“, „*Učila se čísti.*“ Děti si všímaly také ilustrací k textům.

3. hodina

Během 3. vyučovací hodiny proběhla návštěva Státního okresního archivu Nymburk, se sídlem v Lysé nad Labem, který se nachází v budově bývalého augustiniánského kláštera. Komentovanou prohlídku vedl pan Mgr. Igor Votoupal. Děti byly seznámeny s prostředím v archivu, jeho historií a s uloženými archiváliemi. Bylo jim vysvětleno, k čemu archiv slouží, kdo je to badatel a co jsou to archiválie a badatelná. Děti se zajímaly např. o to, „*proč je archiv zrovna v této budově?*“ Zjistily, že nejdříve se musí každý žadatel zapsat do badatelského listu, tím se stává badatelem a je mu následně umožněno nahlédnout do požadovaných listin. V archivu bylo dětem umožněno nahlédnout do školních kronik a pamětních knih (1878–1977), třídních výkazů, pamětních listin, dobových fotografií školy, fotografií žáků a učitelů (viz Příloha 22 Návštěva archivu v Lysé nad Labem). V archivu měly děti možnost nahlédnout i do dalších historických pramenů a listin týkajících se samotného města. Při prohlížení pamětních knih děti zaujalo „*to zajímavé*“ písmo, kterým dříve lidé psali. Některé děti se snažily text samy přečíst a nedařilo se jim to. Psaný text byl pro ně

nesrozumitelný, některá písmena nebyly děti schopné vůbec rozpoznat a určit. Děti zjistily, že slova jsou ve větách poskládána trochu jinak a že některá písmena se dříve psala odlišně.

Na závěr měly děti možnost nahlédnout do prostorů, ve kterých jsou veškeré archiválie uloženy a pro badatele nejsou zpřístupněny. Návštěva archivu děti zaujala a velmi se jim líbila.

4. hodina

Tvorba leporela

Děti byly rozděleny do sedmi skupin po čtyřech žácích, z toho jedna skupina po třech žácích. Autorka s dětmi společně shrnula návštěvu archivu a dětem byl dán prostor vyjádřit se k nabytým informacím. „*Co je zaujalo?*“, „*Jaké nové poznatky se dozvěděly?*“ Byla jim rozdána tabulka Vývoje české předlohy školního písma mezi lety 1849–1954, podle které si děti vyzkoušely psát písmena kovovým perem namáčeným do inkoustu.

Děti měly za úkol vyrobit ve skupinách šestistranné leporelo.

Leporelo mělo obsahovat:

- Název školy
- Vlepené fotografie původní budovy školy, fotografii boční přístavby a nově vystavěné školní budovy, včetně dat výstavby jednotlivých budov.
- Půdorys školy s rozlišením chlapecké a dívčí části budovy.
- Ukázku písma vytvořenou podle předlohy starého školního písma pomocí kovového pera a inkoustu.
- Zhodnocení toho, co jsem o své škole věděl před projektem a co vím nyní.
- Časovou osu

Autorka měla pro děti předem připravené a nakopírované materiály k této činnosti (fotografie školní budovy v různém období a náčrt půdorysu školy).

V závěru hodiny proběhlo hodnocení jednotlivých aktivit v průběhu projektu a děti měly možnost vyjádřit se k tomu, co je zaujalo či překvapilo a co se o své škole dozvěděly nového.

7.2 Závěrečné hodnocení projektu

Projekt „*Stará škola za mlada*“ proběhl jako jednodenní projekt na Základní škole Bedřicha Hrozného v Lysé nad Labem dne 23. března 2017 v 5. ročníku. Projektu se účastnilo celkem 27 žáků.

Stanovené cíle pro tento projekt byly splněny. Děti se seznámily s historií školy od jejího založení v jiné budově, s přístavbou nového křídla školy i s výstavbou nové školní budovy. Z vyprávění poznaly zajímavé momenty ze života školy. Návštěva archivu jim umožnila nejen poznat blíže zajímavé prostory bývalého kláštera, ale žáci měli možnost nahlédnout i do kronik a dalších zajímavých archivních materiálů. Z počáteční diskuse a ze závěrečného hodnocení projektu s žáky je možné spatřit přínos v tom směru, že projekt měl pozitivní dopad v obohacení dětí novými poznatky. Z jednotlivých výpovědí bylo cítit, že žáky téma vývoje školy celkově nejen velmi zaujalo, ale že se dozvěděli i mnoho zajímavých informací. Pozitivně hodnotili také návštěvu archivu.

Autorka si je vědoma toho, že projekt by mohl být při větší časové dotaci určitě rozšířen o další aktivity nejen proto, že téma týkající se historie této školy je velmi obsáhlé, ale i proto, že práce děti zaujala. Vzhledem k tomu, že autorka v současné době neučí, nebylo možné projekt realizovat ve větším časovém rozsahu, jež by mohl přinést vyšší kvalitu. Z tohoto důvodu je proto rozhodnuta, po návratu do školství toto téma znovu otevřít a realizovat ve formě dlouhodobějšího projektu. Minimální časová dotace by v případě takového projektu byla alespoň deset vyučovacích hodin rozdělených do pěti dní, během nichž by děti mohly průběžně dostávat úkoly předem. Navýšením časové dotace by vznikl prostor pro širší propojování získaných informací a pro další aktivity, týkající se např. pátrání po obci s plánkem školy, do něhož by děti mohly zakreslit nejbližší okolí školy, ulice a cesty, po kterých žáci do školy chodili. Změnou časové dotace by bylo možné nechat děti více samostatně analyzovat. Přínosem by jistě bylo také setkání a diskuze s pamětníkem či pamětníky, kteří by svým vyprávěním a autentickými zkušenostmi mohli děti také velmi obohatit a zodpovědět jejich případné otázky. Projekt by se nechal rozšířit na závěr o návštěvu nedalekého skanzenu v Přerově nad Labem, kde je součástí expozice i stará škola s dobovým inventářem. V této škole se skutečně vyučovalo. Vzniká zde široký prostor pro další budoucí využití této práce při výuce a výchovně-vzdělávacích činnostech s dětmi.

8 Závěr práce

Cílem práce a celého bádání bylo zmapovat souvislý historický vývoj první školy v Lysé nad Labem. Školy, která se může pochlubit letitou a bohatou tradicí a od svého vzniku je také významnou součástí města, je propojena s jeho životem i historií. Školu tvořili lidé, za jejím vznikem stojí mnoho úsilí a během let jí prošlo mnoho generací. Učitelé se v průběhu dějin potýkali i opakovaně s nejrůznějšími obtížemi, tak jak je školství přináší. O škole se dochovaly cenné historické prameny, vývoj školy je velmi pečlivě zaznamenán v dobových kronikách, přičemž se dochovaly i školní kroniky z období 2. světové války, což bývá vzácné. Škola procházela během svého vývoje různými fázemi (viz kapitola 3.4.1) a zažila příznivá období i bohatý kulturní život, který lze vyvozovat z četnosti nejrůznějších akcí a aktivit školy (viz kapitoly 3.5.1, 3.5.2). Školní budova byla postupně modernizována (viz kapitola 3.5.4) a vybavována výukovými pomůckami (viz kapitola 3.5.5). Škola zažila ale i temné časy. Díky neustále se zvyšujícímu počtu žáků bojovala s následným nedostatkem učeben a přeplněností tříd, z důvodu šíření epidemií došlo také několikrát k uzavření školní budovy (viz kapitola 3.5.3) a pozastavení vyučování. Město se postupně rozrůstalo a nabídka práce pro místní obyvatele, převážně v zemědělské oblasti, zajišťovala stálost obyvatelstva a zachovávání kulturních tradic města i místní školy.

Ze životních příběhů významných lyských rodáků a z pátrání po historii školy a města vyplynulo, jak je učitelské poslání důležité a jak učitel může svým přístupem a motivací pozitivně ovlivňovat žáky a nasměrovat je za poznáním (viz kapitola 3.2.4).

Práce je historické povahy, proto při její tvorbě autorka užívala historické metody, především analýzu pramenů. Stěžejním pramenem se staly kroniky a pamětní knihy, které ve svém depozitáři uchovává Státní okresní archiv Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem. Vzhledem k četnosti dochovaných materiálů a ke skutečnosti, že o historii školy Bedřicha Hrozného bylo dosud sepsáno celkem 17 kronik, báda autorka převážně v kronikách chlapeckých škol, a to do roku 1945. Práce se tedy věnuje podrobněji konkrétnímu období školy v letech 1878 – 1945. Toto téma není zdaleka vyčerpáno a díky velikému množství dochovaných materiálů vzniká prostor pro další nová bádání, týkající se zajímavých momentů z historie školy.

Autorku vedl k výběru tématu diplomové práce osobní vztah ke škole v této obci, kde několik let sama působila, dále zájem o její historii a tradice. Téma práce bylo velice zajímavé

a pro autorku obohacující, přesto však musela překonávat nejrůznější počáteční badatelské obtíže spojené s rozsáhlostí a množstvím pramenů, zorientováním se v nich i dohledáváním některých dalších materiálů a informací. Usilovné studium textů umožnilo porozumění a pochopení souvislostí v dobovém kontextu a skrze historii se více identifikovat s danou institucí, městem a některými konkrétními historickými událostmi. Minulost školy i zkoumání vývoje českého školství pomohly autorce této práce lépe porozumět současnému stavu a situaci ve školském systému.

Práce tohoto charakteru dokládá význam a důležitost lyské školy pro místní obyvatele i pro samotnou obec, což je výrazně patrné z konkrétních historických materiálů a školních kronik. Během zpracovávání historických materiálů získala autorka znalosti a množství zajímavých postřehů, které se rozhodla zprostředkovat dětem během jednodenního projektu s cílem upevnit jejich vztah ke škole a vyvolat zájem o její minulost. Právě činnosti zaměřené na práci s historií školy mohou dětem pomoci při upevňování tohoto vzájemného vztahu. Nepřenosným zážitkem bylo pro autorku nejen samotné bádání v historických materiálech a pročítání konkrétních rukopisů a autentických dobových výpovědí z kronik, ale poté i možnost podělit se o získané zajímavé informace s dětmi ve škole.

Cíl diplomové práce byl splněn, ta může sloužit potřebám školy např. jako východisko pro další projekty, které mohou pomoci dětem k identifikaci s místem jejich života a k pochopení důležitých souvislostí z historie města.

9 Seznam použitých zdrojů

ANDERLOVÁ, J. *Region Nymburk – Města a obce*. Poděbrady: Tiskárna Mánesova 630/II, 2001.

BORSKÝ, F. *Lysá nad Labem*. Praha: Naše vojsko n. p., 1982.

ČORNEJ, P., POKORNÝ, J. *Dějiny českých zemí do roku 2000 ve zkratce*. Praha: Práh, 2000. ISBN 80-7252-026-1.

DVOŘÁK, A. *Rudolf Jedlička: samaritán v bílém plášti: ze života a díla zakladatele Jedličkova ústavu*. Brno: Barrister & Principal, 2013. ISBN 978-80-7485-004-2.

FORST, F. *Okres Nymburk*. Praha: KNV, 1958.

FRUMAR, A., JURSA, J. *Slabikář pro školy obecné*. Praha: C. k. školní knihosklad, 1914.

GEISS, I. *Dějiny světa v souvislostech*. Praha: I. Železný, 1999. Malá moderní encyklopedie (Ivo Železný). ISBN 80-240-0453-4.

HROCH, M. *Úvod do studia dějepisu: celostátní vysokoškolská učebnice pro studenty pedagogických a filozofických fakult studijního oboru učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů – dějepis*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985.

CHMELOVÁ, B. *Příběhy, pověsti a historie města Lysá nad Labem*. Lysá n. L.: ALPY, 1999. ISBN 80-85613-93-X

JURSA, J. *Nový slabikář a čítanka pro první školní rok*. Praha: Státní nakladatelství, 1932.

KASPER, T., KASPEROVÁ, D. *Dějiny pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-802-4724-294.

KOPECKÝ, R. *Bedřich Hrozný: život a dílo*. Brandýs nad Labem: Dar Ibn Rushd, 2011. ISBN 978-80-86149-74-5.

MORKES, F. Proměny povinné školní docházky. *Učitelské noviny*, 2010, č. 33, s. 16-17.

OTRUBA, F. *Paměti města Lysé n. L.* Jihlava: družstvo Ekon, 1997.

PLAVEC, M. *Poslední rok války na Nymbursku*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2005. ISBN 80-7325-061-6.

SKALKOVÁ, J. *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983.

SPILKOVÁ, V. *Proměny primárního vzdělávání v ČR*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 311 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-717-8942-9.

ŠTVERÁK, V. *Stručné dějiny pedagogiky*. Praha: SPN, 1988. ISBN 14-680-88.

TOMKOVÁ, A., KAŠOVÁ, J., DVOŘÁKOVÁ, M. *Učíme v projektech*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, 173 s. ISBN 978-807-3675-271.

VÁCHA, P., STEGBAUER, J. *Poděbrady město mého srdce*. Praha: Ostrov, 2006. ISBN 80-86289-48-6.

VÁŇOVÁ, R. *Vývoj počátečního školství v českých zemích*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986.

VOJÁČEK, P. J. *Lysá nad Labem: grunty, domky a jejich majitelé*. Praha: V Neubert a synové, 1936.

Rámcový vzdělávací program základního vzdělávání: MŠMT Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 1916.

Internetové odkazy

Charakteristika okresu Nymburk [online]. [cit. 2017-03-13].

Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xs/charakteristika_okresu_nymburk

ZŠ J. A. Komenského [online]. [cit. 2017-04-15].

Dostupné z: http://www.zsjaklysa.cz/index.php?page=zakladni_informace_o_skole

Prameny

Kroniky školy – fond č. 2124 Základní škola Bedřicha Hrozného Lysá nad Labem, uloženy v SOkA Nymburk.

Památní kniha obecné školy v Nové Lysé – Založena za říd. učitele Jos. Wollmanna v r. 1878 (1878–1905) /v práci označeno K1

Kronika obecné a měšťanské školy pro hochy v Nové Lysé (1891–1926) /v práci označeno K2

Pamětní kniha měšťanské a obecné školy chlapecké v Lysé n. L. – Otevření Masarykovy měšťanské školy chlapecké 1936 (1926–1946) /v práci označeno K3

Kronika obecné školy chlapecké v Lysé nad Labem (1931–1953) /v práci označeno K4

Obecná škola chlapecká v Lysé n. L. – Školní kronika (1940–1945) /v práci označeno K5

Obecná a měšťanská škola dívčí (1906–1935) /v práci označeno K13

Pamětní kniha Měšťanské školy dívčí v Lysé nad Labem (1935–1950) /v práci označeno K14

Obecná škola dívčí (1931–1953) /v práci označeno K16

10 Seznam příloh

Příloha 1 – Pamětní deska profesora Dr. Rudolfa Jedličky

Příloha 2 – Evangelická škola

Příloha 3 – Stará škola (původní budova)

Příloha 4 – Stará škola (nová školní budova)

Příloha 5 – Stará škola 2017

Příloha 6 – Pamětní list 2001

Příloha 7 – Masarykova škola 1936

Příloha 8 – Masarykova škola 2017

Příloha 9 – Jmenný seznam prvních učitelů na škole v Lysé

Příloha 10 – Učitelé při nástupu Wollmana do funkce ředitele

Příloha 11 – První ženy učitelky na škole

Příloha 12 – Složení učitelského sboru na počátku školního roku 1880

Příloha 13 – Učitelé obecné školy 1882

Příloha 14 – Ředitelé školy

Příloha 15 – První ředitelé školy

Příloha 16 – Složení učitelského sboru ve školním roce 1891/92 (po vzniku samostatné chlapecké a dívčí obecné školy a otevření měšťanské školy chlapecké)

Příloha 17 – Statistický přehled žáků ve školním roce 1881/82

Příloha 18 – Statistický přehled žáků ve školním roce 1891/92

Příloha 19 – Statistický přehled žáků ve školním roce 1892/93

Příloha 20 – Statistický přehled žáků ve školním roce 1893/94

Příloha 21 – Vývoj názvu školy v jednotlivých letech

Příloha 22 – Návštěva archivu v Lysé nad Labem

